



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava



ZÁKLADY EKONOMIKY

učební text

Libor Nečas

Ostrava 2012

Recenze: Ing. Marta Kasajová, Ph.D.

Žilinská univerzita v Žiline, Strojnícka fakulta, Katedra priemyselného inžinierstva

Název: Základy ekonomiky
Autor: Ing. Libor Nečas
Vydání: první, 2012
Počet stran: 100
Náklad: 40
Vydavatel a tisk: Fakulta strojní VŠB – TUO

Jazyková korektura: nebyla provedena

Určeno pro projekt:

Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Název: Zvyšování kompetencí studentů technických oborů prostřednictvím modulární inovace
studijních programů

Číslo: CZ.1.07/2.2.00/15.0459

Realizace: VŠB – Technická univerzita Ostrava

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky

© Ing. Libor Nečas

© VŠB – Technická univerzita Ostrava

ISBN 978-80-248-2776-6

OBSAH

	JAK POUŽÍVAT STUDIJNÍ OPORU	5
0	ÚVOD DO PŘEDMĚTU	7
0.1	Význam ekonomického vzdělávání na technických školách.....	7
1	ÚVOD DO OBECNÉ EKONOMIE.....	14
1.1	Pojem ekonomie.....	14
1.2	Ekonomie v systému vědních disciplin	15
1.3	Dělení ekonomie a ekonomický systém	18
1.4	Ekonomie a ekonomika	20
2	MAKROEKONOMICKÉ UKAZATELE.....	22
2.1	Produkt ekonomiky	22
2.2	Růst cenové hladiny - inflace	25
2.3	Zaměstnanost - nezaměstnanost	27
2.4	Zahraničně obchodní balance	30
3	MAKROEKONOMICKÉ NÁSTROJE (POLITIKY)	34
3.1	Monetární politika	34
3.2	Fiskální politika	37
3.3	Zahraničně obchodní politika.....	40
3.4	Důchodová politika	43
4	TEORETICKÉ PROUDY MAKROEKONOMIE	46
4.1	Neoklasická ekonomie.....	47
4.2	Keynesiánská ekonomie.....	47
4.3	Srovnání současných teorií hlavního proudu.....	49
5	HOSPODÁŘSKÁ ROLE STÁTU	51
5.1	Charakteristika státu.....	51
5.2	Úloha státu v ekonomice	53
5.3	Ochrana hospodářské soutěže.....	54
6	PODNIK JAKO SOUČÁST NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ.....	57
6.1	Výroba.....	58
6.2	Rozdělování a přerozdělování.....	59
6.3	Směna.....	59
6.4	Spotřeba.....	60
7	PODNIK A JEHO OKOLÍ	61

8	DĚLENÍ ORGANIZACÍ A PODNIKŮ	65
8.1	Hlediska dělení podniků	65
8.2	Malé a střední podniky	70
8.3	Velké podniky	72
9	ZAKLÁDÁNÍ FIREM	74
9.1	Činnosti předcházející založení firmy	74
9.2	Volba právní formy podnikání	76
9.3	Charakteristika právních forem podnikání	79
9.4	Postup založení podnikání	82
10	VÝSTAVBA A ČINNOST PODNIKU	89
10.1	Majetková a organizační výstavba firmy	90
10.2	Podnikové činnosti	95
	SEZNAM OBRÁZKŮ	102
	LITERATURA	105
	TEMATICKÉ OKRUHY PRO PŘÍPRAVU KE ZKOUŠCE	106

Jak používat studijní oporu

Studijní opora, kterou držíte v rukou nebo čtete na monitoru svého počítače, byla vytvořena v rámci projektu „Zvyšování kompetencí studentů technických oborů prostřednictvím modulární inovace studijních programů“. Nový systém výuky předmětu, jehož je součástí, si klade za cíl odklon od stávající klasické metodiky výuky směrem k novým vyučovacím standardům a v neposlední řadě rozšiřuje možnosti distančního vzdělávání.

Studijní text v rozsahu distanční opory obsahuje výukovou látku členěnou do tematických okruhů, doplněnou výčtem klíčových pojmů, kontrolními otázkami a u některých kapitol i zadáním příkladů pro procvičení učiva. Tento materiál zcela nenahrazuje odbornou literaturu, potřebnou k úplnému zvládnutí učiva a bezproblémovému složení zkoušky, ale dokáže vám přípravu na zkoušku usnadnit a v problematice se dobře orientovat. Je rovněž součástí e-learningové opory výuky předmětu v aplikaci Moodle.

Aby tato studijní opora splnila stanovený cíl, je potřeba snít pracovat způsobem, který odpovídá doporučeným pravidlům studia.

- Účastněte se všech tutoriálů (přednášek)



- o Pozorně poslouchajte výklad lektora a snažte se porozumět všemu, co říká. Jen obtížně pak budete v literatuře dohledávat to, co vám uniklo.



- o Sledujte interaktivní tabuli a poznámky lektora na clipboardu. Sluchový a vizuální vnímání dává jeden celek.



- o Současně sledujte obsah *studijního textu* – výklad může text rozšiřovat, prohlubovat a srozumitelněji vysvětlovat.



- o Dělejte si poznámky – do zvláštního sešitu nebo studijního textu. Při následném studiu se vám pak vybaví slova lektora a učení bude efektivnější.



- o V průběhu přednášky, na konci tematického bloku nebo na závěr vyučovací hodiny se dotázte lektora na věci, které vám zůstávají nejasné nebo s tématem souvisí.



- o Informujte se na odbornou literaturu, v níž je možno si učivo prohloubit.

- Studijní text používejte v souladu s předpokladem jeho autora



- o K samostudiu si vyčleňte dostatek času – orientačně vám napomůže údaj, uvedený na začátku každé kapitoly. Vytvořte si prostředí klidu a pohodlí.



- o Minimálně dvakrát si text (výklad) pozorně pročtěte, včetně poznámek vytvořených v rámci tutoriálu (přednášky). U částí, které vám nejsou dostatečně srozumitelné, použijte doporučenou literaturu.



- o V části *shrnutí kapitoly* si projděte výčet nejdůležitějších pojmů a ověřte si, že dostatečně rozumíte jejich obsahu. V opačném případě je vyhledejte v textu a snažte se jim porozumět. Pomoci vám mohou i výkladové slovníky a rejstříky pojmů v odborné literatuře.



- o Ověřte si, že jste schopni odpovědět na kontrolní otázky. I tyto vám mohou být kladeny v rámci zkoušky z předmětu. Odpovědi na všechny otázky uvedené v této části najdete v příslušném textu kapitoly (výkladu).



- o Jsou-li na konci kapitoly uvedené příklady, pokuste se je vyřešit. Svě řešení pak konzultujte s lektorem.

- Je-li předmět zakončen *kombinovanou zkouškou*, budou vaše znalosti výukových témat a schopnosti jejich aplikace ověřeny v písemné a ústní části



- o „Písemná část“ zkoušky proběhne elektronickou formou. Ze sady velkého množství otázek (v systému Moodle) bude vygenerován test a automaticky vyhodnocen.



- o V rámci „ústní části“ zkoušky budete odpovídat na otázky v rámci dvou vylosovaných tematických okruhů. Seznam těchto témat vám bude k dispozici před přihlášením ke zkoušce.

- Je-li předmět zakončen *klasifikovaným zápočtem*, budou vaše znalosti výukových témat a schopnosti jejich aplikace ověřeny písemným testem a vypracováním seminární práce



- o „Písemný test“ proběhne elektronickou formou. Ze sady velkého množství otázek (v systému Moodle) bude vygenerován test a automaticky vyhodnocen.



- o Téma seminární práce (vč. způsobu jejího vypracování, odevzdání, prezentace a hodnocení) vám bude zadáno na hodinách cvičení.

Předpokladem úspěšného studia ekonomických předmětů je, že vás tento rozsáhlý a zajímavý obor zaujme, pochopíte jeho logiku a význam pro práci ve vašem, byť technickém, oboru.

0 ÚVOD DO PŘEDMĚTU

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- *Poznáte, jaký význam má ekonomické vzdělávání pro studenty technických oborů*
- *Dozvíte se, jaké cíle sleduje zařazení ekonomických předmětů do vzdělávacího systému vašeho oboru*
- *Dozvíte se, které předměty můžete studovat v rámci svého studijního oboru a jaké časové a věcné vazby tyto předměty mají*

Budete schopni:

- *Dokážete propojit ekonomické disciplíny s odbornými činnostmi v podniku, neboť všechno co se ve firmě odehrává, vychází z podnikové ekonomiky a do ní také ústí.*



Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

0.1 Význam ekonomického vzdělávání na technických školách

EKONOMICKÉ VZDĚLÁVÁNÍ V TRŽNÍ EKONOMICE

Vývoj ekonomických předmětů zaznamenal v uplynulých desetiletích řadu výrazně dynamických změn. Základním charakteristickým znakem tohoto vývoje se stalo zejména:

- zavedení nových předmětů (marketing, management apod.), odrážející nové podmínky a zejména jejich pozice ve výukových programech.
- ústup od unifikace ekonomického vzdělávání a její nahrazení rozmanitostí vzdělávacích programů, často zohledňujících regionální požadavky (ekologie, trh práce apod.)
- odklon od pouhé výchovy administrativních pracovníků směrem k výchově samostatných, ekonomicky myslících lidí.
- ústup od monopolu státního školství a zavedení řady soukromých (příp. církevních) autonomních výukových institucí, s vlastní odpovědností za úroveň poskytovaného vzdělání
- tvorba úzkých vazeb mezi školskými a podnikovými institucemi, případně zavedení prvku fiktivních a cvičných firem.

- doplnění verbálního a reproduktivního vzdělávání problémovou, tvůrčí a praktickou výukou.
- přizpůsobení ekonomického vzdělávání standardům Evropské unie

Velmi významným vývojovým prvkem ekonomického vzdělávání, který je nutné zvláště zdůraznit, je:

- **integrace ekonomického vzdělávání do oblasti všeobecného a hlavně technického školství.**

Jakkoliv vysoce odborně a technicky připravený absolvent, vstupující do průmyslové praxe, nemůže být pro podnik optimálním přínosem, pokud není schopen respektovat základní zásady fungování firmy v podmínkách tržní reality.

VÝZNAM EKONOMICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ POSLUCHAČŮ TECHNICKÝCH SMĚRŮ VYSOKÝCH ŠKOL

Vědeckotechnický pokrok a systém tržního hospodářství jednoznačně vyžadují od technických pracovníků všech stupňů, ale zejména vyšších vzdělávacích, komplexní způsob chápání problematiky.

Základní orientace v obecných pojmech makroekonomie, je hlavním předpokladem komplexního chápání a orientace v širším prostředí, jež se dotýká všech typů podniků i všech činností podnikání. Absolventi technických směrů vysokých škol musí získat základní přehled v hlavních typech ekonomických teorií, o obsahu a vazbách národohospodářských ukazatelů, nástrojích makroekonomických politik a fungování agregátního trhu. To jim pak umožní analyzovat a předvídat vývoj vlastního oboru v národním i mezinárodním hospodářství obecně.

V oblasti mikroprostředí musí zvládnout typologii vnitřní a vnější organizace podniku, obsah činností spojených se založením a fungováním společnosti, stejně jako stránku rizik s podnikáním spojených. Systém dělení majetku, zabezpečování zdrojů a finanční řízení musí být navíc podložen základní znalostí principů účetnictví, jako významného zdroje informací pro řízení a evidenci.

Marketing, orientovaný především na specifika průmyslových trhů, je další nezbytnou oblastí vzdělávání špičkových technických pracovníků, neboť ten udává směr činnosti vývojových pracovníků ve vlastní firmě i u konkurentů.

STANOVOVÁNÍ CÍLŮ EKONOMICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

V procesu stanovování cílů výuky ekonomických předmětů různých směrů a stupňů vzdělávání je nutné mít na zřeteli kognitivní stránku této činnosti. Tedy míru a úroveň požadovaného stavu, kdy znalost (znát, definovat, popsat aj.) je cílem základním a schopnost posoudit a zaujmout vlastní stanovisko je stupněm nejvyšším.

Je samozřejmé, že cílová úroveň znalostí ekonomických předmětů posluchačů technických oborů bude odlišná od úrovně požadované na školách obchodních a

ekonomických, je ale nutné předem tuto míru definovat a optimálně stanovit šířku a hloubku přednášeného učiva.



Obr. 1 – Řazení cílů vzdělávání

Vědomosti představují zčásti informace, jež je nezbytné si zapamatovat a pochopit – jsou trvaleji platné a označujeme je slovem *abstraktní*. Druhá část informací má *konkrétní* charakter a úkolem výuky je seznámit studenty s postupem, jak a kde je tyto informace možné vyhledat.

Praktické využití ekonomických vědomostí – **dovednosti**, mají v různých předmětech odlišnou podobu. Např. v oblasti obecné ekonomie bývají spojovány s myšlením a tvorbou úsudku, v obchodní korespondenci s motorickými činnostmi a v účetnictví nebo podnikové ekonomice s aplikováním systémů.

V řadě případů se stává účelným, pokud vědomosti a dovednosti získají charakter **návyků**. Zejména návyky v postupech účtování směřují k rychlosti a přesnosti zpracování.

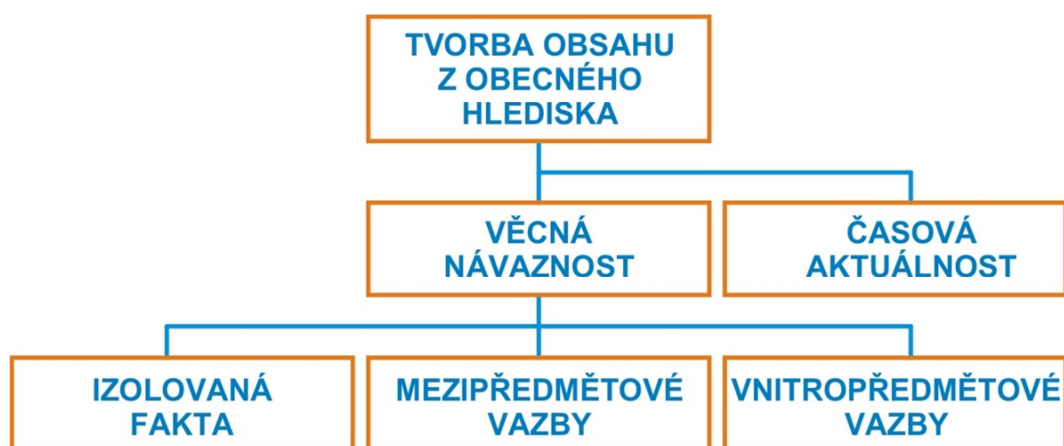
Hlavním cílem výuky ekonomických předmětů na vysokých školách, je však schopnost tvorby **postojů**, a tedy vyvozování vlastních závěrů. Vyšší vzdělávací stupně by měly vychovávat samostatné a za své rozhodnutí zodpovědné řídicí pracovníky, tedy manažery schopné vlastního úsudku vytvořeného na základě vlastních znalostí.

TVORBA OBSAHU VÝUKY EKONOMICKÝCH PŘEDMĚTŮ

Při tvorbě obsahové skladby náplně učiva ekonomického vzdělávání je potřeba mít na zřeteli obecné zásady věcného a časového charakteru.

Vývoj všech vědeckých disciplín, a ekonomických a technických oborů zejména, zaznamenává v průběhu času řadu významných obsahových změn. Mění se obecné přístupy, metodika, legislativa a obsah učiva ekonomických předmětů zastarává. Přitom proces ztráty aktuálnosti probíhá nejrychleji u praktického výkonu profesí – řádově mezi 5 až 10 lety. Odborné a specifické vědomosti získané na vysokých školách si uchovávají svou aktuálnost jen o něco déle – mezi 10 až 15 lety, a učivo středních škol pozbývá svou použitelnost po déle než 25 letech [1].

Z věcného hlediska je nutné prezentovat učivo v určitém systému. Poznatky, jež nejsou propojené v soustavě s jinými poznatky (izolovaná fakta) se rychle zapomínají. Přitom propojenost může být mezipředmětová (obecná ekonomie, ekonomie podniku, účetnictví...), nebo v rámci struktury dané ekonomické disciplíny (účetní výkazy, oceňovací metodiky...).



Obr. 2 – Tvorba obsahové propojenosti

Mimo obecných zásad je nutné respektovat také pravidla specifické pro daný obor vzdělávání, školenou skupinu, úkol stanovený výuce apod.



Obr. 3 – Schéma specifických hledisek

Cílová orientace, kterou chceme ekonomickou výuku naplnit, stanoví uspořádání obsahové náplně do soustavy předmětů přiměřeného rozsahu a hloubky. Technické zaměření absolventů strojí fakulty bude logicky vyžadovat hluboké znalosti vybraného oboru a širší orientaci v oborech doplňkových, do jejichž rámce je strojírenství zasazeno.

Psychologický charakter posluchačů - daný věkem, stupněm školy, ročníkem, typem a formou studia, udává předpoklady zvládnutí obsahu stanoveného učiva. Například u studentů oboru bakalářského nelze předpokládat shodné psychologické předpoklady jako u posluchačů magisterského nebo doktorandského studia. A stejně tak je nutné zohlednit specifika formy studia kombinovaného, neboť tito studenti již nabyli řadu poznatků z praxe, avšak na rozdíl od absolventů prezenčního studia nemají již v živé paměti některé poznatky získané studiem na střední škole.

Významná je při tvorbě obsahu ekonomického vzdělávání na technické univerzitě také optimálně stanovená **proporcionálna**. Zejména tedy míra obsahu učiva z různých ekonomických předmětů (obecná a podniková ekonomie apod.), látka zahrnující poznatky jiných oborů (sociologie, politologie, přírodní vědy apod.), poměr učiva abstraktního a konkrétního (principy racionálního očekávání vedle užití daňových sazeb, znalosti pro přípravu na činnosti výkonné a řídicí (manažerské nebo finanční účetnictví) apod.

Některé části učiva ekonomie vyžadují i jistou míru **historizujících prvků**. Hlavní je pochopitelně současná a platná stránka, avšak v podmínkách transformující se ekonomiky je mnohdy účelné pochopit prvky opuštěné a překonané. Vede to k potlačení možnosti opakování chyb. Zcela jiné opodstatnění pak může mít historizující prvek ve studiu učiva makroekonomie a ekonomických teorií. Užitečné je také hledání obecných prvků a nástin směrů vývoje.

Z hlediska rychlosti a kvality dosažení obsahového cíle je důležité zohlednění optimální **metody výuky**. S vědeckým obsahem se zde dostává do vazby pedagogické hledisko. Těžko se například v účetní praxi setkáme s používáním účtů ve tvaru písmene „T“, z výukového pohledu je však právě tato metoda nejsnáze pochopitelná.

PROVÁZANOST UČIVA V EKONOMICKÝCH PŘEDMĚTECH

Systemizace učiva představuje proces věcného propojení uvnitř vyučovaného předmětu i mezi předměty navzájem. Toho lze dosáhnout v zásadě dvěma způsoby – lineárně nebo koncentricky.

Lineární řazení, tedy uspořádání do tematických celků navazujících na sebe v řadě je voleno u učiva, jež tvoří uzavřené celky, a není již dále do větší podrobnosti rozvíjeno. V ekonomických předmětech používáme pouze prvky tohoto způsobu při řazení některých témat v rámci uspořádání koncentrického (např. v předmětu Finanční systémy):



Obr. 4 – Příklad lineárního řazení předmětů

V ekonomickém vzdělávání je mnohem častěji uplatňováno **koncentrické uspořádání** témat nebo předmětů, to znamená v kruzích kolem jednoho středu.

Výhod koncentrického způsobu propojení ekonomických předmětů je využito u oborového zaměření studia na naší katedře, kdy předmět *Ekonomika podniku*, jehož osnova tvoří samostatný uzavřený kruh, je absolvován všemi studenty magisterského oboru „Strojírenská technologie“ (povinný předmět), a u směrového zaměření „Ekonomika a management ve strojírenství“ dále rozvíjen ve volitelných a povinně volitelných předmětech – odbytová politika podniku v předmětu *Marketing*, majetková a kapitálová struktura podniku v předmětu *Účetnictví* a finanční řízení v předmětu *Finanční systémy*.

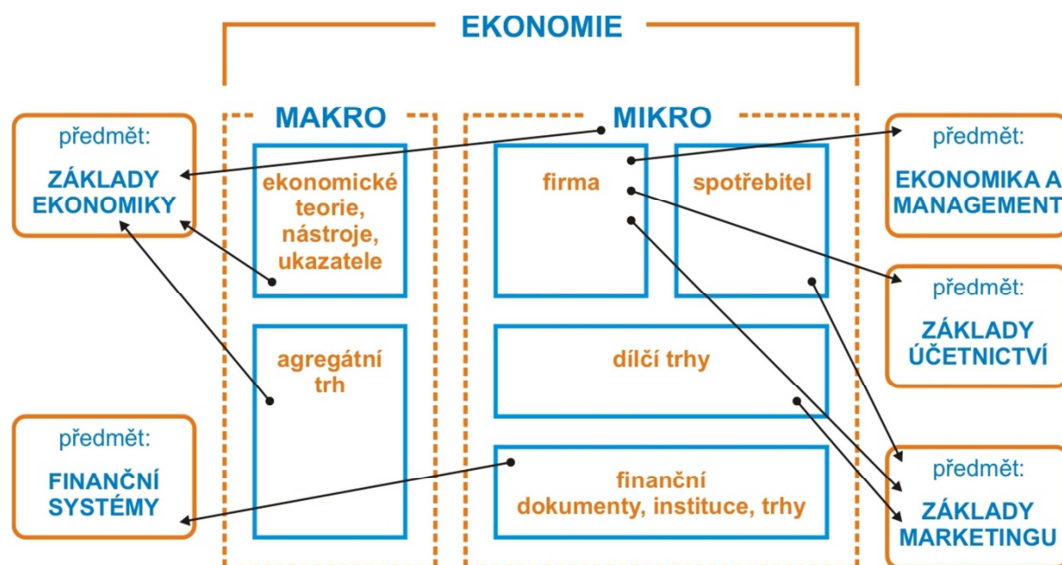


Obr. 5 – Příklad koncentrického řazení předmětů

STRUKTURA VÝUKY EKONOMIE V RÁMCI STUDIA TECHNICKÝCH OBORŮ

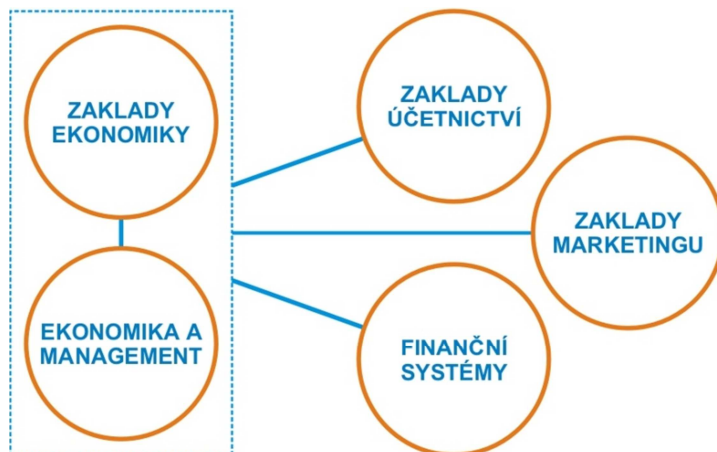
V návaznosti na uvedená pravidla je tedy nutné sestavit optimální skladbu ekonomických předmětů a jejich obsahovou strukturu. Ta by měla být zaměřena k hlavní oblasti, jež souvisí se zaměřením studovaného oboru. U technického směru se bude jednat s největší pravděpodobností o oblast fungování firmy a hlavním předmětem ekonomického vzdělávání se stane *Ekonomika podniku*.

Pro širší a komplexní pochopení je však nutné doplnit studium hlavního ekonomického předmětu tak, aby učivo ekonomického vzdělávání pokrylo (ve větší nebo menší podrobnosti) celou oblast systému. Příklad takové struktury je uveden v následujícím schématu:



Obr. 6 – Schéma pokrytí vědní disciplíny strukturou předmětů

Dalším krokem, je-li vhodně sestavena struktura předmětů, je volba správné časové posloupnosti, a to jak již bylo uvedeno, v lineární nebo koncentrické posloupnosti. Nejdříve je vhodné zařadit ekonomické předměty obecného charakteru a ty pak rozvíjet do větší obsahové hloubky. V případě, že neexistuje obsahová vazba, je třeba předměty řadit lineárně za sebou, avšak s logickou návazností.



Obr. 7 – Chronologická posloupnost výuky předmětů

Přitom je nutné sledovat vazbu také na ostatní, neekonomické nebo obecně vzdělávací předměty.



Shrnutí kapitoly

Ekonomické vzdělávání • význam ekonomického vzdělávání • vědomosti • dovednosti • návyky • postoje • tvorba obsahu výuky ekonomických předmětů • provázanost učiva ekonomických předmětů • lineární řazení předmětů • koncentrické uspořádání předmětů • struktura výuky ekonomie v rámci technických oborů



Kontrolní otázky

- ⊙ Vysvětlete význam ekonomického vzdělávání posluchačů technických oborů vysokých škol.
- ⊙ Vysvětlete pojmy *vědomosti*, *dovednosti*, *návyky* a *postoje* v kontextu ekonomického vzdělávání.
- ⊙ Jak chápete systém a strukturu výuky ekonomie v rámci vašeho studijního oboru?

1 ÚVOD DO OBECNÉ EKONOMIE

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- Naučíte se definovat vědní disciplínu *Ekonomie* a dozvíte se, kdy a jak vznikla
- Získáte orientaci v systému vědních disciplín
- Dozvíte se, jakým způsobem se ekonomie dělí a co tvoří ekonomický systém
- Poznáte, jaký je rozdíl mezi pojmy *ekonomie* a *ekonomika*

Budete schopni:

- Dokážete vnímat ekonomii v širších souvislostech



Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

1.1 Pojem ekonomie

Motto:

Ekonomie je věda o člověku, o jeho přáních a touhách, o spolupráci a komunikaci mezi lidmi, o lidské lenosti a pohodlnosti, o lidském vzdělávání a zkušenostech, a také o dělení zdrojů, které jsou lidem dány, ale jejichž množství je omezené. Není to věda primárně o penězích, pouze v penězích vyjadřuje hodnotu, o které často hovoří.

Etymologie:

Slovo ekonomie je řeckého původu. Oikonomia = „oikos“ – dům, „nomos“ – pravidlo, zákon. Ve starověku popisoval jak správně hospodařit a spravovat majetek v bohatém měšťanském domě.



Ekonomie jako samostatná vědní disciplína vznikla v 17. století, kdy se vyčlenila z filosofie morálky. U zrodu moderní ekonomie stál skotský filozof, etik a sociolog **Adam Smith (1723-1790)**. Jeho kniha „Bohatství národů“ (zkrácený název) je pokládána za výchozí dílo ekonomické teorie, a uvádí dodnes aktuální myšlenky a pojmy – „neviditelná ruka trhu“, „volný trh“, „svobodný obchod“ nebo odmítání nadměrného zasahování státu do ekonomického systému.

Dalšími ekonomy, kteří významným způsobem rozvíjeli teorii moderní ekonomie, byli zejména:

Anglický ekonom **Thomas Robert Malthus (1766-1834)**, který se zabýval mj. teorií růstu populace, která roste rychleji než zdroje k obživě.

Rovněž anglický ekonom **David Ricardo (1772-1823)** navázal na práce A. Smitha, a jeho „Zásady politické ekonomie a zdanění“ se dodnes řadí k nejvýznamnějším dílům ekonomie. Byl autorem například *teorie komparativních výhod* (o tom, že je výhodné, aby se jednotlivé země zaměřily na výrobu určitého produktu, a s tím pak obchodovaly). Pracoval také na *teorii pracovní hodnoty* nebo na *zákonu o klesajícím zisku*. Jeho teorie však vycházely spíše z dedukcí než praktických důkazů a to mu bylo vyčítáno.

K dalším významným ekonomům můžeme přiřadit zejména anglického filosofa, ekonoma a politika **Johna Stuarta Milla (1806-1873)**, anglického ekonoma, profesora na univerzitě v Cambridge a guvernéra anglické centrální banky **Johna Maynarda Keynesa (1883-1946)**, amerického ekonoma a nositele Nobelovy ceny **Miltona Friedmana (1912-2006)** a další. O některých z nich budeme hovořit i v následujících kapitolách.

Definice:

Ekonomie je *interdisciplinární společenská věda zkoumající vazby a zákonitosti chování ekonomických subjektů s neomezenými potřebami v prostředí s omezenými zdroji.*

„interdisciplinární“	ekonomie propojuje více vědních disciplín, spolupracuje s nimi a využívá jejich poznatků a metod;
„společenská“	zabývá se sociálním životem lidských skupin a jednotlivců;
„věda“	systematické poznávání objektů a procesů. Poznatky jsou organizovány, objektivizovány, a vyvozují se z nich vlastní pravidla;
„ekonomické subjekty“	domácnosti (nejpočetnější skupina subjektů, sestávajících z jednotlivých a různých členů), firmy (výrobní, prodejní či poskytující služby, a to za účelem dosahování zisku), stát (definuje pravidla, spotřebovává i vyrábí) a zahraničí;
„neomezené potřeby“	neomezenost plyne z toho, že uspokojením jedné potřeby vzniká jiná, vyšší potřeba;
„omezené zdroje“	výrobní faktory (půda, práce a kapitál) jejich množství je dáno např. velikostí země, počtem práceschopných lidí, apod.);

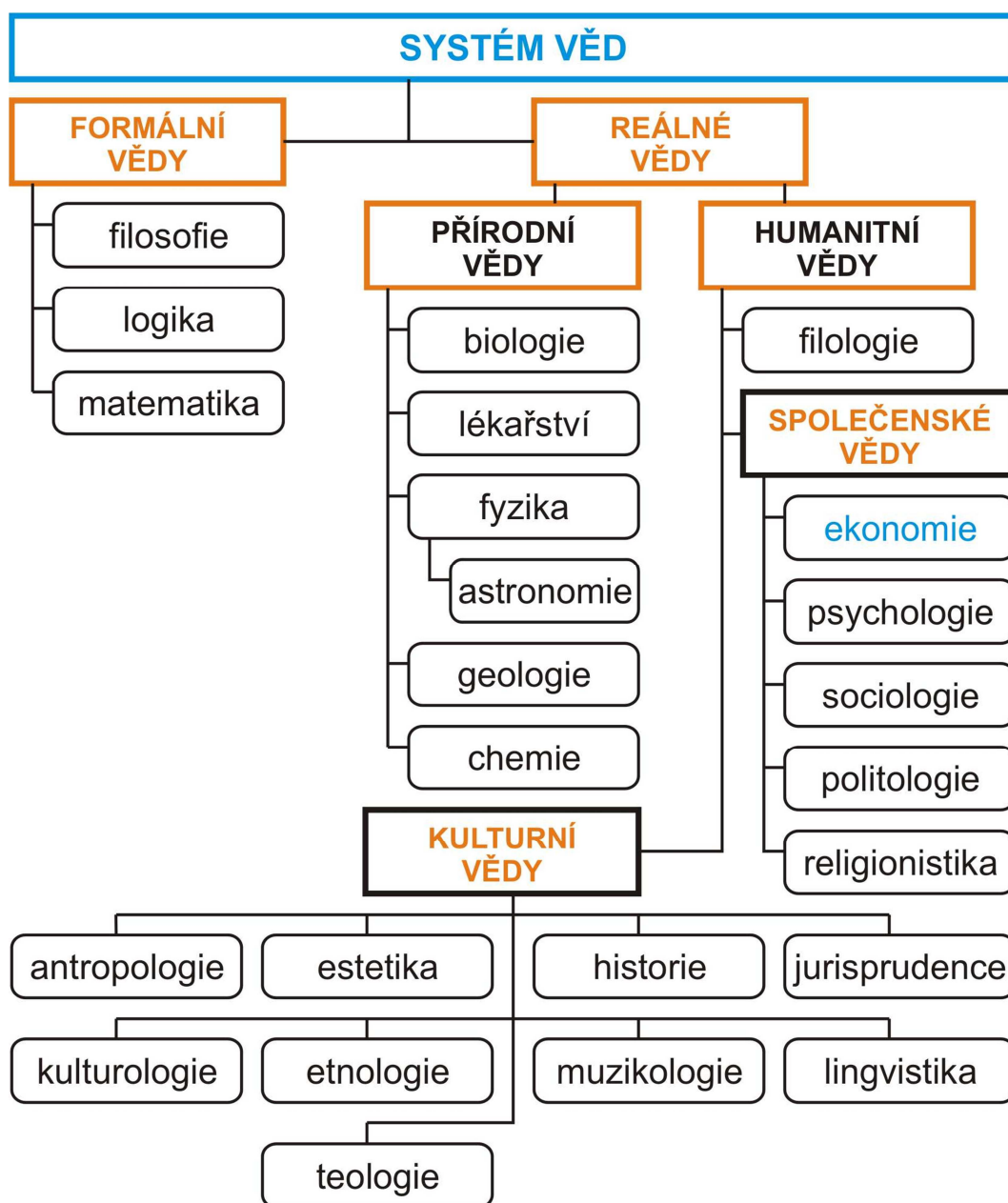
1.2 Ekonomie v systému vědních disciplín

Jak vyplynulo z předešlé části, ekonomie je společenská (sociální) vědní disciplína. Pro správné pochopení jejího místa a souvislostí, je vhodné podívat se na celý systém vědních disciplín.

Neexistuje, a vzhledem k oborovým přesahům ani nemůže existovat, jednoznačný systém členění vědních disciplín. S výhradami však můžeme strukturu

věd vidět podobně, jako ukazuje obr. 1. Toto schéma rovněž ale zahrnuje jen základní vědní vědy, a chybí v něm ryze mezioborové disciplíny jako např. technické vědy (strojírenství, informatika apod.), zemědělské vědy (agronomie, biotechnické vědy, pěstitelství a chovatelství a další) nebo jiné.

Také ekonomie se vyznačuje přesahem do dalších(zejména také společenských) oborů. Má úzkou vazbu na politologii, sociologii a psychologii, ale zasahuje i do dalších oborů – matematiky, statistiky, ekonometrie, marketingu, zbožiznalství, účetnictví apod..



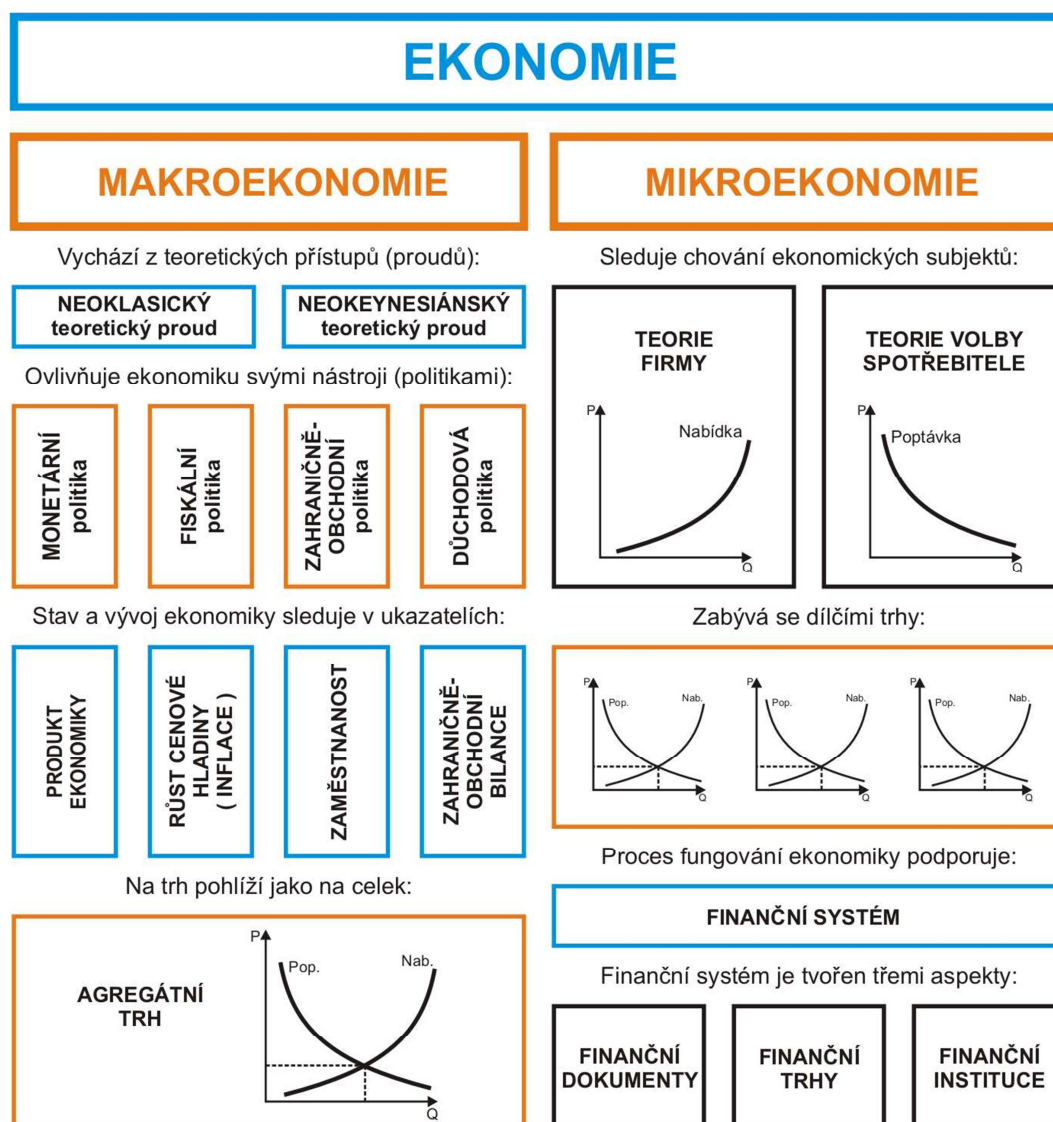
Obr. 8 – Systém vědních disciplín

Politologie	zkoumá, popisuje a hodnotí politické jevy - fungování státu a politického systému, mocenských organizací a autorit, politické ideologie, význam a chování veřejnosti ve vztahu k politice a také mezinárodní vztahy.
Sociologie	je věda o jednání lidí ve společnosti, o struktuře společnosti, o sociální interakci, o sociálních skupinách, o sociálních faktech, o společenském systému, a také o sociální změně.
Psychologie	studuje lidské chování, mentální procesy a tělesné dění, včetně jejich vzájemných vztahů a interakcí (souhrnně označované jako psychika), a snaží se je popsat, vysvětlit a predikovat.

1.3 Dělení ekonomie a ekonomický systém

Ekonomie jako vědní disciplína (ekonomická teorie) se dělí na dvě části – *makroekonomii* a *mikroekonomii*. Tyto dvě části se odlišují v *předmětu zkoumání*. **Makroekonomie** se zabývá ekonomikou státu jako celku (na úrovni ekonomických agregátů), zatímco **mikroekonomie** zkoumá chování jednotlivých ekonomických subjektů (domácností a firem) v měnícím se prostředí trhu.

Přehledně, byť poněkud zjednodušeně, lze znázornit strukturu ekonomie ve schématu - obr. 2.



Obr. 9 – Zjednodušená struktura ekonomie

Ekonomické agregáty (z latinského slova „ad-gregare“ = shromáždit, připojit ke stádu) chápeme jako celkové, tedy součet všech dílčích. Agregátní nabídka je součet veškeré nabídky, nebo agregátní poptávka je součet všech dílčích poptávek v ekonomice.

Domácnosti

jsou subjekty, hospodařící se svými prostředky. Mají své příjmy (mzdy, renty či úroky) a své výdaje (na nákup zboží a služeb). Jejich příjmy tedy vytváří rozpočet, který umožňuje uspokojovat potřeby (ihned nebo v budoucnu, pokud budou spořit) – tedy hospodařit.

Jako subjekt v obecné ekonomii užíváme *domácnosti* nikoliv *jednotlivce*. Je tomu tak proto, že jednotlivci jsou příliš různorodí – muži, ženy, děti, staří lidé, ekonomicky aktivní, nezaměstnaní apod. Domácnost nám tedy zobecňuje všechny tyto typy obyvatel do jediného subjektu.

Stát

vytváří systémové podmínky pro fungování celé ekonomiky, dává reálné ekonomice pravidla, a více či méně do systému ekonomiky zasahuje.

Stát je tvořen řadou institucí s různými funkcemi a kompetencemi – vládou a ministerstvy (moc výkonná), poslaneckou sněmovnou a senátem (moc zákonodárná), prezidentem, ČNB, NKÚ apod.

Stát se rovněž významným způsobem podílí na tvorbě poptávky (spolu s domácnostmi a firmami).

Firmy (podniky)

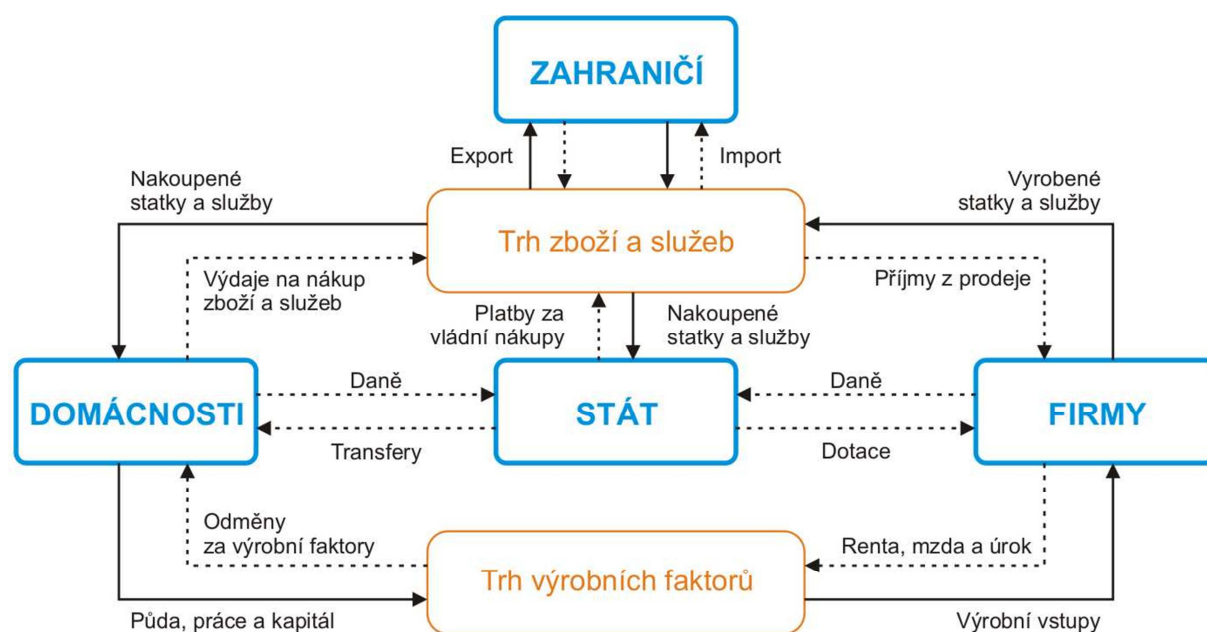
jsou základní organizační jednotkou podnikání. Obecně – nakupují výrobní faktory (půdu, práci a kapitál) a prodávají výrobky a služby.

Firmy jsou ekonomickým subjektem značně různorodým – zahrnují subjekty různého typu vlastnictví, různé právní formy, různých odvětvových sektorů, velikostí apod.

Zahraničí

je subjektem, který na trhu zboží a služeb vytváří poptávku (export) i nabídku (import).

V ekonomickém systému velké množství subjektů realizuje obrovské množství transakcí. Při maximálním zjednodušení můžeme tento děj znázornit modelem *makroekonomického koloběhu* (obr. 3).



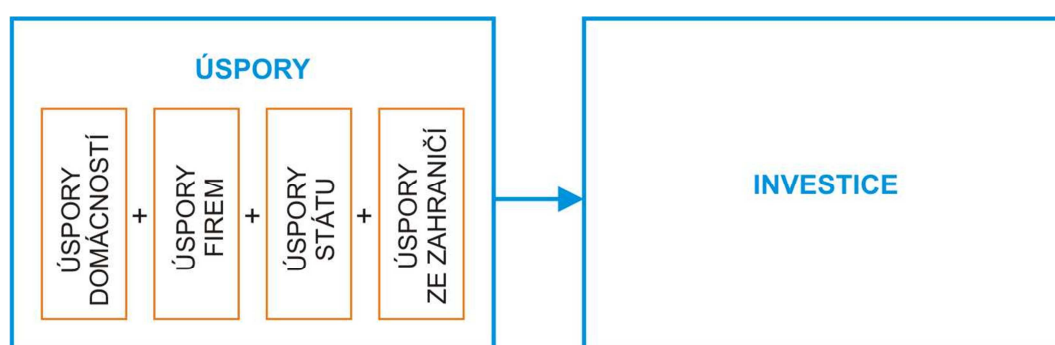
Obr. 10 – Makroekonomický koloběh

Takto znázorněný makroekonomický koloběh se jeví jako uzavřený a vyrovnaný systém. Ale pozor, je to o něco složitější.

Domácnosti nemusely celou odměnu za výrobní faktory utratit na nákup zboží a služeb, část těchto příjmu mohly uspořit. Stejně tak firmy nemusely celý svůj zisk rozdělit mezi vlastníky, část mohly uspořit v podobě nerozděleného zisku. Podobně i stát nemusel vše, co vybral na daních utratit, mohl mít přebytkový (ale také schodkový) státní rozpočet. No a bilance zahraničního obchodu rovněž nemusí být vyrovnaná, do naší země mohou plynout úspory ze zahraničí (nebo i naopak).

To znamená, že jednotlivé makroekonomické subjekty vytváří úspory. Tyto úspory ale neopouští zobrazený koloběh, zůstávají v něm a mění se v investice – tedy v další produkci firem.

V ekonomice platí makroekonomická predikce, že úspory se rovnají investicím – toto pravidlo nazýváme **základní makroekonomická identita** (rovnost).



Obr. 11 – Rovnost úspor a investic

1.4 Ekonomie a ekonomika

Zatímco „**ekonomie**“, jak už bylo uvedeno, je vědní disciplínou (teorií) s více méně abstraktním charakterem, „**ekonomika**“ je konkrétní – řeší oblast společenské praxe, praktické fungování státu, firmy nebo domácnosti.

Pojem *ekonomika* můžeme chápat ve třech rovinách:

- **Ekonomika – hospodářství**

soubor zdrojů (výrobních faktorů) určitého celku (vnitropodnikového útvaru, konkrétního podniku, instituce, státu apod.)

- **Ekonomika – hospodaření**

soubor činností (plánování, investování, financování, organizování, prodej, vedení účetnictví apod.)

- **Ekonomika – hospodárnost**

snaha o co nejlepší využití zdrojů, jež má subjekt k dispozici. Tedy dosahování maximálního efektu (výstupu) s minimálními zdroji (vstupy)



Shrnutí kapitoly

Ekonomie • politologie • sociologie • makroekonomie • mikroekonomie • neoklasické teorie • keynesiánské teorie • monetární politika • zahraničně obchodní politika • důchodová politika • produkt ekonomiky • inflace • zaměstnanost • zahraničně-obchodní bilance • agregátní trh • teorie firmy • teorie volby spotřebitele • dílčí trhy • finanční systém • domácnosti • stát • firmy • zahraniční • makroekonomický koloběh • úspory • investice



Kontrolní otázky

- ⊙ Kdy vznikla ekonomie jako vědní disciplína a kdo je považován za jejího zakladatele?
- ⊙ Do jaké kategorie věd ekonomii řadíme?
- ⊙ Jak by se dala definovat ekonomie?
- ⊙ Co jsou makroekonomické subjekty?
- ⊙ Co znamená pojem základní makroekonomická identita?
- ⊙ Z jakých teoretických proudů (přístupů) vychází současná makroekonomie?
- ⊙ Co patří mezi tři aspekty tvořící finanční systém?
- ⊙ Jak byste popsal/a makroekonomický koloběh?
- ⊙ Jaký je rozdíl mezi významem pojmu ekonomie a ekonomika?



Úkoly k řešení

❖ Příklad 1-1:

Zformulujte důvody, proč je správné, aby studenti vašeho studijního oboru absolvovali předmět základy ekonomie.

2 MAKROEKONOMICKÉ UKAZATELE

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- Naučíte se základní charakteristiku makroekonomického ukazatele „produkt ekonomiky“
- Naučíte se základní charakteristiku makroekonomického ukazatele „inflace“
- Naučíte se základní charakteristiku makroekonomického ukazatele „zaměstnanost“
- Naučíte se základní charakteristiku makroekonomického ukazatele „zahraničně obchodní bilance“

Budete schopni:

- Budete schopni vnímat provázanost a vzájemné ovlivňování základních makroekonomických ukazatelů



Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

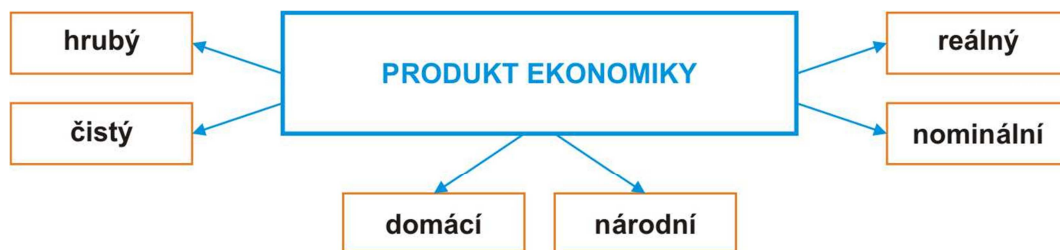
Při analýze stavu a vývoje ekonomiky státu (národního hospodářství) sledujeme tzv. makroekonomické ukazatele (tzv. agregáty), týkající se výkonu, spotřeby, vnějších vztahů, efektivnosti využití zdrojů apod. Mezi základní ekonomické agregáty řadíme výkon ekonomiky, vývoj cenové hladiny, míru nezaměstnanosti a bilanci zahraničního obchodu.

2.1 Produkt ekonomiky

Produkt (výkon) ekonomiky je toková veličina vyjádřená v peněžní hodnotě za určitý čas. Zatímco „bohatství“ představuje *stav*, „produkt“ představuje *přírůstek bohatství*.

Typy produktů ekonomiky

Produkt ekonomiky dělíme podle tří pohledů, jak znázorňuje obr. 5, přičemž tato dělení se mohou vzájemně kombinovat.



Obr. 12 – Dělení produktu ekonomiky

Hrubý/čistý produkt zobrazuje, zda do výsledku byl či nebyl, započítám faktor opotřebení (amortizace).

$$\text{Hrubý produkt} = \text{čistý produkt} - \text{opotřebení kapitálu}$$

Domácí/národní rozlišuje mezi produktem vytvořeným na území dané země (domácí produkt) nebo vytvořený subjekty dané země (národní produkt)

$$\text{Národní p.} = \text{domácí p.} + \text{p. českých firem v cizině} - \text{p. cizích firem v ČR}$$

Reálný/nominální zohledňuje/nezohledňuje změnu hodnoty peněz (inflaci a deflaci). Reálný produkt je tedy nominální produkt zbavený vlivu inflace.

$$\text{Reálný produkt} = \text{nominální produkt} / \text{cenový index}$$

Obvykle se produkt ekonomiky uvádí jako reálný HDP - hrubý domácí produkt (anglicky: GDP - Gross Domestic Product).

Výpočet HDP

Domácí produkt lze vypočítat třemi způsoby. Tyto tři způsoby výpočtu představují tři pohledy na tutéž věc, tedy vedou ke stejnému zjištění.

A. Metoda produktová (výrobní, zboží)

HDP se zjišťuje jako *součet všech přidaných hodnot* na daném území za dané období a čistých daní na výrobky.

<i>Zjednodušený příklad:</i>	nákup	prodej	PH	DPH
+ primární sektor (např. mouka)	-	10	10	2
+ sekundární sek. (např. pečivo)	10	15	5	1
+ terciální sektor (snídaně v restauraci)	15	25	10	2
Σ HDP jako suma PH a DPH			25	+ 5

B. Metoda důchodová

HDP se zjišťuje jako součet národního důchodu, amortizace a nepřímých daní.

+	mzdy a platy	příjem zaměstnanců
+	renty	příjem majitelů půdy
+	čisté úroky	příjem vlastníků finančního kapitálu
+	zisky	příjmy podnikatelů (příjem z reálného kapitálu)
+	odpisy	opotřebení investičního majetku
+	nepřímé daně	DPH, spotřební daň, cla
Σ		HDP zjištěný důchodovou metodou

C. Metoda výdajová

HDP se zjišťuje jako součet všech agregátních výdajů za finální výroby.

+	C	spotřeba	osobní výdaje na spotřebu
+	I _h	hrubé investice	hrubé soukromé domácí investice
+	G	veřejné výdaje	vládní výdaje na nákup statků a služeb
+	NX	čistý vývoz	saldo obch.bilance (vývoz - dovoz)
Σ	AV	agregátní výdaje	HDP zjištěný výdajovou metodou

Vyjádření HDP

HDP lze vyjádřit ve třech variantách, podle toho pro jaký účel (analýzu, srovnání apod.) ho chceme použít:

- **v absolutním vyjádření** (např. v absolutní hodnotě CZK)

Takto *vyjadřujeme ekonomickou sílu země* (postavení země v rámci světové ekonomiky, geopolitický vliv apod.). Tím můžeme prokázat, že USA jsou nejsilnější ekonomikou světa a Čína s Japonskem je následují.

- **v přepočtu na jednoho obyvatele** (např. v CZK/1 obyvatel)

HDP na jednoho obyvatele zase *vyjadřuje vyspělost (ekonomickou úroveň)* dané ekonomiky. Umožňuje nám srovnávat různé země, bez ohledu na jejich velikost (a to v určité měně, nebo v paritě kupní síly). Tak poznáme, že naše ekonomika je silnější než ekonomika Polska, ale slabší než ekonomika Německa.

- **jako meziroční změna** (v %) – ekonomický růst

Takto je možné vyjádřit *ekonomický vývoj v dané zemi* (růst, stagnaci nebo pokles). Pro tento výpočet používáme HDP v reálných cenách. Srovnáním zjistíme, že Čína dlouhodobě roste nejrychleji na světě, nebo že současná světová krize způsobila zpomalení, stagnaci či dokonce pokles výkonů ekonomik.

Zkreslení HDP

Faktorem, který zkresluje ukazatel ekonomického produktu (HDP) je tzv. **stínová ekonomika**. Ta představuje část ekonomického produktu, který se do HDP nezobrazuje:

- **šedá ekonomika**

Nezákonná produkce, snažící se vyhnout odvodům daní, poplatků apod.

- **černá ekonomika**

Nezákonná (trestná) činnost, jako produkce drog, prostituce, obchodování s lidmi, krádeže apod.

- **produkce domácností**

Legální činnost - produkce pro vlastní potřebu, jako například pěstování zeleniny a ovoce, chov králíků a slepic, údržbářské a opravářské práce, kutilství apod. Takovou činnost nelze statisticky evidovat, a tedy zahrnout do ekonomického produktu.

2.2 Růst cenové hladiny - inflace

Inflace je růst všeobecné cenové hladiny v čase. To znamená, není-li cenový růst u jedné části výrobků a služeb kompenzován poklesem cen u jiných výrobků a služeb.

Vývoj cenové hladiny může mít několik podob:

- **Inflace** – vzestup cenové hladiny v čase
- **Cenová stabilita** – stagnace cenové hladiny, nedochází k pohybu cenové hladiny nahoru ani dolů (tzv. nulová inflace)
- **Deflace** – pokles všeobecné cenové hladiny v čase (opak inflace)
- **Dezinflace** – zpomalující inflace, tedy inflace trvá, ale je nižší, než byla v předešlém období

Výpočet míry inflace

Pro výpočet míry inflace jsou zjišťovány tzv. cenové indexy. Jedná se o tři typy indexů:

- **Deflátor HDP** - zahrnuje změnu cen všech statků v ekonomice. Nejkomplexněji měří míru inflace v ekonomice.
- **Index spotřebitelských cen (CPI)** - vyjadřuje cenovou hladinu jako průměrnou úroveň cen souboru výrobků a služeb (spotřebního koše), spotřebovávaných průměrnou domácností.

Spotřebitelský koš představuje modelovou spotřebu průměrné domácnosti – cca 775 položek, dělených do 12 skupin, kde každá položka má určenou váhu podle

zastoupení ve výdajích domácností. Ceny se u těchto položek sledují měsíčně u cca 8 tisíc maloobchodních jednotek.

- **Index cen výrobků (PPI)** – vyjadřuje cenovou hladinu pro různá odvětví a obory (ceny průmyslových, zemědělských produktů, stavebních prací, suroviny, polotovary apod.) Pracuje, podobně jako Index spotřebitelských cen, s fixními vahami, a to dle struktury tržeb.

Například míra inflace zjištěná pomocí indexu spotřebitelských cen (CPI) se vypočítá podle vzorce:

$$I = \frac{CPI_t - CPI_{t-1}}{CPI_{t-1}} \cdot 100 [\%]$$

Legenda:

I – míra inflace měřená indexem spotřebitelských cen

CPI_t – index spotřebitelských cen v roce t

CPI_{t-1} – index spotřebitelských cen v roce t-1

Příčiny vzniku inflace

Příčiny vzniku inflace mohou být buď na straně poptávky, nebo na straně nabídky.

- **Inflace tažená poptávkou** – růst celkové poptávky nad úroveň potenciálního produktu nabídky.
 - o Nadměrný růst investičních výdajů
 - o Nadměrný růst spotřebních výdajů (růst mezd přesahující růst produktivity)
 - o Pokles úrokových měr (levný úvěr)
 - o Snížení daní
 - o Růst státních výdajů
 - o Aktivní obchodní bilance
- **Nabídková inflace tlačaná náklady** – zvýšení nákladů posouvá křivku agregátní nabídky nahoru.
 - o Nedokonalá konkurence (monopol, oligopol)
 - o Růst mzdových nákladů
 - o Pokles kvality surovinových a energetických zdrojů
 - o Politické události (války, stávky apod.)

Typy inflace

- **Inflace podle tempa růstu** (z kvantitativního hlediska):
 - o **Mírná** (plíživá) – meziroční míra od 0,1 do 9,9 %. Převážně nezpůsobuje velké problémy, domácnosti jsou ochotné držet část úspor v peněžní podobě, likvidita není narušena, funguje oběh peněz, trvá důvěra v peníze.

- o **Pádívá** (cválající) – meziroční míra od 10 % do 99 %. Tento prudký meziroční růst inflace přináší makroekonomické potíže, rychle klesá hodnota peněz a stejně tak i důvěra v peníze, domácnosti se peněz zbavují, investují do hmotných statků, deformuje se struktura cen i finanční vztahy (pohledávky a závazky).
- o **Hyperinflace** – meziroční míra nad 100 %. Rychlý a nekontrolovatelný růst inflace působí kolaps finančního systému a subjekty přechází k naturální směně (barterovému obchodu).
- **Inflace podle projevu**
 - o **Otevřená** (zjevná) **inflace** – vzestup cenové hladiny je zřejmý, viditelný. Taková inflace je méně zhoubná, neboť se s ní dá snáze bojovat.
 - o **Skrytá inflace** – růstu cen brání administrativní opatření, ačkoliv poptávka převyšuje nabídku, inflace se neprojevuje. Takový stav vede ke vzniku šedé ekonomiky a rozvoji černého trhu s vyššími cenami než jsou ty oficiální.
 - o **Potlačená** (potlačovaná) **inflace** – tak označujeme inflaci, která nevznikla (a to ani v podobě skryté).

2.3 Zaměstnanost - nezaměstnanost

Obyvatelstvo můžeme z hlediska zaměstnanosti rozdělit do tří skupin – na zaměstnané, nezaměstnané a ostatní.



Obr. 13 – Dělení obyvatel z pohledu zaměstnanosti

- **Zaměstnaní** - část obyvatelstva, která má placené zaměstnání nebo sebezaměstnání;
- **Nezaměstnaní** – osoby schopné a ochotné pracovat, které nemohou najít placené zaměstnání;
Podle metodiky Mezinárodní organizace práce (MOP) se jedná o osoby starší 15 let, aktivně hledající práci, připravené k nástupu do práce do 14 dnů.
- **Ostatní** - ekonomicky neaktivní obyvatelstvo, např. děti, studenti, invalidé, penzisté a osoby neochotné pracovat.

Výpočet míry nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti je podíl *počtu nezaměstnaných* na *ekonomicky aktivním obyvatelstvu*.

$$u = \frac{U}{E + U} = \frac{U}{L} \quad /* 100 [\%] /$$

Legenda:

- u – míra nezaměstnanosti
- U – počet nezaměstnaných
- E – počet zaměstnaných
- L – počet ekonomicky aktivních obyvatel

V praxi se (z důvodu odlišné metodiky výpočtu) liší míra nezaměstnanosti udávaná Českým statistickým úřadem (ČSÚ) a Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). ČSÚ používá vlastní výzkum dle MOP (Mezinárodní organizace práce), zatímco MPSV vychází z počtu osob evidovaných na úřadech práce.

Typy nezaměstnanosti

Nezaměstnanost dělíme do několika typů, **podle příčiny** jejího vzniku:

- **Frikční** – krátkodobá nezaměstnanost, způsobená zatím nedostatečnou orientací na trhu práce (zpravidla úvodní část nezaměstnanosti, kdy se nedostává potřebných informací)
- **Strukturální (systémová)** – nedobrovolná odvětvová nebo oblastní nezaměstnanost, způsobená nesouladem kvalifikace (vzdělání a praxe) s požadavky trhu práce. Pracovní síla je kvalifikována v jiném odvětví/oboru/oblasti než požaduje trh.
- **Cyklická** – spojená s hospodářským cyklem. V období zpomalení nebo recese roste všeobecná nezaměstnanost.
- **Sezónní** – střednědobá nedobrovolná nezaměstnanost, spojená se sezónními pracemi (stavebnictví, zemědělství, cestovní ruch apod.)

Z pohledu dobrovolnosti můžeme nezaměstnanost rozdělit:

- **Dobrovolná** – lidé nemají o zaměstnání zájem (jsou finančně zabezpečeni, preferují volný čas, nebo odměna za možnou práci nedosahuje v porovnání s podporou dostatečnou výši)
- **Nedobrovolná** – lidé aktivně usilují o získání zaměstnání, ale nemohou ho sehnat

Z časového pohledu (délky trvání) dělíme nezaměstnanost na:

- **Krátkodobá** – do 3 měsíců
- **Střednědobá** – od 3 měsíců do 1 roku
- **Dlouhodobá** – déle než 1 rok

Zvláštní typ nezaměstnanosti tvoří:

- **Přirozená míra nezaměstnanosti** – nezaměstnanost odpovídající situaci, kdy je reálný produkt na úrovni potenciálního produktu a míra inflace je stabilní. Je to nejnižší a dlouhodobě udržitelná míra nezaměstnanosti.

Není žádoucí tlačit míru nezaměstnanosti pod úroveň přirozené míry nezaměstnanosti, hrozilo by totiž tzv. přehřátí ekonomiky (proporcionální nesoulad mezi zdroji). Naopak je-li míra nezaměstnanosti vyšší než přirozená míra, jde zřejmě o projev recese.

Příčiny vzniku nezaměstnanosti

Důvody růstu nezaměstnanosti mohou být různé a částečně mohou korespondovat s uvedenými typy nezaměstnaností.

- **Nefungující trh práce** – informace o pracovních příležitostech se nedostávají k nezaměstnaným
- **Vysoké podpory v nezaměstnanosti** lákají pracovníky k dobrovolné nezaměstnanosti
- **Nepřiměřená minimální mzda** – je-li vysoká, demotivuje firmy zaměstnávat (zvyšuje jim náklady). Naopak, je-li nízká, demotivuje zaměstnance (jdou raději na podporu)
- **Roste kartel (vliv) odborů** – tlak na mzdový růst může vést k nevyhnutelnosti propouštění
- **Mzdová rigidita** - nepružnost, nepřizpůsobivost mezd
- **Efektivita mezd** – výrazná mzdová motivace může vést k růstu výkonnosti zaměstnanců a tedy k propouštění
- **Transformace struktury ekonomiky** – např. zánik odvětví (v ČR těžba a těžký průmysl v 90. letech 20. Stol.)
- **Ekonomický cyklus** – zpomalení a recese ekonomiky

2.4 Zahraničně obchodní bilance

Bilancí obecně rozumíme číselné porovnání dvou řad údajů (např. přírůstků a úbytků, příjmů a výdajů). Rozdíl obou stran je tzv. saldo (konečný zůstatek), a to může mít podobu aktivní (+) nebo pasivní (-).

Bilance zahraničního obchodu znamená porovnání dovozu a vývozu ekonomiky dané země, tedy obchodní pozici země vůči zahraničí. Tato bilance se skládá z **bilance obchodní** a **bilance platební**.

- **Obchodní bilance** – porovnání vývozu a dovozu zboží a služeb bez ohledu na jeho zaplacení. Může být členěna teritoriálně (územně), podle toho kam/odkud produkce putuje, nebo komoditně (zbožově) podle skupin zboží.
- **Platební bilance** (finančního účtu) – porovnání peněžních příjmů plynoucích ze zahraničí a peněžních výdajů plynoucích do zahraničí, tedy došlé a provedené platby za dané období.

Je tvořena dvojicí účtů (běžným a finančním)

- **Běžný účet** – zobrazuje platby za nákup a prodej (zboží a služeb) z obchodní bilance, dále výnosy (úroky, dividendy a mzdy) a transfery (dary, penze, výživné)
- **Finanční účet** (dříve kapitálový) – přímé zahraniční investice (cenné papíry, nemovitosti), úvěry, úločky peněz v bankách, patenty, licence, autorská práva apod.

Platební bilance je dorovnáována na nulu změnou stavu devizových rezerv

- **Devizové rezervy** – zahraniční aktiva ČNB, mj. sloužící k dorovnání platební bilance. Jsou tvořené CP s vysokým ratingem (zejm. cizích vlád a nadnárodních institucí), zlatem a volně směnitelnými národními měnami (EUR, USD, JPY, GBP).

	Transakce kreditní (+) zvyšuje stav	Transakce debetní (-) snižuje stav	Bilance (saldo) (t. kreditní - t. debetní)
OBCHODNÍ BILANCE	vývoz zboží a služeb	dovoz zboží a služeb	aktivní/vyrovnané/pasivní saldo
PLATEBNÍ BILANCE	došlé platby ze zahraničí	provedené platby se zahraničím	bilance vždy vyrovnaná
- Běžný účet	inkaso za vývoz	platby za dovoz	přebytek/vyrovnaná/schodek
- Finanční účet	příjmy	výdaje	přebytek/vyrovnaná/schodek
- Chyby a opomenutí			
- Devizové rezervy			dorovnání plat.bil. na nulu (změna stavu deviz.rezerv)

Tab. 1 – Obecná struktura zahraničně obchodní bilance

		Transakce kreditní (+)	Transakce debetní (-)	Bilance (saldo) + aktivní; - pasivní
A:	Vývoz zboží Dovoz zboží Obchodní bilance zboží	+722,5	-866,5	-144,0
B:	Příjmy ze služeb Výdaje na služby Obchodní bilance služeb	+227,2	-171,3	+55,9
A+B:	Obchodní bilance zboží a služeb			-88,1
C:	Důchody ze zahraničí Důchody do zahraničí Transfery ze zahraničí Transfery do zahraničí Ostatní Bilance důchodů a převodů	+44,7 +27,4 +0,3	-69,8 -16,1	-13,5
A+B+C:	BĚŽNÝ ÚČET			-101,6
D:	Investice ze zahraničí Investice do zahraničí FINANČNÍ ÚČET	+183,8	-149,5	+34,3
E:	CHYBY A OPOMENUTÍ			+11,3
F:	ZMĚNA DEVIZOVÝCH REZERV (pokles)			+56,0
A+B+C+D+E+F	PLATEBNÍ BILANCE			0

Tab. 2 – Příklad zahraničně obchodní bilance
(R.Holman: *Ekonomie*, C.H.Beck, Český Těšín 1999, str. 590)

Shrnutí kapitoly

Produkt ekonomiky • metoda produktová • metoda důchodová • metoda výdajová • šedá ekonomika • černá ekonomika • produkce domácností • inflace • zaměstnanost • zahraničně-obchodní bilance • obchodní bilance • platební bilance • běžný účet • finanční účet • devizové rezervy

Kontrolní otázky

- ⊙ Jak byste stručně definoval/a základní makroekonomické ukazatele?
- ⊙ Jak byste definoval/a produkt ekonomiky?
- ⊙ Vysvětlíte pojmy hrubý produkt, národní produkt a reálný produkt.
- ⊙ Jakými metodami zjišťujeme HDP?
- ⊙ Jakým způsobem lze vyjádřit HDP?
- ⊙ Co zkresluje ukazatel HDP?

- ⊙ Co je to inflace?
- ⊙ Vysvětlete pojmy cenová stabilita, dezinflace, deflace.
- ⊙ Co může být příčinou vzniku inflace?
- ⊙ Co je to nezaměstnanost a jak se vypočítá?
- ⊙ Jaké typy nezaměstnanosti máme?
- ⊙ Co může být příčinou vzniku nezaměstnanosti?
- ⊙ Co je to obchodní bilance a co platební bilance?



Úkoly k řešení

❖ Příklad 2-1:

Vypočítejte změnu nominálního produktu, jestliže se v daném roce zvýšila cenová hladina o 1% a reálný produkt vzrostl o 3%.

❖ Příklad 2-2:

Vypočítejte reálný produkt, pokud se v daném roce snížila cenová hladina o 1% a nominální produkt vzrostl o 3%.

❖ Příklad 2-3:

V ekonomice byly vykázány v daném roce následující ukazatele (v mil. CZK), přičemž HDP byl totožný s HNP.

A	Výdaje domácností na spotřebu	3000
B	Osobní daně	500
C	Daně ze zisku podniků	200
D	Daně nepřímé	400
E	Hrubé soukromé domácí investice	700
F	Odpisy	500
G	Vládní výdaje na nákup statků	2000
H	Vládní transferové platby	300
I	Dovoz	400
J	Čistý export	200

- a) Vypočítejte ČNP
- b) Vypočítejte velikost exportu

❖ Příklad 2-4:

V roce 2008 (výchozí rok) bylo v ekonomice vyrobeno 1000 aut s cenou jednoho kusu 500 tis. CZK. Jaký byl reálný a nominální HDP?

❖ Příklad 2-5:

V roce 2009 se vyrobilo rovněž 1000 aut, ale s cenou 600 tis. CZK za jeden kus. Jak se změnil reálný a nominální HDP vzhledem k předchozímu roku?

❖ **Příklad 2-6:**

V roce 2010 bylo vyrobeno 1200 aut s cenou 600 tis. CZK za jeden kus. Jak se změnil reálný a nominální HDP vzhledem k roku 2008 a vzhledem k roku 2009?

❖ **Příklad 2-7:**

Vypočítejte míru inflace, jestliže měl index CPI v uplynulém roce hodnotu 100 a v daném roce má hodnotu 105.

3 MAKROEKONOMICKÉ NÁSTROJE (POLITIKY)

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- *Poznáte, jaké nástroje má v rukou stát, k ovlivňování ekonomického vývoje*
- *Seznámíte se s principy „monetární politiky“ státu*
- *Seznámíte se s principy „fiskální politiky“ státu*
- *Seznámíte se s principy „zahraničně obchodní politiky“ státu*
- *Seznámíte se s principy „důchodové politiky“ státu*

Budete schopni:

- *Budete schopni analyzovat kroky státu v řešení makroekonomických problémů*
- *Dokážete odhadnout dopady státních zásahů na činnost firmy*



Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

Cílem každého státu je, pomocí makroekonomických nástrojů, dosáhnout hospodářské stability, dynamiky a sociálních cílů. Zejména se jedná o dosažení vysoké úrovně a maximálního růstu HDP, nízké míry inflace, vysoké zaměstnanosti a vyrovnané zahraničně obchodní bilance.



Obr. 14 – Makroekonomické nástroje

3.1 Monetární politika

Monetární politika je souborem nástrojů, kterými se (zejména) centrální banka usiluje ovlivňovat množství peněz v ekonomice a měnový kurz, a tím i vývoj makroekonomických ukazatelů.

3.1.1 Nástroje monetární politiky

Monetární politika, a tedy zejména centrální banka (CB), využívá **přímých** (administrativních) i **nepřímých** nástrojů.

Přímé nástroje:

- **Pravidla likvidity** – závazné relace aktiv a pasiv komerčních bank
- **Úvěrové kontingenty** – absolutní objem úvěrů (úvěrová přiměřenost)
- **Úrokové limity** – maximální úrokové sazby úvěrů (pro firmy a spotřebitele)

Nepřímé nástroje:

- **Povinné minimální rezervy** – část depozit (vkladů nebankovních subjektů) komerční banky, která musí být uložena na účtu u centrální banky a nesmí s ní být disponováno. Centrální banka tak vytváří tlak na snižování objemu peněz v oběhu.
- **Operace na volném (peněžním) trhu** – centrální banka ovlivňuje množství peněz v oběhu tím, že nakupuje nebo prodává státní cenné papíry.
- **Úrokové sazby** – diskontní a lombardní sazba.
 - o **Za diskontní sazbu** dává CB možnost komerčním bankám ukládat přebytečnou likviditu.
 - o **Za lombardní sazbu** CB nabízí úvěr komerčním bankám.
- **Intervence na devizových trzích** – CB nakupuje nebo prodává zahraniční měnu za domácí měnu (k tomu používá devizové rezervy), a tím mimo jiné ovlivňuje i množství peněz (domácí měny) v oběhu.

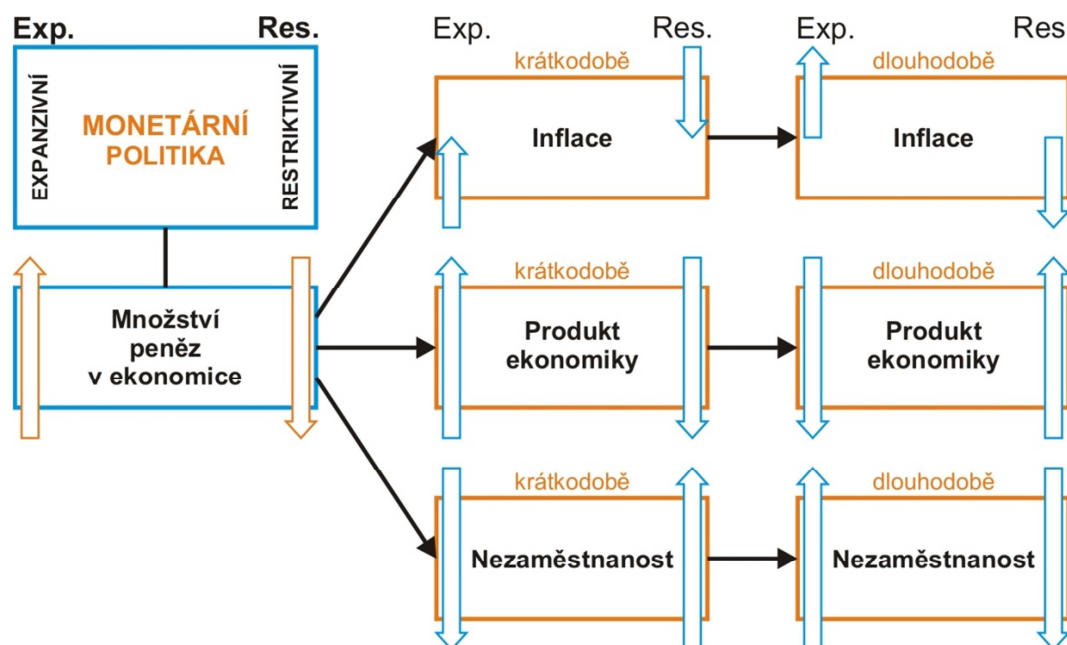
3.1.2 Typy monetární politiky

Způsob používání uvedených přímých a nepřímých nástrojů udává typ monetární politiky.

- **Expanzivní** monetární politika – vede k růstu množství peněz v ekonomice a daným způsobem ovlivňuje makroekonomické ukazatele
- **Restriktivní** monetární politika – vede k poklesu množství peněz v ekonomice a (způsobem opačným od expanzivní varianty) ovlivňuje makroekonomické ukazatele

3.1.3 Vliv monetární politiky na makroekonomické ukazatele

Expanzivní a restriktivní monetární politika působí (v krátkodobém a dlouhodobém pohledu) na vývoj makroekonomických ukazatelů následujícím způsobem:



Obr. 15 – Vliv monetární politiky na makroekonomické ukazatele

A/ Expanzivní varianta monetární politiky:

Krátkodobě (v době nevyužitých zdrojů) povede expanzivní monetární politika ke stimulaci agregátní poptávky firem (citlivější na pokles úrokové míry), a tedy k růstu reálného produktu a poklesu nezaměstnanosti. Inflace bude ovlivněna jen minimálně. V obr. 9 posun z **E** na **F**.

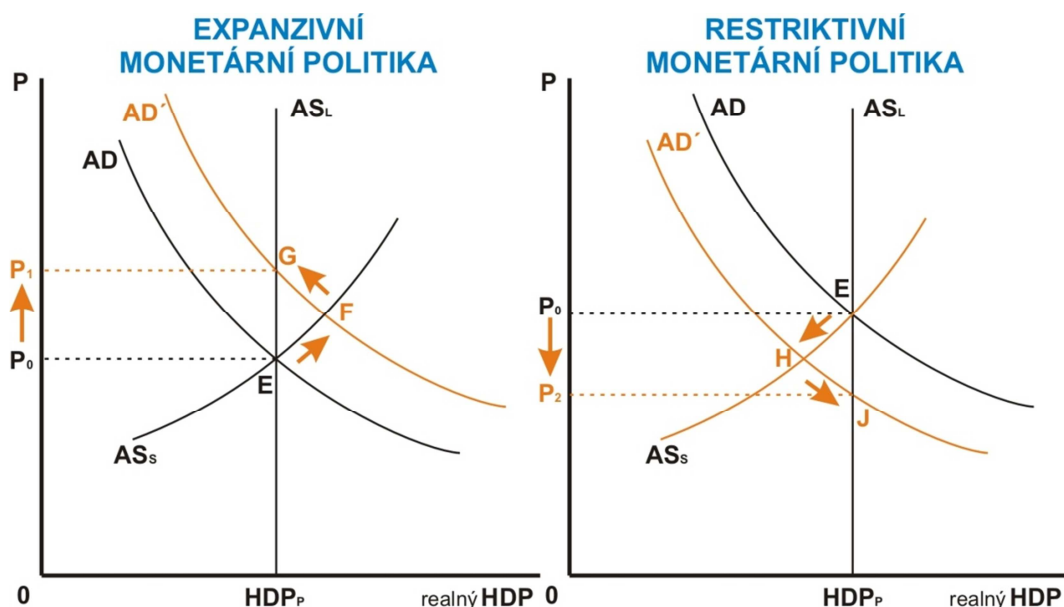
Dlouhodobě se expanzivní politika projeví především do růstu inflace způsobené hlavně agregátní poptávkou domácností, reálný produkt přestane růst, neboť narazí na maximum kapacity zdrojů a inflace ho vrátí zpět do původní úrovně. Stejně tak se zastaví a pak začne růst nezaměstnanost. V obr. 9 posun z **F** na **G**.

B/ Restriktivní varianta monetární politiky:

Snížení nabídky peněz v **krátkém období** způsobí vzdalování skutečného produktu od potenciálního (pokles využití zdrojů) a růst nezaměstnanosti. Cenová hladina začne klesat, z důvodu poklesu poptávky. V obr. 9 posun z **E** na **H**.

V **dlouhodobém období** se produkt i nezaměstnanost vrátí zpět a zůstane pouze nová cenová hladina. V obr. 9 posun z **H** na **J**.

Tento proces můžeme vidět na vývoji grafu tržní rovnováhy:



Obr. 16 – Vliv monetární politiky na grafu tržní rovnováhy

3.2 Fiskální politika

Fiskální politika ovlivňuje vývoj ekonomiky prostřednictvím státního rozpočtu, tedy daní a veřejných výdajů. Zatímco monetární politika je především v rukou centrální banky, monetární politika je nástrojem v rukou vlády (přestože státní rozpočet schvaluje formou zákona parlament).

3.2.1 Nástroje fiskální politiky

Nástroje fiskální politiky se dělí na utváření příjmové a výdajové stránky státního rozpočtu.

Nástroje na příjmové straně SR

- **Daně**
 - o Přímé daně (zdaňují majetek nebo příjmy osob)
 - o Nepřímé daně (zdaňují prodej zboží nebo služeb)
- **Sociální pojištění**
 - o pojistné na důchodové zabezpečení
 - o příspěvek na státní politiku zaměstnanosti
 - o nemocenské pojištění
- **Evropské fondy**
 - o Strukturální (snižování rozdílů v úrovni rozvoje)
 - o Kohezní (pomoc nejméně rozvinutým státům)
 - o fondy solidarity (pomoc při velkých přírodních katastrofách)
 - o fondy předvstupní (PHARE, SAPARD, ISPA)

- **Ostatní**
 - o Příjem z podnikání
 - o Příjem z privatizace

Nástroje na výdajové straně SR

Výdaje SR lze členit z více hledisek. Z hlediska příkaznosti (nutnosti vydání) je dělíme na:

- **Mandatorní** – povinné, plynoucí ze zákonů (stát je musí vyplatit, bez ohledu na výši příjmů SR) Příkladem jsou dávky sociálního zabezpečení, podpora v nezaměstnanosti, příspěvek na penzijní připojištění.
- **Kvazimandatorní** – „jakoby“ nebo „připomínající“ mandatorní výdaje. Například mzdy ve veřejném sektoru, výdaje na armádu apod.
- **Ostatní, nemandatorní** – výdaje, které vláda realizuje v souladu se svým programem a hospodářskou politikou.

Z pohledu směřování dělíme výdaje na:

- **Transfery domácnostem** (např. podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky, důchody apod.)
- **Transfery firmám** - subvence (např. finanční pomoc zemědělcům)
- **Vládní nákupy** – provozní výdaje (provoz státních institucí, škol apod.) investiční výdaje (výstavba dálnic, škol, vládních budov, nákup vojenské techniky apod.)
- **Úroky z veřejného dluhu** – výdaje na obsluhu státního dluhu.

3.2.2 Typy fiskální politiky

Fiskální politika se dělí do tří typů, a to podle poměru příjmů a výdajů státního rozpočtu:



Obr. 17 – Typy fiskální politiky

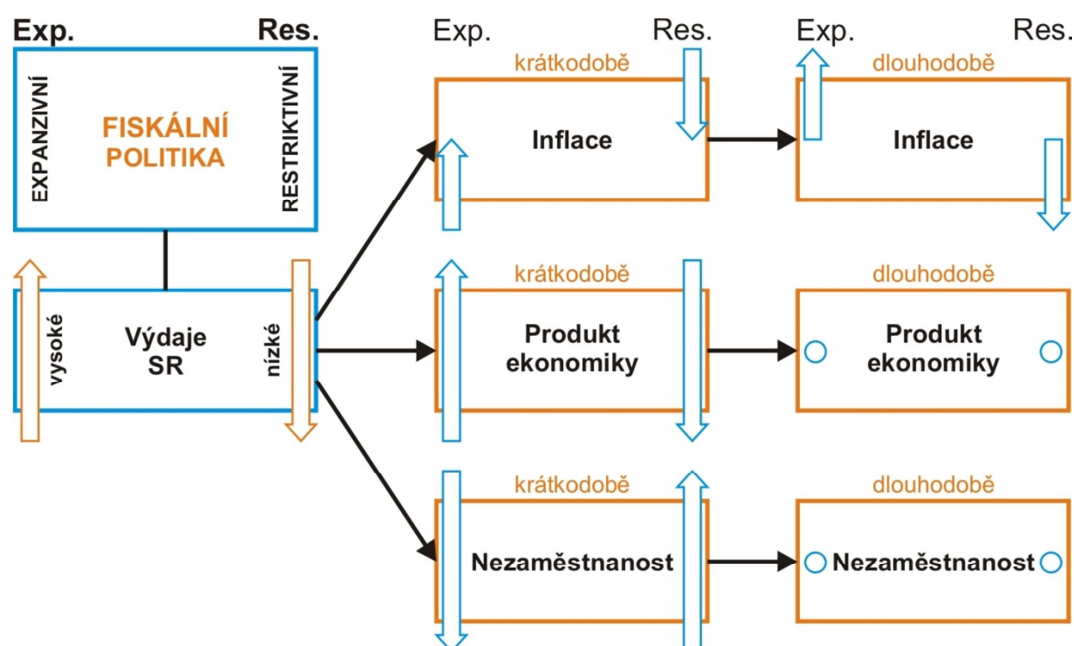
Expanzivní fiskální politika – výdaje jsou vyšší než příjmy a vzniká schodek státního rozpočtu (tzv. deficit). Taková politika může krátkodobě stimulovat růst ekonomiky (HDP). Na druhou stranu však zvyšuje státní dluh a v dlouhodobém horizontu může vést k oslabení státní poptávky a k dluhové krizi. Tento typ fiskální politiky může být realizován snižováním daní, zvyšováním výdajů nebo kombinací těchto kroků.

Neutrální fiskální politika – snaha o rovnost příjmů a výdajů. Vyrovnanost SR bývá jen těžko dosažitelný ideál, a to zejména proto, že příjmy jsou velmi obtížně odhadnutelná veličina.

Restriktivní fiskální politika – výdaje jsou nižší než příjmy do SR. Takový přístup by měl být realizován, pokud se ekonomika nachází ve fázi konjunktury, aby se připravila na případný pokles příjmů do SR v období ekonomického zpomalení a recese. Může však rovněž znamenat, že daně jsou příliš vysoké a aktivita ekonomických subjektů (hlavně firem) je demotivována.

3.2.3 Vliv fiskální politiky na makroekonomické ukazatele

Expanzivní a restriktivní fiskální politika působí (v krátkodobém a dlouhodobém pohledu) na vývoj makroekonomických ukazatelů následujícím způsobem:



Obr. 18 – Vliv fiskální politiky na makroekonomické ukazatele

A/ Expanzivní varianta fiskální politiky:

Krátkodobě povede zvýšení poptávky státu, k růstu produktu ekonomiky a k poklesu nezaměstnanosti. Může ale vést také k nárůstu inflace (zejména pokud je výroba blízko produkčních možností).

Dlouhodobě však povede jen k dalšímu růstu inflace a produkt s nezaměstnaností nebudou ovlivněny.

B/ Restriktivní varianta fiskální politiky:

Krátkodobě se sníží inflace, výkon ekonomiky a vzroste nezaměstnanost.

Dlouhodobě může dojít k nárůstu soukromých investic (vlivem motivace nízkými daněmi), snížení cenové hladiny, a pokud soukromé investice plně nahradí státní výdaje (státní poptávku), nedojde k změně produktu ani nezaměstnanosti.

3.3 Zahraničně obchodní politika

Zahraničně obchodní politika je nástrojem ovlivňujícím obchodování přes hranice státu. Zahraniční obchod propojuje ekonomiky států sousedních, kontinentálních nebo v rámci celého světa. Vychází z principů dělby práce (tedy formy koordinované a integrované spolupráce na produkci výrobků a služeb) s cílem úspory nákladů, zvýšení produktivity a technologických možností.

3.3.1 Typy zahraničně obchodní politiky

Stát může k zahraničnímu obchodu přistupovat ochranářsky, nebo může prosazovat liberální kroky:

- **Protekcionalismus** – ochrana vlastního trhu, firem a spotřebitelů před vlivem dovozu ze zahraničí. Protekcionalismus může mít dvě varianty:
 - o **Degresivní protekcionalismus** – chrání odumírající odvětví (např. textilní či sklářský průmysl před likvidačním levným dovozem u Asie)
 - o **Progresivní protekcionalismus** – chrání progresivní odvětví (např. rozvíjející se domácí odvětví, před již rozvinutým a konkurenceschopným zahraničním odvětvím)

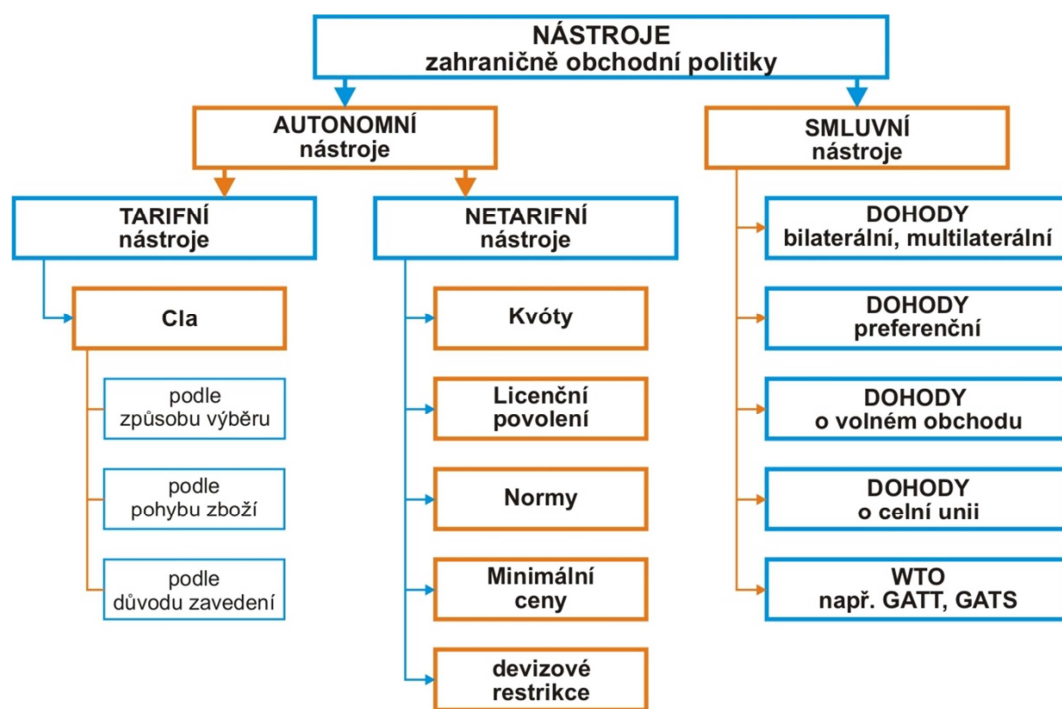
V zájmu udržení vyrovnanosti zahraničního obchodu, zaměstnanosti, sociálního klidu nebo z důvodu vývojové disproporce ekonomik, se snaží každá vláda chránit vlastní ekonomiku. Mnohdy to však vede k ještě většímu omezení vlastní nekonkurenceschopnosti, zhoršení fungování domácího trhu, snížení životní úrovně obyvatel a nárůstu protiopatření jiných zemí.

- **Liberalismus** – odstraňování překážek zahraničního obchodování a tvorba podmínek volného obchodu.

Liberalismus vede k růstu konkurenceschopnosti domácího trhu, potlačení monopolů, širší nabídce zboží a služeb, rozvoji technologií a obecně k růstu životní úrovně obyvatel.

3.3.2 Nástroje zahraničně obchodní politiky

Nástroje zahraničně obchodní politiky lze rozdělit na nástroje autonomní (jednostranné, nezávislé) a smluvní (plynoucí z dohody dvou nebo více stran – zemí).



Obr. 19 – Nástroje zahraničně obchodní politiky

- **Autonomní nástroje:**

- o **Tarifní nástroje**

- **Cla** (celní poplatek) – dávka vybíraná státem při přechodu celní hranice. Jeho výběr kontroluje *celní správa* a upravuje ho *celní zákon*.

Podle způsobu výběru:

- valorické clo – vybíráno jako procento (%) z celní hodnoty zboží
 - specifické clo – vybíráno jako pevná částka za jednotku zboží

Podle pohybu zboží:

- dovozní clo – pro dovoz zboží a služby ze zahraničí
 - vývozní clo – pro vývoz zboží a služby do zahraničí

Podle důvodu zavedení:

- fiskální clo – získání příjmů do státního rozpočtu
 - ochranné clo – omezení dovozu a ochrana domácích výrobců
 - prohibitní clo – zabránění dovozu určitého zboží
 - skleníkové (výchovné) clo – ochrana rozvíjejícího se domácího odvětví
 - odvetné (retorzní) clo – protiopatření, reakce na krok druhé strany
 - negociační (bojové) clo – k vynucení ústupku druhé strany
 - diferenční clo – několik sazeb na jedno zboží (např. zvýhodnění určitého druhu dopravy)
 - kontingentní clo – nižší clo po určitý čas nebo do určitého množství

- preferenční clo – zvýhodnění clo (např. pro určité země)

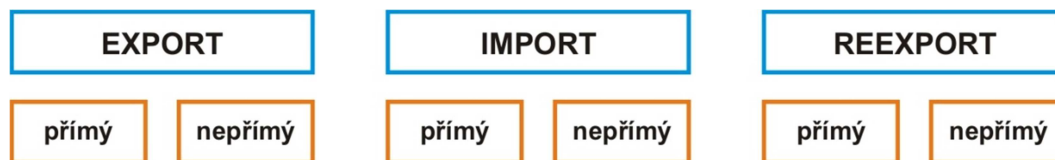
o Netarifní nástroje

- **Kvóty** - množství omezení dovozu nebo vývozu v určité době
- **Licenční povolení** – nezbytné povolení pro vybrané zboží
- **Normy** – např. technické, zdravotní, hygienické normy (překážka omezující dovoz)
- **Minimální ceny** – spodní hranice, za kterou se smí zboží dovážet
- **Devizové restrikce** – regulace platebních (příp. úvěrových) vztahů se zahraničím

• Smluvní nástroje:

- **Bilaterální a multilaterální dohody** – dohody mezi dvěma či více státy o vzájemném obchodování
- **Preferenční dohody** – např. dohody mezi EU (Evropskou unií) a ACP (zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku).
- **Dohody o vytvoření „zóny volného obchodu“** – dohody o odstranění bariér vzájemného obchodu (např. ASEAN (Brunej, Indonésie, Malajsie, Filipíny, Singapur, Thajsko), NAFTA (Kanada, Mexiko, USA), EFTA (Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko)
- **Dohody o vytvoření „celní unie“** - omezení vzájemných obchodních bariér a zároveň uplatňují společné celní sazby vůči třetím zemím, tzv. společný celní sazebník (např. ČR a SR v letech 1993-2004)
- **WTO (Světová obchodní organizace, od 1995)** – organizace ustanovující pravidla mezinárodního obchodu na základě konsenzu členů a řeší mezinárodní obchodní spory. Má 153 členských států (k roku 2008). Orgány WTO jsou mj. *Rada pro obchod se zbožím* (v rozsahu dohody GATT) a *Rada pro obchod se službami* (v rozsahu dohody GATS)

3.3.3 Formy zahraničního obchodu



Obr. 20 – Formy zahraničního obchodu

- **Export** – vývoz zboží a služeb do zahraničí. Znamená příliv kapitálu ze země, do které se zboží a služby vyvážejí.
 - **Přímý** – domácí výrobce a zahraniční odběratel jsou v přímém kontaktu.

- Nepřímý – domácím výrobcem a zahraničním odběratelem figuruje zprostředkovatel. Ten zvyšuje cenu vlastní marží, ale na druhou stranu obchodu napomáhá znalostí místního trhu.
- **Import** – dovoz zboží a služeb ze zahraničí. Znamená odliv kapitálu do země, z které se zboží a služby dovážejí.
 - Přímý – tuzemská firma nakupuje přímo u zahraničního výrobce.
 - Nepřímý – tuzemská firma nakupuje u tuzemského zprostředkovatele zahraničního zboží.
- **Reexport** – vývoz zboží a služeb, které již dříve byly dovezeny.
 - Přímý – reexportér nakoupí zboží v zahraničí, a aniž by toto zboží vstoupilo na území jeho státu, prodá ho do třetí země.
 - Nepřímý – reexportér zboží doveze do země a odtud ho vyveze do třetí země. Překoná tím například politicko-obchodní překážku mezi první a třetí zemí.

3.3.4 Zvláštnosti zahraničního obchodu

Oproti domácímu obchodu je ten zahraniční omezen řadou specifických aspektů:

- **Jazykové bariéry** – znalosti místních, světových a obchodních jazyků
- **Legislativní bariéry** – odlišnosti právních řádů a znalosti zákonů
- **Kulturní a náboženské bariéry** – specifické trhy, způsoby jednání a zvyklostí
- **Geografické bariéry** – vzdálenost, geografické překážky (pohoří, vodní toky, oceány) a dopravní infrastruktura (železnice, dálnice, přístavy, letiště)
- **Bezpečnostní rizika** – válečné konflikty, občanské války
- **Kurzová rizika** – vývoj kurzů měn ovlivňuje výsledný efekt obchodu (devalvace a revalvace měnových kurzů)

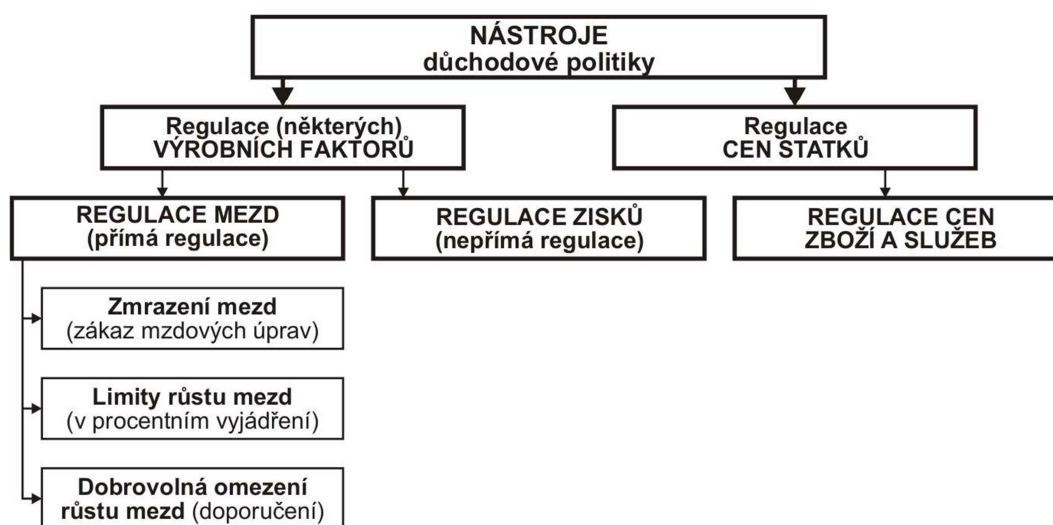
3.4 Důchodová politika

Důchodová politika je politikou protiinflační. Jejím cílem je cenová stabilita a nástroje (zejména přímé), které k tomu používá, jsou mzdová a cenová regulace.

Tento typ politiky se používá, pokud je velikost inflace velmi vysoká (pádívá a hyperinflace), a fiskální či monetární politiky selhávají nebo působí nedostatečné.

<i>Důchod</i>	celkové množství peněz (disponibilních zdrojů pro poptávku a pro úspory), které domácnost získá za určité období. Je složeno ze tří částí: ▪ pracovní důchod (mzda, plat, výkonové odměny) ▪ vlastnický důchod (renta, úrok, dividendy) ▪ transferové příjmy (např. starobní, invalidní, vdovecký/vdovský a sirotčí důchod, podpory v nezaměstnanosti, sociální dávky) Důchod je <i>veličina toková</i> .
<i>Bohatství</i>	je naproti tomu, čistá hodnota vlastněná k určitému okamžiku. Tedy rozdíl majetku (aktiv) a závazků (dluhů) Bohatství je <i>veličina stavová</i> .

3.4.1 Nástroje důchodové politiky



Obr. 21 – Nástroje důchodové politiky

- **Regulace mezd** – je přímým nástrojem omezujícím objem disponibilních prostředků pro nákup zboží a služeb (poptávku domácností), a tím omezujícím růst cen.
 - **Zmrazení mezd** je opatření vlády zamezující veškeré úpravy mezd.
 - **Limity růstu mezd** jsou procentuelní omezení cenového růstu, které mohou být navíc vázány na změny dalších ukazatelů firem (např. vývoj konkurenceschopnosti, produktivity práce apod.) Překročení těchto limitů bývá sankcionováno.
 - **Dobrovolná omezení růstu mezd** spočívají v doporučení vlády, a jsou výsledkem dohody státu, odborů a zaměstnavatelů (tripartity).
- **Regulace zisků** – je prováděná nepřímo, a to zejména regulací cen zboží a služeb. Regulovaná cena snižuje tržby, a tím tlumí i zisky.
- **Regulace cen zboží a služeb** – zpravidla se nejedná o plošné zmrazení veškerých cen, ale jen o regulaci dílčích trhů, přičemž bývá zohledňován (nebo je dokonce primární) sociální aspekt. Cenová regulace se často týká bydlení, energií, základních potravin, léků, dopravy apod..

3.4.2 Klady a zápory uplatňování důchodové politiky

Důchodová politika je řadou ekonomů pokládána za neúčinnou nebo dokonce za škodlivou. Výhody a negativa tohoto nástroje však můžeme obecně shrnout následovně:

Výhody důchodové politiky

- omezení inflace dokáže dosáhnout bez růstu nezaměstnanosti a bez poklesu produktu ekonomiky

Negativa důchodové politiky

- omezuje fungování volného trhu
- omezuje efektivní alokaci výrobních faktorů
- deformuje cenové relace
- inflaci jen skrývá a oddaluje (zejména při nadměrné poptávce)



Shrnutí kapitoly

Monetární politika • povinné minimální rezervy • operace na volném trhu • úrokové sazby • intervence na devizových trzích • expanzivní monetární politika • restriktivní monetární politika • fiskální politika • mandatorní výdaje • transfery • expanzivní fiskální politika • restriktivní fiskální politika • zahraničně-obchodní politika • protekcionismus • liberalismus • cla • kvóty • export • import • reexport • důchodová politika



Kontrolní otázky

- ⊙ Charakterizujte monetární politiku, fiskální politiku, zahraničně-obchodní politiku a důchodovou politiku.
- ⊙ Jaké jsou nástroje monetární a fiskální politiky?
- ⊙ Jaké jsou nástroje zahraničně-obchodní a důchodové politiky?
- ⊙ Co znamená expanzivní a restriktivní monetární politika?
- ⊙ Co znamená expanzivní a restriktivní fiskální politika?



Úkoly k řešení

❖ Příklad 3-1:

Definujte důvody, proč je nutné formulovat vnější hospodářskou politiku státu

4 TEORETICKÉ PROUDY MAKROEKONOMIE

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- *Poznáte, jak se historicky vyvíjel a větvil názor na ekonomické jevy*
- *Pochopíte hlavní principy a názory současné „neoklasické ekonomie“*
- *Pochopíte hlavní principy a názory současné „keynesiánské ekonomie“*

Budete schopni:

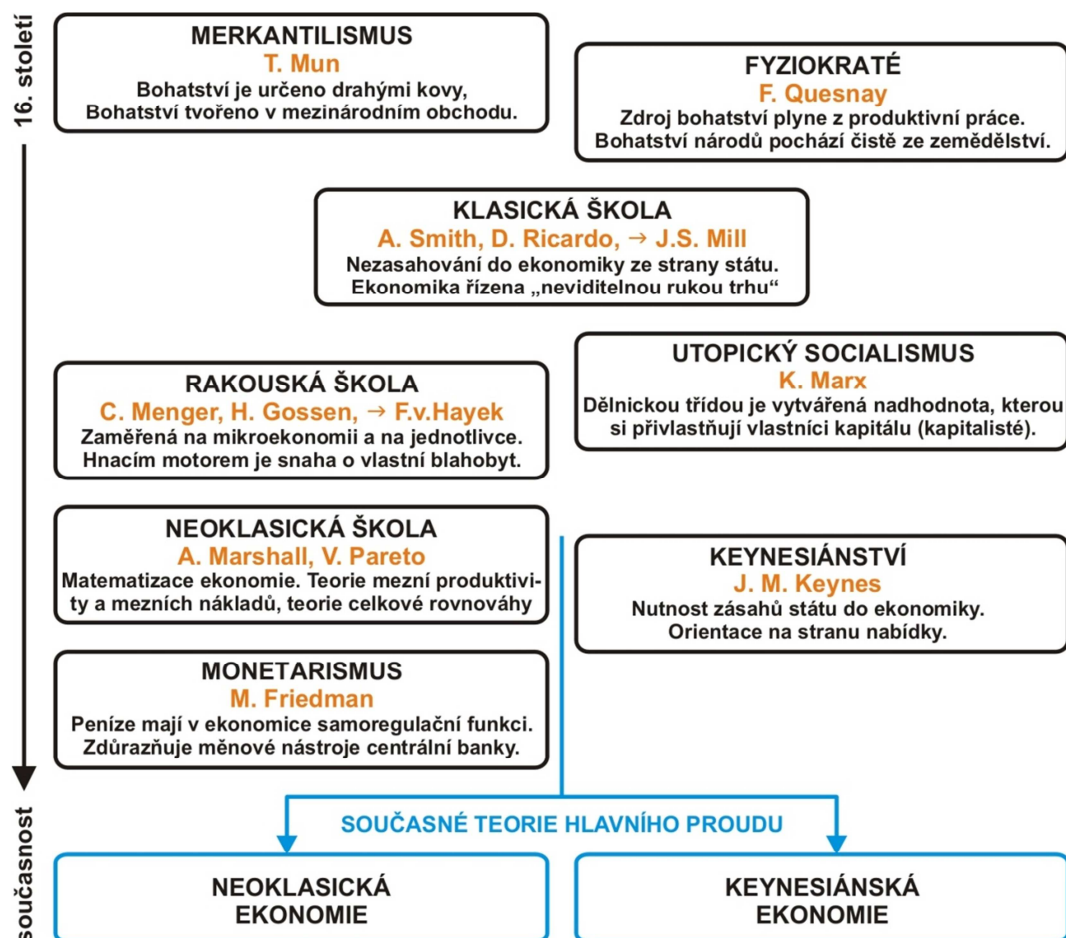
- *Dokážete předjímat kroky státu v hospodářské oblasti v souvislosti s typem orientace vlády*



Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad



Obr. 22 – Vývoj ekonomických teorií

Stejně jako jiné vědecké teorie, ani ekonomie nedává jeden jediný pohled na ekonomickou realitu. Od vzniku ekonomie jako vědní disciplíny, což datujeme někde do 17. Století (viz. kapitola 1) se vyvíjela řada přístupů a názorových proudů s mnohdy protichůdnými závěry. Oprávněnost a pravdivost jednotlivých teorií je někdy možné hodnotit až s velkým časovým odstupem.

Při maximálním zjednodušení lze znázornit vývoj ekonomických teorií způsobem uvedeným na obrázku 15.

4.1 Neoklasická ekonomie

Neoklasická ekonomie je jedním ze dvou hlavních proudů současných ekonomických teorií (vedle *keynesiánské ekonomie*). Její název je odvozen od vazby na klasickou a neoklasickou školu, ale v řadě pohledů přichází s novými myšlenkami a názory. Bývá také označována jako **konzervativní ekonomie**.

Tento proud zahrnuje několik teoretických směrů, zejména:

- **Liberalismus** (L. Mises, F. A. Hayek)
- **Monetarismus** (M. Friedman) – hlavní roli mají peníze a monetární politika
- **Teorie racionálních očekávání** (R. E. Lucas, T. J. Sargent, R. J. Barro) – racionálně se chovající subjekty předvídají budoucí vývoj a neopakují chyby
- **Ekonomie strany nabídky** (A. B. Laffer, G. Gilder)

Všechny tyto směry neoklasické ekonomie spojuje několik společných rysů:

- o Tržní mechanismus disponuje dostatečnými samoregulačními silami směřujícími k tržní rovnováze
- o Státní zásahy do ekonomiky jsou škodlivé, neboť narušují rovnováhu systému (případná nerovnováha systému je způsobena zejména státní regulací)
- o Stimulace ekonomiky je možná ze strany nabídky (ze strany firem)
- o Hlavním nebezpečím pro ekonomiku je růst inflace

Prvky neoklasické ekonomie se objevují u všech vlád zejména politicky vpravo od středu. Výrazně je tento přístup zřetelný u hospodářské politiky USA (v období vlády prezidenta R. Regana) nebo Velké Británie (v době vlády M. Thatcherové) v 80. letech 20. stol.

4.2 Keynesiánská ekonomie

Keynesiánská ekonomie vychází z keynesiánství – učení Johna Maynarda Keynesa (1883-1946) a jeho díla *Obsahová teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* (1936). Tato teorie vyšla z úsilí hledání východisek *velké hospodářské krize* 30. let. 20. století.

Po smrti Keynesa se tento proud diferencoval do řady směrů:

- **Nekeynesiánství** (J. R. Hicks, L. R. Klein, P. A. Samuelson) – připojení i nabídkové strany (trh práce)
- **Postkeynesiánství** (J. Robinsonová, N. Kaldor, P. Sraffa)
- **Novokeynesiánství** (G. N. Mankiw, D. Romer) – vysvětluje pomalou reakce mezd a cen na výkyvy v poptávce, vysvětluje vysokou nezaměstnanost i jako dlouhodobý jev.

Všechny tyto koncepce mají v jisté míře společné znaky:

- o Poukazují na nedostatečnou účinnost tržního mechanismu a zejména jeho neschopnost samostatně dosahovat rovnováhy (samoregulace, vyčištění)
- o Tržní mechanismus není podle nich schopen sám zajistit plné využití zdrojů (zejména využití pracovní síly – plné zaměstnanosti)
- o Příčinu nezaměstnanosti vidí v nedostatečné poptávce
- o Tržní mechanismus má tendenci k nestabilnímu (cyklickému) vývoji, a obnova rovnováhy pak trvá dlouho a způsobuje ekonomické i neekonomické ztráty
- o Prosazují systém státních zásahů a pružné regulace podle vývoje národního hospodářství (proticyklická regulace) zejména fiskálními nástroji.

V praxi jsou prvky tohoto přístupu aplikovány především vládami politicky orientovanými nalevo od středu. Výrazná aplikace prvků keynesiánské teorie je zřetelná například v Japonsku v 50.-80. letech 20. stol., nebo v USA a Velké Británii v 60.-70. letech 20. stol..

4.3 Srovnání současných teorií hlavního proudu

Dva hlavní proudy současných makroekonomických teorií se v mnohých pohledech diametrálně rozcházejí. Postavíme-li neoklasickou a keynesiánskou ekonomii vedle sebe, zřetelně vidíme odlišnosti přístupů.

	Neoklasická ekonomie	Keynesiánská ekonomie
Přístup k trhu a ovlivňování ekonomiky:	ze strany nabídky	ze strany poptávky
Hlavní makroekonomický cíl:	omezení inflace	omezení nezaměstnanosti
Přístup k zásahům do ekonomiky:	jen nejnutnější	výrazná státní regulace
Priortitní makroekonomické nástroje:	monetární politika	fiskální politika
Přístup k daním:	nízké	vysoké a progresivní
Přístup ke státnímu rozpočtu:	nízký, vyrovnaný	rozsáhlý, i deficitní
Přístup ke mzdám:	pružné	nepružné směrem dolů
Názor na závislost úspor:	závislost na úrokové míře	závislost na výši důchodů
Podíl státu na tvorbě HDP:	do 20 %	40 až 50 %

Obr. 23 – Srovnání neoklasické a keynesiánské ekonomie



Shrnutí kapitoly

Neoklasická ekonomie • liberalismus • monetarismus • teorie racionálních očekávání • ekonomie strany nabídky • keynesiánská ekonomie • neokeynesiánství • postkeynesiánství • novokeynesiánství



Kontrolní otázky

- ⊙ Jak probíhal vývoj ekonomických teorií od 16. Století?
- ⊙ Jakými znaky se vyznačuje neoklasická ekonomie?
- ⊙ Jakými znaky se vyznačuje keynesiánská ekonomie?
- ⊙ V čem se odlišuje neoklasická a keynesiánská ekonomie?



Úkoly k řešení

❖ **Příklad 4-1:**

Sestavte schéma politicko-ekonomického cyklu České republiky – zaměřte se na HDP, inflaci, nezaměstnanost

❖ **Příklad 4-2:**

Sestavte schéma politicko-ekonomického cyklu České republiky – zaměřte se na vývoj monetárních nástrojů

❖ **Příklad 4-3:**

Sestavte schéma politicko-ekonomického cyklu České republiky – zaměřte se na vývoj nástrojů fiskální politiky

5 HOSPODÁŘSKÁ ROLE STÁTU

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- Poznáte, jak se dělí typy států a jaká je charakteristika České republiky
- Dozvíte se, co patří mezi hlavní úkoly státu v ekonomické oblasti
- Dozvíte se, co je „hospodářská soutěž“, proč je pro ekonomiku významná a jak ji stát ochraňuje

Budete schopni:

- Budete schopni posoudit, jak stát plní své národohospodářské role

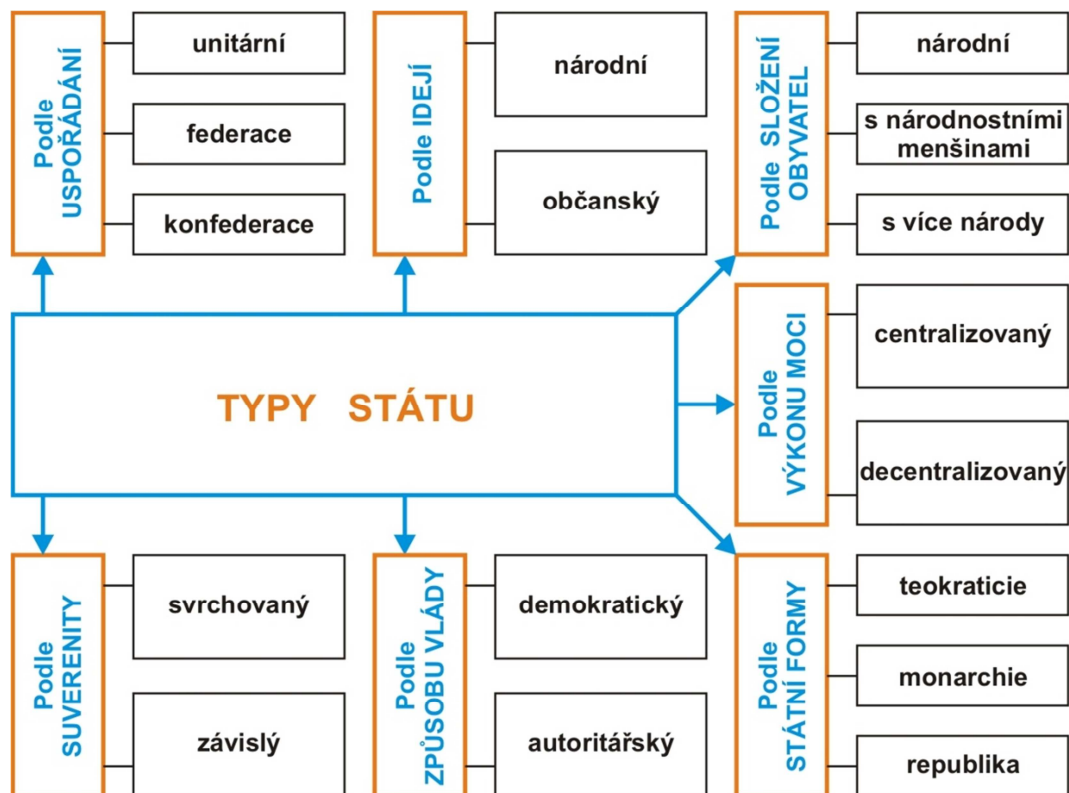


Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

5.1 Charakteristika státu



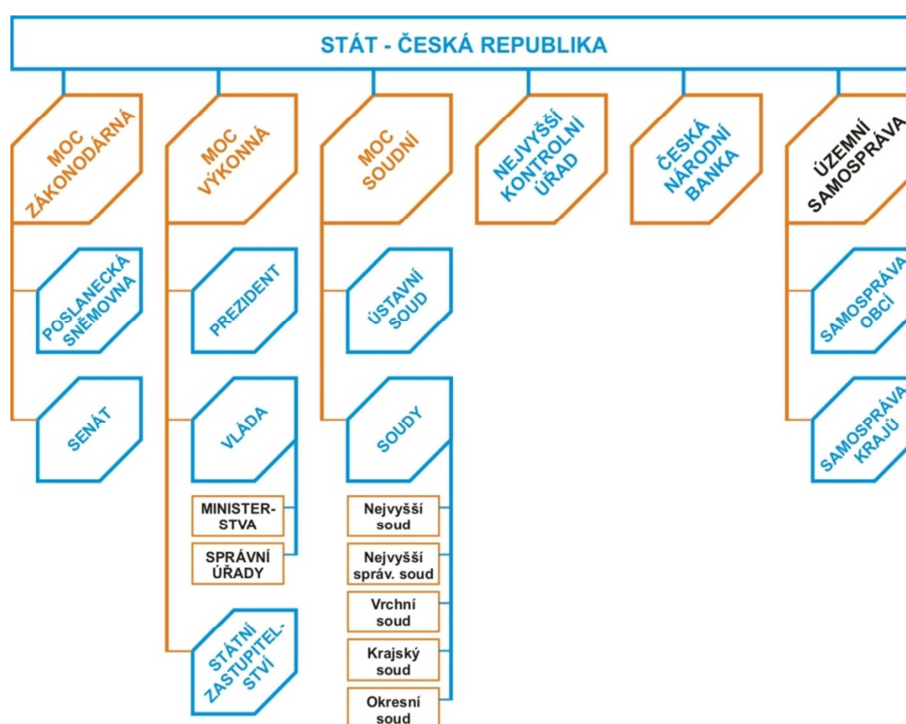
Obr. 24 – Typy států podle hlavních hledisek

Stát je institucí disponující mocí vládnout (řídit, rozhodovat a spravovat), vytvářet pravidla pro fungování státního systému (právní normy, zejm. zákony) a mocí soudit (vymáhat dodržování a trestat nedodržování stanovených pravidel). Má tedy moc (schopnost prosazovat vůli), lid (vymezený občanstvím) a území (vymezené státní hranicí).

Můžeme odlišit různé druhy států charakteristických podle řady kritérií. Hlavní dělení ukazuje obrázek 17.

Česká republika je demokratický stát s liberální ústavou a politickým systémem založeným na svobodné soutěži politických stran a hnutí. Hlavou státu je prezident republiky, vrcholným zákonodárným orgánem je dvoukomorový Parlament České republiky.

V souladu s ústavou vykonává český stát svou moc a správu prostřednictvím institucí zobrazených v dalším schématu.



Obr. 25 – Nejvyšší státní instituce ČR

Česká republika je členem:

- EU - Evropské unie
- Schengenského prostoru
- Visegrádské skupiny
- OSN - Organizace spojených národů
- NATO - Severoatlantická aliance
- OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- WTO - Světová obchodní organizace
- RE - Rada Evropy
- OBSE - Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

- EHP - Evropský hospodářský prostor
- ECU - Evropské celní unie

5.2 Úloha státu v ekonomice

Úloha státu v ekonomice je chápána stejně odlišně, jak odlišné jsou ekonomické teorie a směry. Z velkého množství přístupů a pohledů volme ten, který přistupuje k funkci státu v ekonomice komplexně a systémově.

K základním funkcím státu v ekonomické oblasti patří podpora efektivnosti, spravedlnosti a stability.

A/ Podpora efektivnosti ekonomiky může mít tři směry.

- **Nedokonalá konkurence**, kdy trhu vládne monopol či oligopol. Dominantní subjekty prosazují své zájmy na úkor ostatních. V efektivně fungující ekonomice je nezbytný dostatečný počet firem a optimální míra soupeření.

Úkolem státu je tedy „ochrana hospodářské soutěže“.

- **Externality** jsou dalším faktorem vedoucím k neefektivnosti. Jedná se o efekt plynoucí třetím stranám (mimo firmy a zákazníci), který není zahrnut do ceny. Mohou být *pozitivní* (třetí straně plyne prospěch) nebo *negativní* (třetí straně plyne škoda).

V obou případech je úkolem státu dbát o nápravu vlivu externalit.

- **Veřejné statky** – takové statky, které mohou všichni užívat a nikdo za ně nemusí platit (např. přírodní statky – vodní toky, ovzduší apod.). Základním znakem je u nich nevylučitelnost.

Úkolem státu je efektivní a spravedlivá alokace veřejných statků a zamezení jejich zneužívání a drancování.

B/ Podpora (sociální) spravedlnosti v ekonomice

- **Zmírňování důsledků ekonomické nerovnosti** – např. tíživé sociální situace (a to zaviněné i nezaviněné)

Stát vytváří **sociální síť** pro zabezpečení základních životních potřeb občanů (vyplácí podpory, důchody apod.). **Zdaňuje** příjmy (často progresivní metodou) a majetek.

- **Eliminace vlivu nerovnoměrného rozdělení příležitostí** – dispozice občanů nejsou rovnoměrně rozděleny (někteří lidé jsou hendikepovaní či znevýhodnění). Někteří lidé, byť by se sebevíc snažili, nedosáhnou toho, co jiní s minimem úsilí.

Stát **tlumí znevýhodnění** hendikepovaných (např. tělesně postižených).

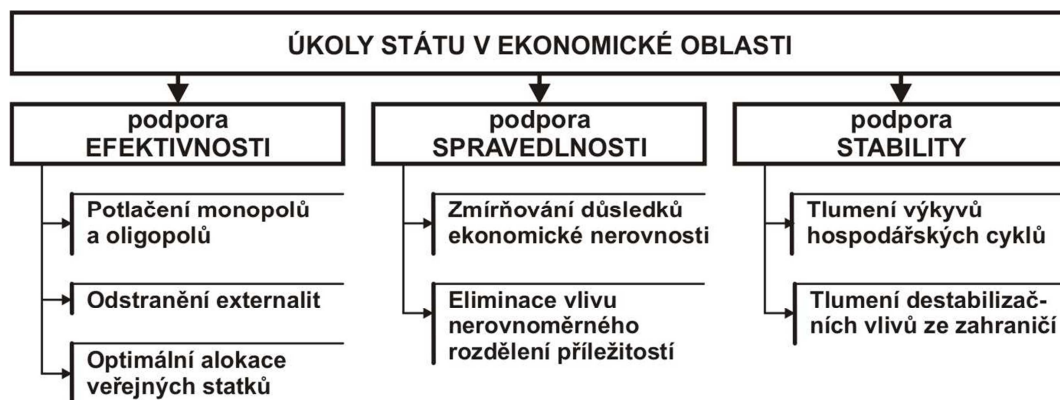
C/ Podpora stability v ekonomice

- **Tlumení výkyvů hospodářských cyklů** – narušení stability se může projevovat zpomalením hospodářského růstu, vzestupem inflace, nezaměstnanosti apod.

Stát se pomocí makroekonomických nástrojů (zejm. fiskální a monetární politiky) pokouší „odříznout“ vrcholy a hluboké propady křivky hospodářského cyklu.

- **Tlumení destabilizačních vlivů ze zahraničí** – např. ropné krize, politické krize, ekologické krize, válečné konflikty.

Stá využívá k potlačení těchto vlivů nástroje zahraničně obchodní politiky, diplomatické kroky, mezinárodní smlouvy apod.



Obr. 26 – Úkoly státu v ekonomické oblasti

5.3 Ochrana hospodářské soutěže

Hospodářská soutěž (obecně konkurence) je činnost soupeření podnikatelských subjektů v hospodářské oblasti, a sdružování se k této činnosti, s cílem předstihnout jiné podnikatelské subjekty a dosáhnout tím hospodářského prospěchu. Zároveň to však znamená povinnost dbát právně závazných pravidel a nezneužívat účast v této soutěži.

Hospodářská soutěž podporuje inovace, omezuje výrobní náklady a vede k růstu výkonnosti celého hospodářství. Nutí firmy nabízet jen výrobky a služby konkurenceschopné z hlediska kvality i ceny. Značný význam má také pro spotřebitele, neboť přináší velkou šíři nabídky a vytváří tlak na snižování již zmiňovaných cen.

Hospodářská soutěž je tedy hlavní silou, pro vznik konkurenceschopnosti a ekonomický růst. Optimální tedy je, pokud je trh tvořen na sobě nezávislými firmami, vystavenými konkurenčnímu tlaku. To však předpokládá vymezit zakázané praktiky, které jsou způsobilé hospodářskou soutěž omezit.

Hlavními nástroji ochrany hospodářské soutěže jsou **normy proti nekalé soutěži** a **normy proti omezování hospodářské soutěže**.

5.3.1 Normy proti nekalé soutěži

Nekalá soutěž je jednání, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům.

Tuto oblast upravuje zákon 513/1991 Sb. obchodní zákoník, § 44 odst.1, kde definuje osm příkladů nekalé soutěže:

- **Klamavá reklama** - šíření údajů o výrobcích nebo podniku, které vyvolává mylnou představu
- **Klamavé označení zboží a služeb** - vyvolává představu, že věc pochází z jiného státu, oblasti nebo určitého výrobce
- **Vyvolání nebezpečí záměny** - napodobování cizích výrobků, názvu nebo loga jiného soutěžitele
- **Srovnávací reklama**
- **Parazitování** na pověsti podniku, výrobků či služeb jiného soutěžitele
- **Ohrožování zdraví a životního prostředí** - soutěžitel získává výhodu díky nedodržování norem na ochranu zdraví a životního prostředí
- **Porušování obchodního tajemství** - informace obchodní, výrobní či technické povahy, běžně nedostupné, jejichž ztrátou by mohl podnik utrpět újmu
- **Podplácení** - snaha o získání přednosti či jiné neoprávněné výhody cestou podplácení

5.3.2 Normy proti omezování hospodářské soutěže

Tuto oblast upravuje zákon 143/2001 Sb. o ochraně hospodářské soutěže, který tuto oblast dělí do tří skupin:

- **Dohody narušující soutěž** - tzv. kartelové dohody (Hlava II.)
 - O cenách a jiných obchodních podmínkách
 - O výrobě, odbytu, výzkumu, vývoji a investicích
 - O rozdělení trhů
 - O vázání smlouvy na další plnění, jež se smlouvou nesouvisí
 - O rozdílných podmínkách pro jednotlivé subjekty (znevýhodnění)
 - O skupinovém bojkotu jiných soutěžitelů
- **Dominantní postavení a jeho zneužívání** (Hlava III.)
- **Spojování soutěžitelů** (Hlava IV.)

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS) vytváří podmínky pro podporu a ochranu hospodářské soutěže, vykonává dohled při zadávání veřejných zakázek a veřejné podpory a působí i v dalších oblastech, což stanovují další zákony.

Shrnutí kapitoly

Typy států • nejvyšší státní instituce ČR • efektivnost ekonomiky • sociální spravedlnost • ekonomická stabilita • hospodářská soutěž • nekalá soutěž

•klamavá reklama • klamavé označení zboží • vyvolání nebezpečí záměny • srovnávací reklama •kartelová dohoda • dominantní postavení na trhu



Kontrolní otázky

- ⊙ Jak byste charakterizoval/a stát?
- ⊙ Vyjmenujte nejvyšší instituce Českého státu.
- ⊙ Jaká je úloha státu v ekonomice?
- ⊙ Co je to hospodářská soutěž?
- ⊙ Jakým způsobem stát chrání hospodářskou soutěž?



Úkoly k řešení

❖ **Příklad 5-1:**

Definujte, jakým typem státu je česká republika

❖ **Příklad 5-2:**

Nalezněte konkrétní případy, kdy stát selhává v ochraně konkurence, boji s externalitami a v oblasti alokace veřejných statků.

❖ **Příklad 5-3:**

Uveďte konkrétní příklady podpory sociální a ekonomické spravedlnosti ze strany státu

❖ **Příklad 5-4:**

Uveďte příklady podpory stability v ekonomickém prostředí.

❖ **Příklad 5-5:**

Analyzujte vztahy (závislost a nezávislost) ústavních institucí a zdůvodněte je.

6 PODNIK JAKO SOUČÁST NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- Poznáte z čeho je složen „hospodářský proces“, a jaké místo v tomto systému zaujímá podnik
- Dozvíte se, čím je „výroba“ v hospodářském procesu
- Dozvíte se, co je „rozdělování a přerozdělování“ v hospodářském procesu
- Dozvíte se, čím je „směna“ v hospodářském procesu
- Dozvíte se, co je „spotřeba“ a jak se dělí

Budete schopni:

- Dokážete se orientovat v systému přeměny zdrojů v konečnou spotřebu

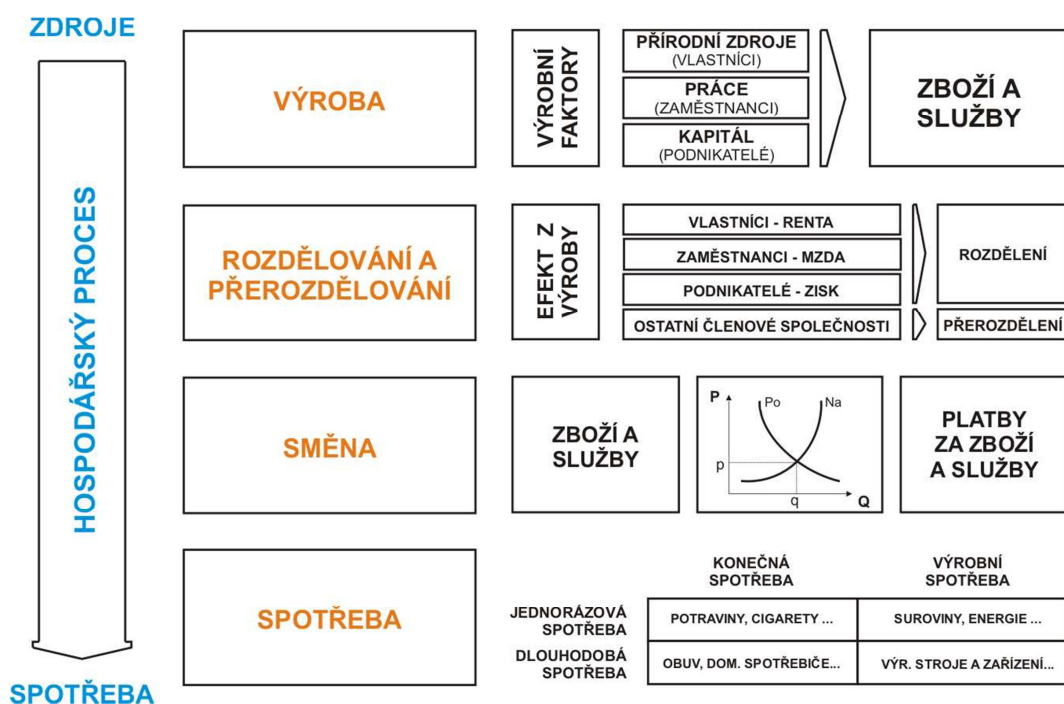


Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

Hospodářský proces, který se odehrává ve společnosti s tržními vztahy a rozvinutou dělbou práce, umožňuje dostatečnou produkci statků a služeb, jež uspokojí potřeby jednotlivců i potřeby společnosti jako celku.



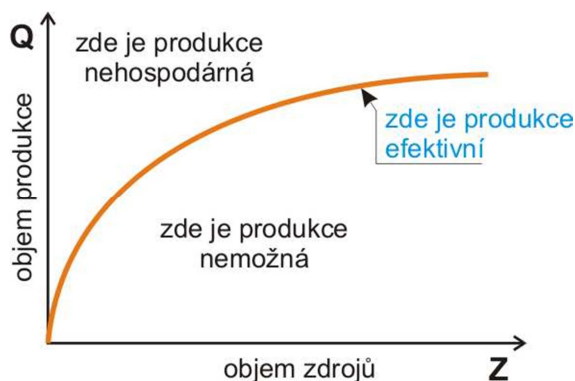
Obr. 27 – Fáze hospodářského procesu

Cílem celého hospodářského procesu je fáze spotřeby, kdy jednotlivci a skupiny uspokojují své potřeby.

6.1 Výroba

Výrobu, jako úvodní fáze hospodářského procesu, lze charakterizovat jako činnost, při níž jsou zdroje přetvářeny na zboží a služby. Tyto zdroje jsou tvořeny trojicí výrobních faktorů – **práce** (jejíž cenu představuje mzda), **přírodní zdroje** (jež jsou hrazeny rentou) a **kapitál** (jeho cena je představována ziskem nebo úrokem).

Zdroje (výrobní faktory), které k výrobě potřebujeme, jsou vzácné (jejich množství je omezené), a proto je nezbytné s nimi nakládat **efektivně** (hospodárně). Za efektivní výrobu považujeme takovou výrobu, u které je produkce umístěna na **křivce produkčních možností**. Tato funkce zobrazuje vztah mezi maximálním množstvím produkce, které je možné vyrobit a výrobními faktory, které jsou nezbytné pro tuto výrobu.



Obr. 28 – Hranice produkčních možností

6.1.1 Práce

Práce je cílevědomá lidská činnost směřující k tvorbě statků a služeb. Člověk, se svými fyzickými a duševními schopnostmi a svou kvalifikací (vzdělání a dovednosti získané praxí) který pracuje, představuje pracovní sílu. Avšak ne každý takový člověk je pracovní silou – vyčlenit musíme nemocné, staré lidi a pochopitelně děti.

Práce je výrobní faktor vzácný a omezenost tohoto zdroje je vyjádřena jeho cenou, kterou nazýváme **mzda**. **Nominální mzda** vyjadřuje množství peněz, jež člověk za svou práci dostane, zatímco **reálná mzda** vyjadřuje množství zboží a služeb, které si za to může koupit.

6.1.2 Přírodní zdroje

Typickým přírodním zdrojem je **půda**. Rovněž její množství je omezené a je to tedy zdroj vzácný. Vlastník půdy má jisté výsadní postavení, které lze přirovnat k monopolu – půda v daném umístění je pouze jediná. Může si tedy diktovat podmínky prodeje či nájmu, a to zejména cenu, která je tržní.

Cena pronájmu půdy (peněžní výnos z půdy) se nazývá **pozemková renta** a skládá se z části **absolutní** – tu má každý pozemek a souvisí s vlastnickým monopolem, a z části **diferenční** – jež vychází z bonity půdy, dostupné infrastruktury, charakteru (např. půda stavební, zemědělská apod.)

6.1.3 Kapitál

Obecněji lze kapitál charakterizovat jako **peníze, jež přináší další peníze**. Je to tedy vše co vkládáme do výroby, aby nám tím vznikly další hodnoty.

Pro charakteristiku pojmu kapitál je jednak významný fakt, že ho vkládáme účelově, **abychom dosáhli zisk nebo úrok** (to, zda ho nakonec skutečně dosáhneme, není rozhodující) a jednak jeho vlastnictví, tedy že **zisku chce dosáhnout vlastník pro sebe** (osobní podnikatelská motivace).

Z pohledu dělení kapitálu rozlišujeme **kapitál finanční** (v peněžní podobě) např. peníze, cenné papíry, pohledávky apod., a **kapitál reálný** (ve fyzické podobě) např. stroje, budovy, materiál, nehmotný majetek – licence, software, know-how apod.

6.2 Rozdělování a přerozdělování

Rozdělování představuje alokaci efektu z výrobního procesu mezi jeho účastníky – tedy těm, kdo do něj vložili výrobní faktory. Vlastníky získají za propůjčení kapitálu či půdy, **úrok** a **rentu**. Zaměstnanci získají za práci **mzdu** a pro podnikatele je odměnou **zisk**.

Přerozdělování. Na výrobním procesu se však z různých důvodů nemohou podílet všichni členové společnosti – např. z důvodu že jsou ještě malí (děti) nebo naopak již staří (důchodci), nebo jim to neumožňuje zdravotní stav (nemocní) či nemohou najít uplatnění na trhu práce (nezaměstnaní).

Proto nemohou celý efekt z výrobního procesu spotřebovat jen ti, kdo se na něm podílí (vlastníci, zaměstnanci a podnikatelé), ale musí jeho část odvést do veřejných rozpočtů **formou daní** (státu, krajům, obcím) k rozdělení i mezi ty, kdož se procesu neúčastní.

6.3 Směna

Proces mezi dokončenou výrobou a realizací výrobku spotřebitelem se nazývá směna. Při ní nabízející (výrobci, obchodníci) hledají kupce svého zboží či služby. V této fázi se prokáže, zda proces rozdělování (úrok, renta, mzdy, zisk) byl oprávněný. Jestliže se výrobek neprodá, podnikatel zaznamená ztrátu namísto očekávaného zisku.

Z opačné strany můžeme směnu chápat jako proces, při kterém spotřebitel (v rámci svého disponibilního důchodu) hledá na trhu to, čím by uspokojil své potřeby.

V tržní ekonomice je směna zásadním procesem, ve kterém se optimalizuje výroba a spotřeba – hledá se optimální množství výrobků a optimální cena přijatelná pro obě strany. Reguluje se celý ekonomický systém.

6.4 Spotřeba

Spotřeba je procesem uspokojování potřeb. Dělíme ji podle spotřebovávajícího subjektu – konečná (potřeby jednotlivců) a výrobní (potřeby výrobců), nebo podle délky trvání spotřeby – jednorázová (potraviny, materiál, pohonné látky...) a dlouhodobá (auta, stroje, budovy...)



Shrnutí kapitoly

Hospodářský proces • zdroje • výroba • výrobní faktory • rozdělování a přerozdělování • směna • spotřeba



Kontrolní otázky

- ⊙ Charakterizujte hospodářský proces.
- ⊙ Jak byste obecně popsal/a proces výroby?
- ⊙ Co je to hranice produkčních možností a jak byste popsal/a křivku produkčních možností?
- ⊙ Co chápeme rozdělováním a přerozdělováním v hospodářském procesu?
- ⊙ Popište proces směny v hospodářském procesu.
- ⊙ Jak dělíme spotřebu



Úkoly k řešení

❖ Příklad 6-1:

Definujte omezenost zdrojů (výrobních faktorů) strojírenské výroby v České republice. Podobně se pokuste analyzovat i zdroje v zemědělské výrobě.

❖ Příklad 6-2:

Pokuste se najít současné a budoucí obecné problémy procesu rozdělování a přerozdělování v České republice.

7 PODNIK A JEHO OKOLÍ

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- Naučíte se, z jakých prvků se skládá okolí podniku

Budete schopni:

- Dokážete analyzovat strukturu podnikatelského prostředí a jeho vliv na činnost podniku

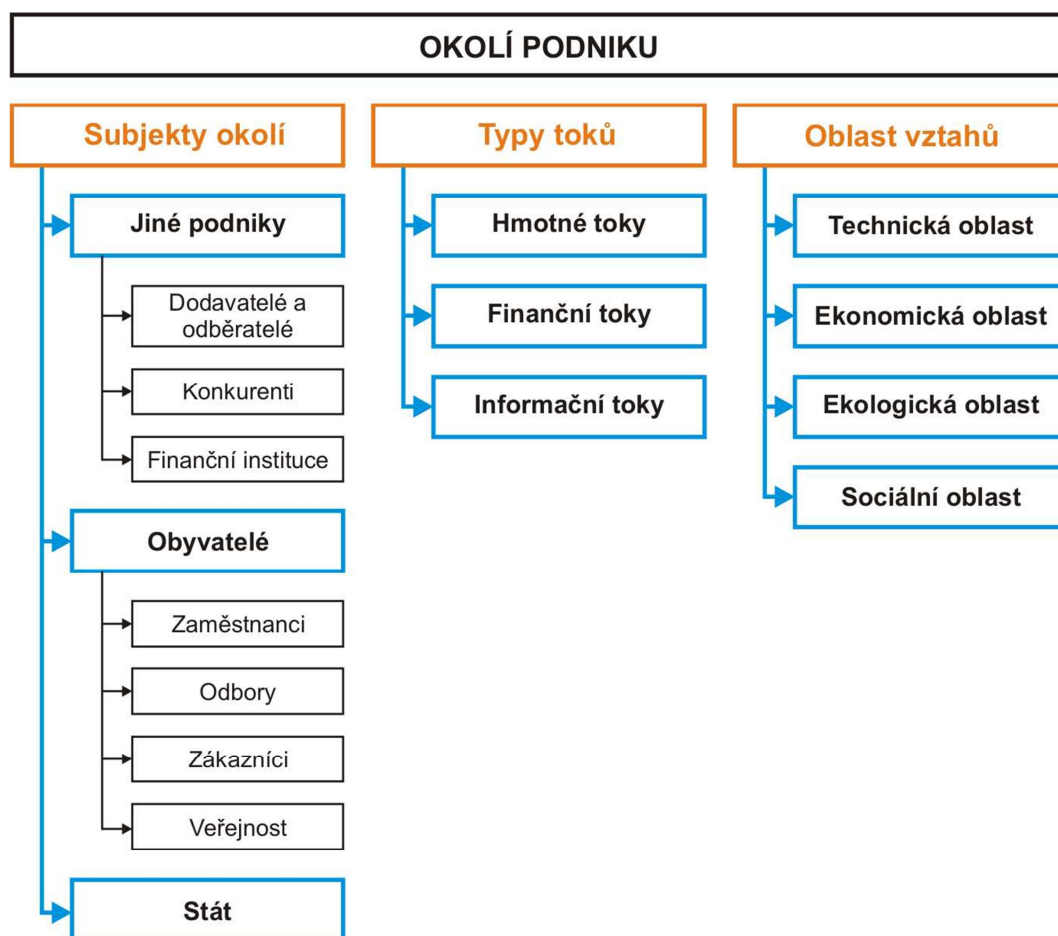


Čas ke studiu: 1 hodiny



Výklad

Vztahy podniku k jeho okolí jsou dány subjekty, které ho tvoří. Mezi těmito subjekty probíhají určité typy toků, a jejich vztah se dotýká určitých témat.



Obr. 29 – Okolí podniku

- **Vztah podniku k dodavatelům a odběratelům**

Pro dodavatelské a odběratelské vazby podniku je významná **stabilita**. Dodavatelé výrazným způsobem ovlivňují kvalitu produkce, náklady, dodržení obchodních smluv, termínů a podobně, odběratele zase ovlivňují realizaci firemní produkce na trhu, a tedy i její úspěšnost. Proto dobrá znalost těchto subjektů, a stabilní a korektní vztahy s nimi, jsou pro firmu velmi důležité.



Obr. 30 – Vztah podniku k dodavatelům a odběratelům

- **Vztah podniku ke konkurentům**

Konkurence je představována podniky, které na trh dodávají výrobky stejné nebo substituční. Firma, aby se na trhu uplatnila, musí nad konkurenci zvítězit a přesvědčit zákazníka o výhodnosti nákupu svých výrobků.

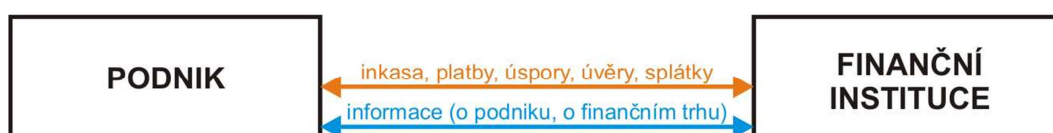
Předpokladem vítězství v konkurenčním boji je dobrá **znalost konkurence**, a to zejména v oblasti samotného výrobku, jeho ceny, tržního podílu a prodejních metod.

Dalším předpokladem je **utajení obchodního tajemství** tvořeného informacemi o vlastní činnosti podniku – v obchodní oblasti, výrobně technologických postupech, strategii a taktice, struktuře majetku a hospodaření nebo obecně o podnikatelských záměrech.

- **Vztah podniku k finančním institucím**

K finančním institucím, které mají s podnikem významnou vazbu, patří nejen banky, které poskytují úvěry a vedou firmě bankovní účet, ale také pojišťovny či leasingové společnosti.

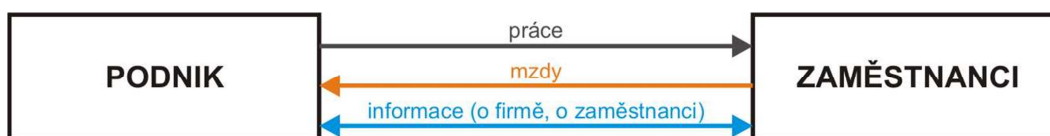
Výběr finančních institucí je rovněž významným rozhodnutím. Musí jít o instituce stabilní a spolehlivé, neboť spravují podniku finanční prostředky a shromažďují řadu citlivých informací.



Obr. 31 – Vztah podniku k finančním institucím

- **Vztah podniku k zaměstnancům**

Zaměstnanci v potřebné a přiměřené kvalifikační struktuře významně ovlivňují kvalitu podnikových činností a nákladovou stránku (zejména mzdy). Vztah k nim je regulován řadou legislativních norem, předpisů a smluv.



Obr. 32 – Vztah podniku k zaměstnancům

- **Vztah podniku k odborovým organizacím**

Odborové organizace sdružují zaměstnance a vytváří subjekt pro jednání s firmou (např. formulace Kolektivní smlouvy).

Odborové svazy pak v rámci tripartity (Rada hospodářské a sociální dohody) jednají se státem (vládou) a zaměstnavateli.

- **Vztah podniku k zákazníkům**

Se zákazníky má firma vztah přímý nebo nepřímý (zprostředkovaný) přes obchodní organizaci. Pro firmu je vztah se zákazníky klíčový, neboť určuje realizaci produkce a tedy úspěšnost či neúspěch podnikání.

- **Vztah podniku k veřejnosti**

Veřejnost nemusí mít s podnikem nebo daným trhem přímou vazbu, ale může výrazně ovlivnit jeho činnost. Prezентuje své názory a postoje k firmě, její činnosti a produkci, a vytváří tlak na subjekty, které mohou úsilí podniku zmařit.

- **Vztah podniku k vlastníkům**

Firma, byť je i samostatným právním subjektem, je vlastněna jinými subjekty (fyzickými nebo právníckými). Ti do ní vložili kapitál a přímo či nepřímo ji řídí. Jejich zájem spočívá v růstu hodnoty firmy (např. v růstu hodnoty akcií) a průběžném výnosu (např. ročních dividend).

- **Vztah podniku ke státu**

Vztah podniku a státu spočívá v **odvodu daní** (do rozpočtu státu a obcí), **odvodu do pojistných fondů** (zdravotních a sociálních a důchodových), v **tvorbě a dodržování legislativních pravidel** (předpisů, norem, zákonů, nařízení) a dalším vzájemném působení.



Shrnutí kapitoly

Subjekty okolí podniku • hmotné, finanční a informační toky • vztahy podniku s okolím



Kontrolní otázky

- ⊙ Jak byste popsal/a obecnou strukturu okolí podniku?
- ⊙ Jakými subjekty je tvořeno okolí podniku?

- ⊙ Jaké typy toků analyzujeme mezi subjekty okolí podniku?



Úkoly k řešení

❖ Příklad 7-1:

Sestavte analýzu očekávání, cílů a sil subjektů podnikatelského prostředí. Zaměřte se zejména na zaměstnance a vlastníky firem.

❖ Příklad 7-2:

Vyberte známou firmu z vašeho města a pokuste se nastínit kroky pro sestavení analýzy jejího okolí.

❖ Příklad 7-3:

Jakým způsobem a do jaké míry může podnik ovlivňovat své okolí. Uved'te na příkladu konkrétního podniku.

8 DĚLENÍ ORGANIZACÍ A PODNIKŮ

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- *Poznáte, jak se z různých hledisek dělí podniky a organizace*
- *Poznáte význam a problematiku skupiny malých a středních firem*
- *Poznáte význam a způsob vzniku firem velkých*

Budete schopni:

- *Podniky a organizace jsou značně různorodou skupinou subjektů. Dokážete se na tyto subjekty dívat z různých úhlů a hledisek.*



Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

Pojem organizace je vícevýznamovým slovem, které lze chápat následujícími způsoby:

- Organizace jako formální skupina lidí se společnými cíli – subjekt instituce
- Organizace jako proces řízení – organizování
- Organizace jako vnitřní struktura organizační jednotky

8.1 Hlediska dělení podniků

Subjektem hospodářských procesů (přeměny zdrojů ve statky a služby) je organizace typu firmy neboli podniku. Akcent následujícího dělení bude kladen právě na tento typ.



Obr. 33 – Hlediska dělení podniků

A. Dělení z hlediska národohospodářského

Subjekty národního hospodářství se zabývají řadou činností a produkují širokou škálu produktů různého charakteru. Podniky s podobnou produkcí se seskupují do odvětví a ty následně podle některých společných znaků do sektorů:



Obr. 34 – Dělení podniků z hlediska národohospodářského

- **Sektor primární** – prvovýroba, tj. těžba surovin, dřeva, zemědělská produkce apod.
- **Sektor sekundární** – zpracovatelský průmysl a stavebnictví (např. průmysl textilní, obuvnictví, potravinářství, strojírenství, nábytkářský průmysl apod.)
- **Sektor terciální** – služby pro ostatní sektory a domácnosti (doprava, spoje, obchod, výzkum, cestovní ruch, školství, peněžnictví apod.)
- **Sektor kvartérní** – odvětví intelektuálních služeb (věda a výzkum, vzdělání, informace).

B. Dělení z hlediska vlastnictví

Z pohledu vlastnického vztahu k organizaci rozlišujeme:



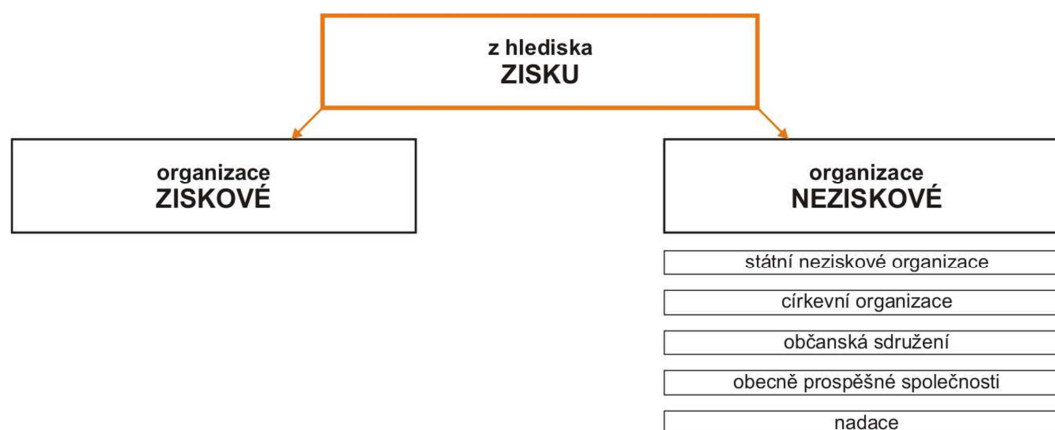
Obr. 35 – Dělení podniků z hlediska vlastnictví

- **Státní organizace** – majetek je ve vlastnictví státu, ten jej svěřuje k užívání státní organizaci (podniku). Podle jeho vztahu ke státnímu rozpočtu odlišujeme:
 - **Hospodářské organizace** – vytváří zisk pro další aktivity a pro odvod do státního rozpočtu.

- **Rozpočtové organizace** – jejich činnost je hrazena ze státního rozpočtu.
- **Příspěvkové organizace** – jejich příjmy nestačí plně pokrýt náklady činnosti, na jejich plné pokrytí přispívá státní rozpočet. Dalším významným zdrojem financování může být příjem z reklamy a sponzoring.
- **Družstva**–je dobrovolným sdružením občanů (příp. právnických osob) neuzavřeného počtu a vzniká s primárním cílem uspokojování určitých potřeb svých členů, sekundárně i s cílem hospodářské činnosti (dosahování zisku). Jeho majetek je tvořen sdružením prostředků členů družstva (členské vklady) a výsledků hospodaření.
Z hlediska svého zaměření (cíle, pro něž byly založeny) se družstva dělí na:
 - **Zemědělská** družstva
 - **Bytová** družstva
 - **Spotřební** družstva
 - **Výrobní** družstva
 - **Finanční** družstva
- **Podniky společné /obchodní společnosti/**– právnické společnosti založené za účelem podnikání. Jejich jmění je tvořeno vklady společníků a výsledky hospodaření.
- **Podniky soukromé**– jejich majetek je vlastněn jedinou osobou, která jej vložila do podnikatelské činnosti.
- **Podniky smíšené**–kombinace předešlých typů vlastnictví (např. státního a soukromého, společného a soukromého, podniky s mezinárodní účastí apod.)

C. Dělení z hlediska zisku

Členění z hlediska zisku vychází z převažujícího charakteru činnosti a mnohdy může být značně relativní.

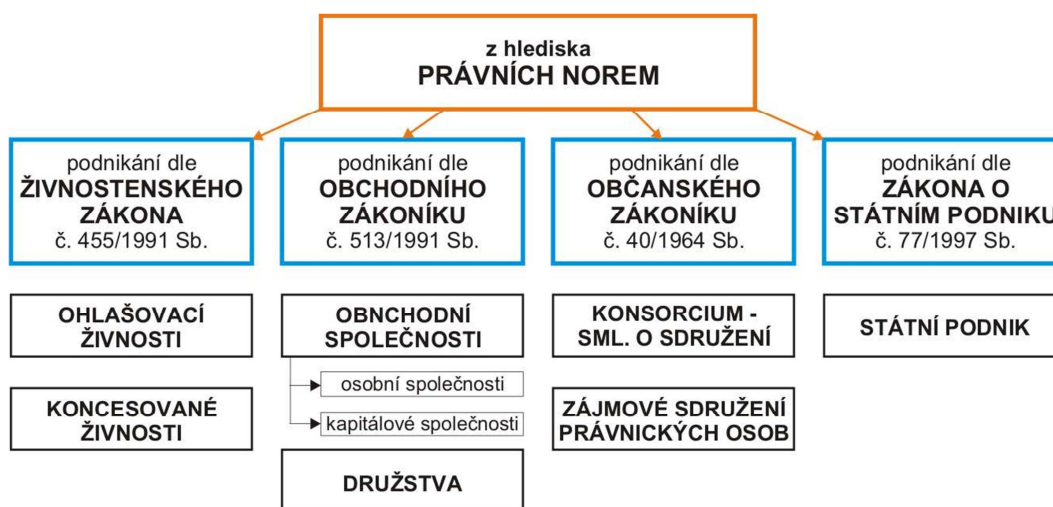


Obr. 36 – Dělení podniků z hlediska zisku

- **Ziskové organizace** (hospodářské, podnikatelské subjekty) - jejich hlavní činnost (kvůli které byly zřízeny) je dosahování zisku. Mohou, mají-li k tomu dostatek prostředků, sponzorovat neziskový sektor.
- **Neziskové organizace** jsou zřizovány k obecně prospěšným činnostem a jejich hlavním úkolem není dosahovat zisk.
 - **Státní neziskové organizace** (rozpočtové a příspěvkové) státní školství, zdravotnictví, oblast státní správy, ochrana životního prostředí apod.
 - **Církevní organizace** (církve, charity, semináře, centra pro rodinu apod.)
 - **Občanská sdružení** – sdružení občanů k různým účelům pod registrací u Ministerstva vnitra dle zákona č. 83/90 Sb.
 - **Obecně prospěšné společnosti** – založené s cílem poskytování obecně prospěšných služeb dle zákona č. 248/1995 Sb.
 - **Nadace** - sdružení majetku k přesně vymezenému účelu (majetku vnesenému, darů, výnosů z úroků, nájemného, cenných papírů a dále příjmů z loterií, tombol, veřejných sbírek a akcí)

D. Dělení z hlediska právních norem

Firmy lze dělit rovněž podle typů právních norem, které upravují jejich vznik, činnost a zánik.



Obr. 37 – Dělení podniků z právních norem

- **Podnikání dle Živnostenského zákona** (zák. č. 455/1991 Sb.)
 - **Ohlašovací živnosti** – vznikají na základě ohlášení u živnostenského úřadu po splnění stanovených podmínek
 - **Koncesované živnosti** – vznikají na základě povolení živnostenského úřadu
- **Podnikání dle Obchodního zákoníku** (zák. č. 513/1991 Sb.)

- **Obchodní společnosti** – právnická osoba založená za účelem podnikání
 - **Osobní společnosti** - osobní účast společníků na jejím podnikání
 - **Kapitálové společnosti** – majetková účast společníků
- **Družstva** – právnická osoba založená za účelem uspokojování určitých potřeb svých členů, příp. i za účelem podnikání
- **Podnikání dle Občanského zákoníku** (zák. č. 40/1964 Sb.)

Možnost společného podnikání více podnikatelských subjektů dohromady

 - **Sdružení / konsorcium** - sdružení osob (fyzických i právnických) ke společnému podnikání bez založení právnické osoby
 - **Zájmové sdružení právnických osob** – právnická osoba (korporativního typu) sdružující jen právnické osoby.
- **Podnikání dle Zákona o státním podniku** (zák. č. 77/1997 Sb.)
 - **Státní podnik** - provozuje podnikatelskou činnost s majetkem státu, ale vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. Je založen příslušným ministerstvem, avšak je právně samostatný, oddělený od státu.

E. Dělení z hlediska rozsahu působnosti

Podle hlediska rozsahu působnosti dělíme firmy v závislosti na geografickém dosahu jejich aktivit, tedy na jakém území poskytují své služby či realizují své výrobky.



Obr. 38 – Dělení podniků z hlediska rozsahu působnosti

- **Firmy obecní** (komunální) – působí na území města či obce. Například městská doprava, komunální služby, vodárna apod.
- **Firmy regionální** (krajské) – regionální tisk, stavební firmy, regionální dopravní podniky apod.
- **Firmy celostátní** (republikové) – finanční instituce, železniční doprava, celostátní televize, tisk apod.
- **Firmy mezinárodní** (nadmárodní) – letecké společnosti, firmy tranzitující ropu, plyn, výrobní exportující či kooperující firmy apod.

F. Dělení z hlediska velikosti

Kritéria pro zařazení podniku do kategorie dle velikosti vychází z účelu, pro který toto zařazení provádíme. Je-li důvodem žádost o prostředky z evropských

fondů, pak musí být striktně dodržena pravidla daná EU – počet zaměstnanců a výše obrátu či výše aktiv (viz. Nařízení Komise (ES) č. 800/2008, příloha I.). Avšak pokud je cílem potřeba podnikového managementu, mohou být kritéria jiná.



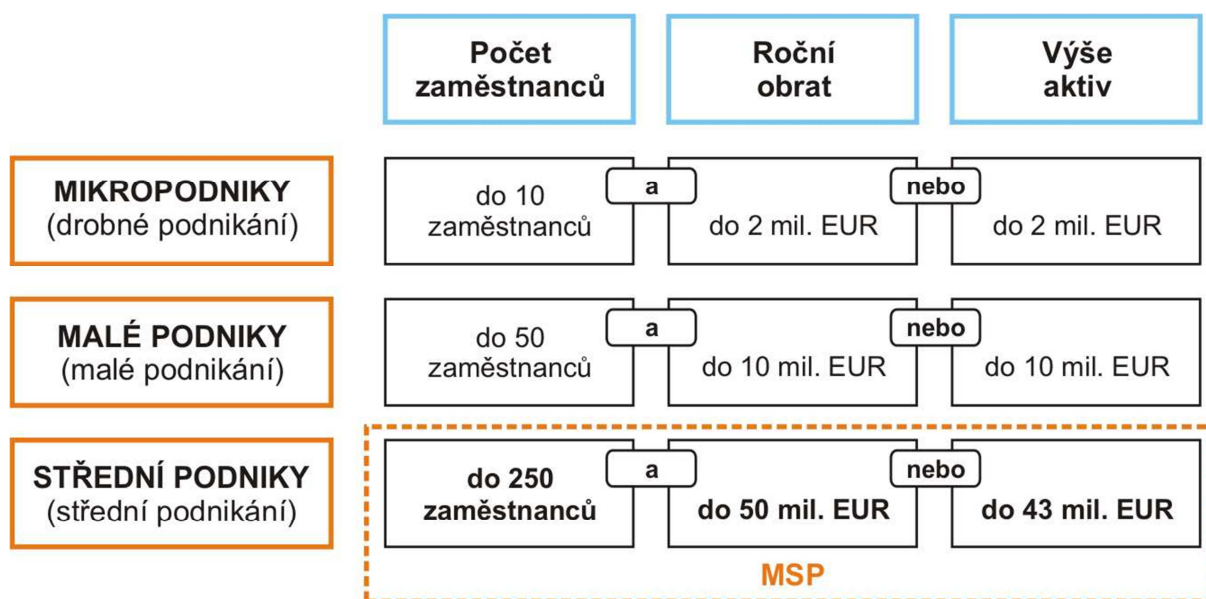
Obr. 39 – Dělení podniků z velikosti

- **Mikropodniky** (drobní podnikatelé) – zaměstnávají méně než 10 osob a roční obrát či výše aktiv nepřesahuje 2 miliony EUR
- **Malé podniky** (malí podnikatelé) – zaměstnávají méně než 50 osob a roční obrát či výše aktiv nepřesahuje 10 milionů EUR
- **Střední podniky** (střední podnikatelé) – zaměstnávají méně než 250 osob, roční obrát nepřesahuje 50 milionů EUR nebo výše aktiv nepřesahuje 43 milionů EUR
- **Velké podniky** – pokud podnik nepatří do kategorie mikro, malých nebo středních podniků, je podnikem velkým

Svou roli při tomto dělení podniků sehrává i fakt, za podnik je holdingem (má-li majetkovou účast v jiných firmách).

8.2 Malé a střední podniky

Definice MSP byla v roce 2005 pro EU sjednocena, a definována následujícím způsobem:



Obr. 40 – Definice MSP

Malé a střední podniky – MSP, tvoří (dle prohlášení EU) páteř ekonomiky. Tato skupina podniků je hybnou silou inovací, zaměstnanosti a sociální integrace. Rovněž statistiky struktury podnikatelských subjektů v ČR potvrzují významnou pozici této skupiny v národním hospodářství:



Obr. 41 – Podíl MSP

MSP jsou v porovnání s podniky velkými zcela specifickou kategorií s řadou výhod, rizik, příležitostí i hrozeb.

Význam – silné stránky MSP:

- Pružnost reakce na změny trhu, znalost místních trhů a potřeb zákazníků
- Větší odvaha k inovacím
- Významný podíl na tvorbě pracovních příležitostí (a to i v okrajových oblastech, kde podmínky pro fungování velkých podniků nejsou dostatečné) a absorpce pracovní síly
- Vyšší odolnost proti projevům hospodářských cyklů (recese)
- Posilování konkurenčního prostředí (zatímco velké podniky trh z významné části nasytí, menší firmy rozšíří nabídku a zvýší konkurenci)
- Vysoká motivace k výkonům ze strany vlastníků firem

Problémy – slabé stránky MSP:

- Nedostatečná kapitálová vybavenost (zejm. u malých a mikro podniků)
- Omezené možnosti získání a zaměstnání odborníků (omezená motivace – odměňování, pracovní podmínky, kariérní růst apod.)
- Nedostatečný důraz na rozvoj lidských zdrojů (další profesní vzdělávání)
- Nižší možnosti v oblasti marketingové komunikace (průzkum trhu, propagace, reklama)
- Omezené finanční prostředky na technické vybavení podniků
- Ochrana práv duševního vlastnictví
- Převaha výroby s malou přidanou hodnotou
- Nepoměr mezi vysokou intenzitou práce a méně příznivými pracovními podmínkami
- Omezené dosahování efektu z rozsahu produkce
- Malé portfolio rizika
- Horší možnosti dosahování výhod v nákupní a prodejní oblasti

Příležitosti MSP:

- Expanze na zahraniční trhy
- Výhody plynoucí ze zapojení do klastrů (síťování podniků)
- Možnosti dotačních programů pro MSP
- Spolupráce MSP s výzkumnými institucemi
- Širší zapojování do veřejných zakázek

Hrozby pro MSP:

- Nedostatek kvalifikovaných pracovních sil (zejm. v technických oborech)
- Vysoká konkurence na trhu
- Administrativní zátěž podnikání
- Komplikovaná legislativa a omezení;
- Technické a technologické zaostávání podniků

8.3 Velké podniky

Velké podniky představují v celkovém počtu firem jen nepatrné procento (0,2%), avšak jejich podíl na zaměstnanosti činí cca 1/3 a podíl na celkové přidané hodnotě je zhruba 2/3.

Způsob vzniku velkých podniků:

- **Vývojem** z firem malých a středních
- **Fúzí** – dobrovolným sloučením (splynutím) dvou nebo více firem
- **Akvizicí** – nedobrovolným převzetím jedné firmy druhou

Typy spojování firem:

- **V horizontální linii** (spojováním firem se stejnou produkcí) – vznikají tak koncerny
- **Ve vertikální linii** (spojováním firem s různými výrobními stupni) – vznikají tak kombináty. V případě spojování firem ve vertikální linii formou akvizice pak také rozlišujeme, zda firma převzala druhou firmu „po proudu“ (předěšlého výrobního stupně) nebo „proti proudu“ (následného výrobního stupně)

Důvody spojování firem:

- Rozšíření portfolia rizika cestou nových podnikatelských aktivit (např. nových výrobních programů)
- Úspora v nákladových položkách (např. nákladů na reklamu, nákup a odbyt, servis, dopravu apod.)

- Potlačení a omezení konkurence
- Spekulace (zisk z následného prodeje firmy připojené firmy)



Shrnutí kapitoly

Národohospodářské dělení podniků • vlastnictví podniků • podniky ziskové a neziskové • právní formy podniků • podniky z hlediska rozsahu působnosti • podniky z hlediska velikosti • malé a střední podniky • velké podniky



Kontrolní otázky

- ⊙ Podle jakých hledisek dělíme podniky a organizace?
- ⊙ Jak dělíme podniky a organizace z hlediska národohospodářského?
- ⊙ Jak dělíme podniky a organizace z hlediska vlastnictví?
- ⊙ Jak dělíme podniky a organizace z hlediska zisku?
- ⊙ Jak dělíme podniky a organizace z hlediska právních norem?
- ⊙ Jak dělíme podniky a organizace z hlediska rozsahu působnosti?
- ⊙ Jak dělíme podniky a organizace z hlediska velikosti?
- ⊙ Charakterizujte malé a střední podniky z pohledu jejich významu, problémů, příležitostí a hrozeb.
- ⊙ Charakterizujte velké podniky z pohledu způsobu, typu a důvodu vzniku.



Úkoly k řešení

❖ Příklad 8-1:

Vyberte několik známých podniků a z hledisek uvedených v kapitole, definujte jejich charakteristiku.

❖ Příklad 8-2:

Uvedte několik konkrétních příkladů mikrofirem, malých a středních firem, a velkých podniků.

9 ZAKLÁDÁNÍ FIREM

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- Dozvíte se, co předchází kroku založení firmy
- Dozvíte se, čím se jednotlivé formy podnikání od sebe odlišují
- Naučíte se, jednotlivé formy podnikání charakterizovat
- Poznáte, jaké kroky je nutné učinit k založení firmy

Budete schopni:

- Dokážete si promyslet podnikatelský záměr, zvolit formu podnikání, a podniknout kroky vedoucí k založení vlastní firmy



Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

9.1 Činnosti předcházející založení firmy

Založení firmy je náročným krokem, který vyžaduje důsledné zvážení schopností, možností a předpokladů, bez nichž by podnikatelská činnost nemohla být úspěšná. Pozornost je nutné zaměřit do čtyř oblastí.



Obr. 42 – Činnosti předcházející založení firmy

• Personální dispozice

Hlavním krokem je posouzení a zvážení osobnostních předpokladů. Podnikatelem může být jen silná (odolná) a cílevědomá osoba, který dokáže jít za stanoveným cílem a překonávat překážky.

Další podmínkou je respektující a podporující sociální, zejména rodinné, zázemí.

- **Předmět podnikání**

V této oblasti je rozhodující správná volba předmětu podnikání, v souladu se schopnostmi, zkušenostmi a kvalifikací. V úvahu je nutné brát i existenci, kapacitu a předpoklad příznivého vývoje odbytového trhu.

Rozhodnutí o volbě místa podnikání je rozhodnutím o dodavatelích, konkurentech, odběratelích i místní veřejnosti. Chybné umístění může znamenat problém se vstupy (suroviny, energie, doprava, zaměstnanci apod.), konkurenty (nadměrně silný konkurenční boj), odběrateli (koupěschopná poptávka) a v neposlední řadě i problém s místními obyvateli (hluk, prach, ekologie, etické aspekty apod.).

- **Právní okolnosti**

Složitě právní prostředí v ČR výrazně reguluje nejen obecnou oblast podnikání, ale i jednotlivé činnosti.

Při zakládání a provozování podnikatelské činnosti je nezbytné respektovat zejména ustanovení Živnostenského zákona, Obchodního zákoníku, Občanského zákoníku, Zákona o účetnictví, daňové zákony a další.

V oblasti konkrétní podnikatelské činnosti pak normy a předpisy hygienické, bezpečnostní, ekologické, na ochranu zdraví a další.

- **Ekonomický propočet**

Zde je prvořadou podmínkou zabezpečení dostatečných zdrojů financování pro zahájení a provozování podnikatelské činnosti, a to do doby než se podnik dokáže samofinancovat z vlastních výnosů.

K určení výše finančních zdrojů pro zahájení činnosti je potřebné určit strukturu a velikost investičního a oběžného majetku, bez kterého by nebylo možné výrobu (nebo jinou činnost) zahájit.

Aby podnik mohl ekonomicky fungovat a realizovat zamýšlenou hospodářskou činnost, a také splácet vložené cizí zdroje, musí sestavit a propočítat ekonomický projekt (vývoj výnosů, nákladů a hospodářského výsledku). Ten se sestavuje na časové období v závislosti na předmětu podnikání, jeho rozsahu a především na době splácení získaného úvěru.

9.2 Volba právní formy podnikání

Při rozhodování o volbě vhodné právní formy pro podnikání je nutné vycházet z hlavních kritérií, jež jednotlivé typy podnikatelských subjektů od sebe odlišují.



Obr. 43 – Kritéria volby právní formy podnikání

1. Způsob a rozsah ručení

O riziku, které provází podnikatelskou činnost, rozhoduje způsob a rozsah ručení. Toto ručení může mít v zásadě dvě formy:

- Ručení omezené – podnikatel ručí jen do výše svého, i nesplaceného, majetkového vkladu. Tedy tím, co do firmy vložil, a k čemu se zavázal, že do ní vloží. Jeho osobní majetek tedy není podnikáním ohrožen.

Firma samotná, jako právní subjekt, zde ručí svým obchodním majetkem.

- Ručení neomezené – zde podnikatel ručí celým svým, tedy i osobním majetkem. Riskuje tedy, že vinou neúspěšného podnikání (krachem), přijde i o majetek, který má v osobním vlastnictví.

2. Oprávnění k řízení

Oprávnění řídit podnik a zastupovat ho navenek, je rovněž upraveno ve dvou alternativách:

- Rozhodnutí, kdo ze společníků bude firmu řídit a zastupovat ji navenek, je ponecháno na dohodě, a je definováno ve společenské smlouvě.
- Řízení a zastupování firmy je definováno zákonem. Ten předepisuje orgány společnosti a jejich kompetence.

3. Počet zakladatelů

Počet zakladatelů jednotlivých typů firem je definován zákonem, a to tímto způsobem:

- Je stanoven pouze minimální počet zakládajících členů (společníků), fyzických a právnických osob.
- Je stanoven minimální i maximální počet společníků.

4. Nároky na počáteční kapitál

Počátečním kapitálem je míněn součet vkladů zakladatelů, s nimž se podnikání zahajuje, a pod jehož výši nesmí *základní jmění (součet vkladů společníků)* v průběhu podnikání klesnout.

- Výše počátečního kapitálu je zákonem stanovena. V některých případech však může být část počátečního vkladu vložena formou závazku.
- Výše počátečního vkladu není zákonem určena. Předpokládá se ale, osobní majetková účast společníka na podnikání.

5. Administrativní náročnost

Administrativními nároky máme na mysli rozsah administrativních kroků a finančních potřeb s nimi spojených. Rozlišujeme:

- Administrativní nároky spojené se založením firmy (výpis z rejstříku trestů, sepsání společenské smlouvy či zakladatelské listiny, získání živnostenského oprávnění, sepsání stanov, svolání ustanovující valné hromady a podobně).
- Administrativní nároky spojené s činností firmy (svolávání valných hromad či členských schůzí, zveřejňovací povinnosti, činnost zákonem stanovených orgánů a podobně).

6. Účast na zisku (ztrátě)

Podíl na dělení zisku (ztráty) společníků se zpravidla odvíjí od míry rizika, kterým jsou zatíženi, nebo jejich dohodou.

- Zisk (ztráta) jsou děleny způsobem, který si společníci vzájemně dohodli, a uvedli jej ve společenské smlouvě.
- Zisk (ztráta) jsou děleny rovným dílem podle počtu společníků (pokud do společnosti nevložili vklad).
- Zisk (ztráta) jsou děleny v poměru dle výše vkladu, který jednotliví společníci do firmy vložili.

7. Finanční možnosti

Finančními možnostmi je myšlen způsob získání nových zdrojů do podnikání. Podle charakteru těchto zdrojů (pasiv), rozlišujeme dvě skupiny možností:

- Získání vlastních zdrojů (dalšího navýšení *základního jmění*)
- Získání cizích zdrojů (navýšení závazků)

8. Daňové zatížení

Z široké skupiny daní (přímých i nepřímých), kterými jsou firmy zatíženy, jsou pro volbu právní formy významné *daně z příjmu*. Ostatní typy daní a povinnosti jejich odvodu, nemají vazbu na formu podnikání. V závislosti na právní formě podnikání vzniká povinnost odvodu:

- Daně z příjmu fyzických osob – s vlastní daňovou sazbou (a někdy i progresivní diferenciací) a způsobem výpočtu.
- Daně z příjmu právnických osob – rovněž s vlastní procentuelní daňovou sazbou a metodikou výpočtu.

9. Zveřejňovací povinnost

Tato povinnost vyplývá ze Zákona o účetnictví a Obchodního zákoníku. Spočívá v povinnosti publikovat v Obchodním věstníku předepsané informace z účetní závěrky (týkající se zejména majetkové struktury a výsledků hospodaření) a současně souvisí i s povinností ověření účetní závěrky auditorem.

Tato povinnost se odvíjí od překročení tří předepsaných kritérií: výše aktiv (40 mil. Kč), výše úhrnného čistého obrátu (80 mil. Kč) a průměrného přepočteného počtu zaměstnanců (50).

Míra překročení těchto parametrů je v závislosti na právní formě podnikání rozdělena do dvou kategorií:

- Překročení jednoho ze stanovených tří parametrů
- Překročení dvou ze stanovených tří parametrů

9.3 Charakteristika právních forem podnikání

S jistou mírou zjednodušení lze charakteristiku právních forem podnikání shrnout do přehledné tabulky.

	živnostník	obchodní společnosti				družstvo
		osobní		kapitálové		
		v. o. s.	k. s.	s. r. o.	a. s.	
způsob ručení	neomezeně	neomezeně	komplementáři: neomezeně komanditisté: omezeně	omezeně	akcionáři: neručí (akcie však ztratí hodnotu)	členové: neručí
oprávnění k řízení	živnostník sám řídí i pracuje	dle dohody ve společenské smlouvě	komplementáři: řídí komanditisté: dohlíží	- val. hromada - jednatelé (- dozorčí rada)	- val. hromada - představenst. - dozorčí rada	- člen. schůze - představenst. - kontrol. kom.
počet zakladatelů	1 osoba (fyz.)	2 osoby (fyz. či práv.)	2 osoby (fyz. či práv.) 1 komplementář 1 komanditista	min. 1 osoba max. 50 osob (fyz. či práv.)	1 osoba práv. nebo 2 osoby fyz.	5 osob fyz. nebo 2 osoby prav.
počáteční kapitál	není stanoven	není stanoven	není stanoven (komanditisté ale musí vklad vložit)	200 tis. Kč vklad jednoho společníka min. 20 tis. Kč	2 mil. Kč, při veřejném úpisu akcií pak 20 mil. Kč	50 tis. Kč
administrativní náročnost	živnostenský list	společenská sml., živnostenský list, zápis do obch.rej.	společenská sml., živnostenský list, zápis do obch.rej.	spol.sml.(zak. list.), živnostenský list, složení vkladu, zápis do obch.rej.	spol.sml.(zak. list.), živnostenský list, úpis akcií,stanovy, ust.valná hromada, zápis do obch.rej.	ust. člen. schůze, vložení vkladu, stanovy, zápis do OR (příp. živn. list)
způsob dělení zisku	zisk náleží živnostníkovi	pokud se nedohodli jinak rovným dílem	komplementáři: rovným dílem komanditisté: dle výše vkladu	podle výše vkladů	dle počtu a hodnoty držených akcií	podle výše vkladů
finanční možnosti	vlastní zdroje: minimální cizí zdroje: omezený úvěr	vlastní zdroje: zvýšení vkladů nový společník, tichý společník cizí zdroje: omezený úvěr	vlastní zdroje: zvýšení vkladů nový komandit., tichý společník cizí zdroje: omezený úvěr	vlastní zdroje: zvýšení vkladů nový společník, tichý společník cizí zdroje: dle zákl. jmění	vlastní zdroje: emise nových akcií cizí zdroje: emise obligací, dostupný úvěr	vlastní zdroje: zvýšení vkladů noví členové, cizí zdroje: úvěr dle výše zákl. jmění
daňové zatížení	daň z příjmu fyzických osob	daň z příjmu fyzických osob	daň z příjmu (komplementáři) fyzických osob (komanditisté) právnic. osob	daň z příjmu právnic. osob	daň z příjmu právnic. osob	daň z příjmu právnic. osob
zveřejňovací povinnost	(FO zaps.v OR) překročí-li dvě stanovená kritéria	překročí-li dvě stanovená kritéria	překročí-li dvě stanovená kritéria	překročí-li dvě stanovená kritéria	překročí-li jedno kritérium	překročí-li dvě stanovená kritéria

Obr. 44 – Charakteristika právních forem podnikání

Na začátku podnikání je velmi důležité dokázat se správně rozhodnout, jaká forma právnické či fyzické osoby nejlépe odpovídá požadavkům, které člověk na podnikání má, a nárokům, které má na jednotlivé druhy podniků stát. Tyto aspekty je pak nutné mezi sebou porovnat a vybrat nejméně rizikovou a nejvíce výhodnou variantu.

Výhody a nevýhody právních forem podnikání

Živnostník

Výhody	Nevýhody
• snadné založení (ohlášení po splnění podmínek) • nezávislé podnikání • pružnost podnikání • plné utajení podnikatelského záměru • vedení jen „daňové evidence“ (údaje o příjmech a výdajích, majetku a závazcích) • možnost uplatnit výdaje paušálem (daňově uznatelné náklady jsou tvořené určitým procentem z příjmů)	• omezená kapacita podnikání (výrobní a prodejní) • omezené finanční zdroje • vysoké nároky na osobu podnikatele (potřebná orientace ve všech oblastech souvisejících s podnikáním) • neomezené ručení • omezené trvání

Veřejná obchodní společnost (v.o.s.)

Výhody	Nevýhody
• není nutné vkládat vklad • nejjednodušší forma obchodní společnosti – jednoduché založení • spojení vlastnictví a řízení • vyšší výrobní a prodejní kapacita • možnost využití různých schopností společníků • vzájemné právní zajištění společníků (společenská smlouva) • dostupnější úvěr (ručení majetkem více společníků)	• neomezené ručení společníků -relativně vysoká míra rizika • minimálně 2 zakladatelé • nižší důvěryhodnost • méně známá právní forma • konflikty v mezilidských vztazích (spory o vedení, o název, o dělení zisku apod.) • složitější rozhodování • omezené trvání – počet společníků nesmí klesnout pod dva (nemoc, úmrtí, pasivita)

Komanditní společnost (k.s.)

Výhody	Nevýhody
• komanditisté nemají zákaz konkurence • omezené ručení alespoň pro komanditisty	• neomezené ručení komplementářů • minimálně 2 zakladatelé • komanditisté se nemohou účastnit řízení • méně známá právní forma

Společnost s ručením omezeným (s.r.o.)

Výhody	Nevýhody
• společníci neručí za závazky společnosti svým osobním majetkem • možnost založení i jen jednou osobou	• vyšší administrativní náročnost • povinnost vytvořit rezervní fond • odchod společníka je komplikovaný (může i ohrozit existenci firmy)

Akciová společnost (a.s.)

Výhody	Nevýhody
• akcionáři neručí (pouze akcie mohou stratit hodnotu) • změna společníka pouhým prodejem či převodem akcií • neomezené trvání společnosti • profesionální vedení	• základní kapitál min. 2 mil. Kč (nicméně to může být i výhodou) • vysoké zřizovací poplatky • tzv. „dvojitý zdanění“ (zisku i dividend) • představenstvo musí mít nejméně tři členy (neplatí v případě jediného akcionáře) • povinná dozorčí rada • komplikovaná právní forma • vyšší regulace a dohled ze strany státu

Družstvo

Výhody	Nevýhody
• možnost shromáždění velkého kapitálu • možnost získání i vyššího úvěru • zajištění výhod pro členy (jinak nedostupných) • možnost podnikání	• neodborné řízení (sklon k byrokracii) • zvýhodňování členů vedení • nebezpečí zvratu ve výdělečný podnik (zájmy členů pak druhořadé) • zdlouhavé rozhodování • špatná péče o společný majetek

9.4 Postup založení podnikání



Obr. 45 – Právní normy pro založení podniků

9.4.1 Podnikání podle Živnostenského zákona

Živnostenské podnikání (živnost) je podle zmíněného zákona „soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku“.

Živnost může provozovat fyzická nebo právnická osoba, splní-li stanovené podmínky. Nesplnění těchto podmínek (všeobecných či zvláštních) je **tzv. absolutní překážkou** provozování živnosti.

- **Všeobecné podmínky:**

- dosažení věku 18 let,
- způsobilost k právním úkonům,
- bezúhonnost (pokud nebyla pravomocně odsouzena za trestný čin v souvislosti s podnikáním či předmětem podnikání, a pokud se na ni hledí jako by nebyla odsouzena).

- **Zvláštní podmínky:**

- odborná nebo jiná způsobilost, praxe v oboru

Uvedené podmínky musí splňovat fyzická osoba, nebo zástupce právnické osoby, která provozování živnosti ohlašuje nebo o její povolení žádá.

Vedle absolutních překážek mohou provozování živnosti bránit i **tzv. relativní překážky**:

- konkurz na majetek fyzické či právnické osoby (od něhož uplynulo méně než 3 roky)
- zákaz činnosti uložený soudem

- **Osoby vyloučené z podnikání:**

- podnikání je zakázáno
 - o soudcům a vojákům z povolání
 - o vedoucím pracovníkům státních podniků a organizací, pokud jde o živnost v oboru, ve kterém je podnikatelem jejich zaměstnavatel
- může být zakázáno
 - o příslušníkům ozbrojených sborů

- o prokurátorům
- o zaměstnancům státní správy a územní samosprávy ve funkcích, které určuje zákon

- **Výkon živnostenského oprávnění:**

- **Platnost živnostenského oprávnění** není časově omezená. Zaniká podle zákona v 6 případech:
 - o Smrtí podnikatele (za stanovených podmínek mohou však pokračovat dědicové)
 - o Zánikem právnické osoby
 - o Uplynutím doby (byla-li živnost časově omezena)
 - o Výmazem z obchodního rejstříku (v případě povinného zápisu)
 - o Podle ustanovení zvláštních předpisů
 - o Rozhodnutím živnostenského úřadu

- **Místo podnikání** - je adresa odkud podnikatel - fyzická osoba řídí svoji činnost (adresa pro fakturaci, vyřizování telefonů atd.).

- **Provozovna** – prostor, ve kterém je živnost provozována. Provozovny jsou obvykle obchody, prostory k poskytování služeb zákazníkům (např. kadeřnické salóny, restaurace, stánky, sklady, dílny, byty, prodejní automaty, pojízdné prodejny apod.). Může jí být i automat nebo obdobné zařízení sloužící k prodeji zboží nebo poskytování služeb a mobilní provozovna (stánek, pojízdná prodejna).

Zřízení provozovny je nutno oznámit živnostenskému úřadu (zapisuje se do živnostenského rejstříku) a musí odpovídat např. stavebnímu zákonu. Není-li podnikatel vlastníkem prostor, musí předložit jeho souhlas nebo doložit užívací právo.

Provozovna musí být řádně označena (uvedení osoby odpovědné za činnost provozovny, identifikační číslo, prodejní nebo provozní doby apod.).

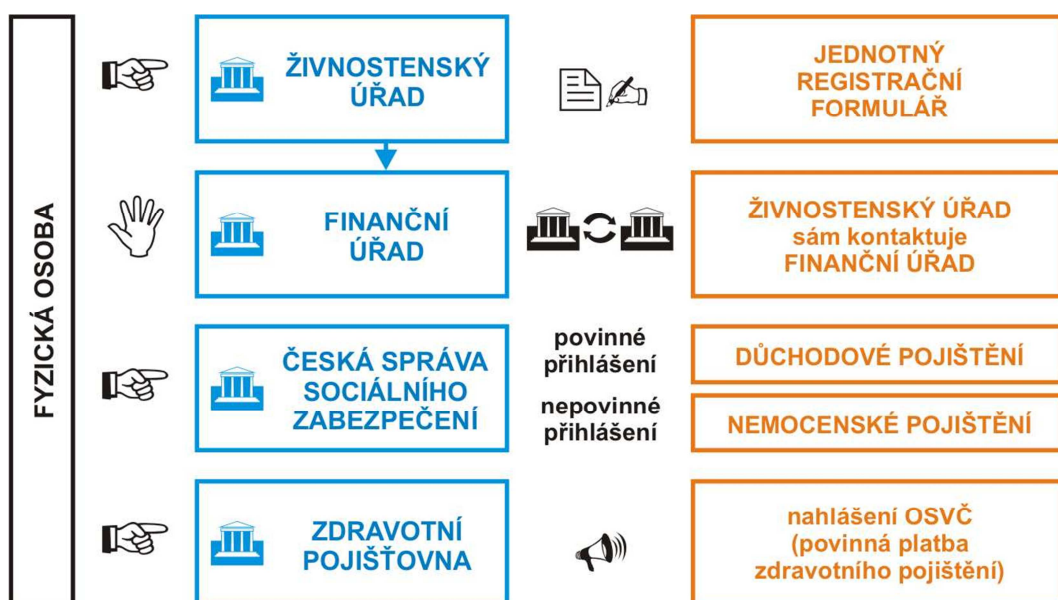
- **Typy živností:**

- Podle předpokladu vzniku odlišujeme tyto druhy živností:
 - o **Ohlašovací** – jsou provozovány na základě ohlášení místně příslušnému ŽÚ. Po splnění stanovených podmínek, již nepodléhá schvalovací proceduře ze strany úřadu.
 - **Volné** - k provozování této živnosti není nutná odborná způsobilost
 - **Řemeslné** - k provozování této živnosti je nutné splnit odbornou způsobilost (ukončení středního vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou v daném oboru podnikání, vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání v příslušném oboru podnikání nebo mít nezbytnou praxi v tomto oboru, stanovenou živnostenským zákonem)
 - **Vázané** - k provozování této živnosti je nezbytná odborná způsobilost (jde o specifické činnosti jako nakládání s nebezpečnými chemikáliemi nebo odpady, oční optika apod.)
 - o **Koncesované** - k provozování tohoto druhu živnosti je nutné mít zvláštní oprávnění, které vydává živnostenský úřad v řízení o udělení koncese. Na podnikatele jsou kladeny vyšší odborné, morální a profesionální nároky.

Mimo odbornosti je zvláštní podmínkou i spolehlivost vzhledem k ochraně života a zdraví občanů, majetkových a jiných práv a veřejného zájmu.

- Podle předmětu činnosti odlišujeme
 - o **Obchodní živnosti** (maloobchod a velkoobchod)
 - o **Výrobní živnosti** (výroba včetně prodeje a oprav vyráběných výrobků, montáže apod.)
 - o **Živnosti poskytující služby** (poskytování oprav, přeprava osob a zboží apod.)
- Zvláštním typem živnosti je pak:
 - o **Průmyslová živnost** - oprávnění k provozování všech dílčích činností směřujících k vzniku konečného výrobku či služby (průmyslová činnost). Jedno takové živnostenské oprávnění tedy nahrazuje více oprávnění k provozování dílčích činností.

Obecný postup založení živnosti:



Obr. 46 – Založení živnosti OSVČ

9.4.2 Podnikání podle Obchodního zákoníku

Obecným právním předpisem soukromého práva je *občanský zákoník* (č. 40/1964 Sb.), a *obchodní zákoník* (č. 513/1991 Sb.) představuje nejvýznamnější zvláštní předpis k občanskému zákoníku.

Obchodní zákoník upravuje:

- **postavení podnikatelů** (definuje obchodní společnosti, firmy, jednání podnikatelů apod.)
- **obchodní závazkové vztahy** (obchodní smlouvy, odpovědnosti za škodu apod.)
- **jiné vztahy s podnikáním související** (např. obchodní rejstřík)
- **postavení jiných osob** (např. nároky spotřebitelů při poškození nekalou soutěží)

V souvislosti s novým *občanským zákoníkem* (platným od roku 1.1.2014) bude obchodní zákoník nahrazen novým *zákonem o obchodních korporacích*.

Podnikatel:

Podnikatelem podle obchodního zákoníku je právně samostatný, vlastnický oddělený právní subjekt, který provozuje podnikatelskou činnost vlastním jménem, na vlastní odpovědnost za účelem dosahování zisku.

Obchodní rejstřík:

Veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje o podnikatelích.

- V obchodním rejstříku zapsané subjekty:
 - Obchodní společnosti
 - Družstva
 - Zahraniční osoby se sídlem v ČR (fyzické i právnické)
 - Jiné právnické nebo fyzické osoby, kterým to ukládá zákon
 - Fyzické osoby zapsané na vlastní žádost
- Údaje zapsané v obchodním rejstříku:
 - Název firmy
 - Sídlo a místo podnikání (u fyzických osob bydliště)
 - Předmět podnikání (činnosti)
 - Právní forma právnické osoby
 - U fyzické osoby rodné číslo nebo datum narození
 - Identifikační číslo (IČO)
 - Údaje o osobě, která je statutárním orgánem (nebo jejím členem)
 - Jméno a bydliště prokuristy (způsob jednání)

Vznik obchodní společnosti:

Obecně a zjednodušeně lze vznik obchodní společnosti vyjádřit schématem v obr. 40. V praxi však každý typ obchodní společnosti vykazuje při svém vzniku specifické odlišnosti.

• Založení obchodní společnosti

V případě, že obchodní společnost zakládají dvě a více (fyzické či právnické) osoby, sepíšíou a podepíšíou **společenskou smlouvu** a notářsky ověří podpisy. Jestliže obchodní společnost zakládá jedna (fyzická či právnická) osoba, sepisuje **zakladatelskou listinu** (formou notářského zápisu).

- **Složení předepsaného vkladu**

Počáteční kapitál v peněžní formě se vkládá na zvláštní účet u komerční banky, a to v jednotkách domácí měny (v CZK), a musí být dělitelný tisícem. Nepeněžní vklad musí být oceněn znalcem.

- **Získání živnostenského oprávnění**

Žádost o vydání živnostenského listu musí být podána na místně příslušný živnostenský úřad.

- **Zápis do obchodního rejstříku– vznik společnosti**

Žádost o zápis do obchodního rejstříku musí být podána bez zbytečného odkladu (po založení obchodní společnosti a po doručení živnostenského oprávnění).

Zápisem do obchodního rejstříku je dosaženo založení obchodní společnosti (zápis má konstruktivní účinek).



Obr. 47 – Vznik obchodní společnosti

9.4.3 Podnikání podle Občanského zákoníku

Podnikání firem může být realizováno buď samostatně, nebo společně. Při samostatném (individuálním) podnikání, nese riziko jen jedna osoba (fyzická či právnická), zatímco při společném podnikání je riziko rozloženo na více osob (fyzických či právnických).

Společné podnikání pak přináší nejen efekt rozložení rizika, ale i možnosti sdružení kapitálových prostředků nebo propojení různých činností ke společnému cíli.

Zatímco v předešlých kapitolách jsme se zabývali společným podnikáním podle obchodního zákoníku (obchodními společnostmi), zde se zaměříme na společné podnikání podle občanského zákoníku.

Sdružení osob ke společnému podnikání může být realizováno (podle občanského zákoníku) na dvou úrovních:

- **Společenství bez právní subjektivity (konsorcium)** – nevzniká nový právní subjekt, podnikatelská oprávnění a také rizika nesou sami účastníci takového sdružení. Členové mohou být fyzické i právnické osoby.

Konsorcium vzniká na základě *smlouvy o sdružení* (§ 829 a násl., občanského zákoníku), nemá právní subjektivitu ani způsobilost k právům a povinnostem. Práva a povinnosti mají pouze jeho členové (účastníci smlouvy).

Důvodem vzniku konsorcia bývá obvykle společné zhotovení velké zakázky nebo společná účast na velkém projektu.

- **Společenství s právní subjektivitou (zájmové sdružení právnických osob)** – vzniká nový právní subjekt, tzv. *korporace*. Členy mohou být pouze právnické osoby.

Tato korporace (dle § 20f, občanského zákoníku) je novou právnickou osobou, a odpovídá svým majetkem za nesplnění závazků. Chybí ji však rysy kapitálové společnosti, jako povinný vklad nebo tvorba základního jmění. Svou *právní subjektivitu a způsobilost k právním úkonům* získává zápisem do *registru sdružení* (vedeného u krajského úřadu dle sídla sdružení).

9.4.4 Podnikání podle Zákona o státním podniku

Státní podnik (s.p.) je založen státem nebo jeho organizačními složkami (např. ministerstvy). Tato právní forma vznikla zákonem 88/1988 Sb. o státním podniku a nové verze tohoto zákona byly přijaty v letech 1990 a 1997.

Vzniká na základě zakladatelské listiny a v jeho čele stojí obvykle ředitel jmenovaný zakladatelem podniku. Jeho kontrolním orgánem je dozorčí rada.

Státními podniky jsou například: *Státní tiskárna cenin, Česká pošta, Lesy ČR, Povodí Odry, Státní léčebné lázně Karlova Studánka, Národní hřebčín Kladruby nad Labem, Výzkumný a vývojový ústav dřevařský* a řada dalších.

Zvláštní formou státního podniku je *Správa železniční dopravní cesty, státní organizace*, zkráceně s. o. nebo *Budějovický Budvar, n. p.*



Shrnutí kapitoly

Personální dispozice • předmět podnikání • právní okolí • ekonomický propočet • ručení • oprávnění k řízení • počáteční kapitál • administrativní náročnost • dělení zisku (ztráty) • finanční možnosti • daňové zatížení • zveřejňovací povinnost • živnostník • veřejná obchodní společnost • komanditní společnost • společnost s ručením omezeným • akciová společnost • družstvo • provozovna • ohlašovací • koncesované • obchodní rejstřík



Kontrolní otázky

- ⊙ Popište činnosti, které předcházejí založení firmy.
- ⊙ Charakterizujte obecně kritéria volby právní formy podnikání.
- ⊙ Charakterizujte formu živnostenského podnikání (OSVČ).
- ⊙ Charakterizujte formu podnikání – veřejná obchodní společnost.
- ⊙ Charakterizujte formu podnikání – komanditní společnost.
- ⊙ Charakterizujte formu podnikání – společnost s ručením omezeným.
- ⊙ Charakterizujte formu podnikání – akciová společnost.
- ⊙ Charakterizujte právní formu - družstvo.
- ⊙ Popište postup založení živnostenského podnikání (OSVČ).
- ⊙ Popište vznik obchodní společnosti.
- ⊙ Jak, a kterou právní normou, je upraveno společné podnikání více podnikatelských subjektů dohromady?



Úkoly k řešení

❖ Příklad 9-1:

Zvolte podnikatelskou činnost, vstupní kapitál, místo a případné společníky pro zahájení svého podnikání, a vyberte nejvhodnější právní formu.

❖ Příklad 9-2:

Popište postup založení firmy, jejíž charakteristika vyplynula z předešlého úkolu.

10 VÝSTAVBA A ČINNOST PODNIKU

Po úspěšném a aktivním absolvování této kapitoly

Budete umět:

- *Poznáte, jak je potřeba založenou firmu vystavět (vybudovat) z hlediska zdrojů, majetku a organizační struktury*
- *Dozvíte se, jaké činnosti výrobní firma vykovává, a jaké procesy je v ní potřeba zajistit*

Budete schopni:

- *Budete schopni se orientovat v hlavních procesech, které se ve fungující výrobní firmě odehrávají*

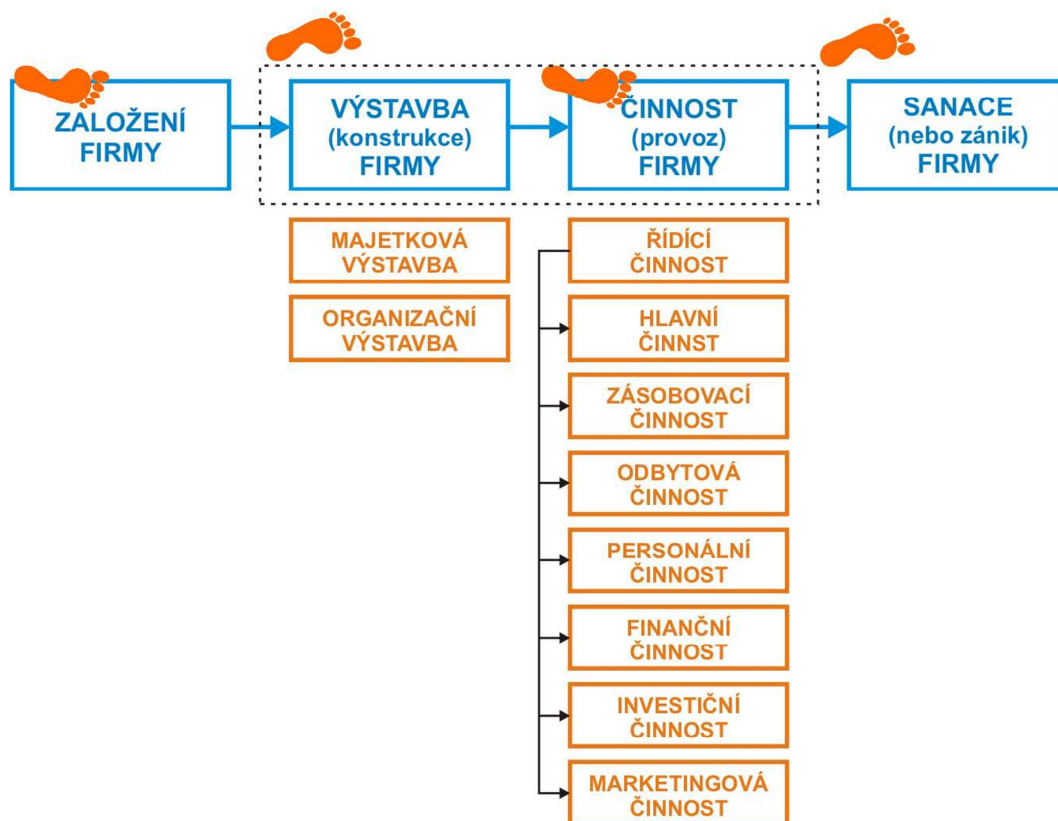


Čas ke studiu: 2 hodiny



Výklad

Založením podniku je započat proces jeho výstavby (konstrukce) a posléze zahájení jeho provozu (činnosti, fungování).



Obr. 48 – Výstavba a činnost firmy

10.1 Majetková a organizační výstavba firmy

K tomu, aby mohl podnik vykovávat svou činnost (činnosti), musí disponovat potřebným majetkem a musí mít vyřešenu vnitřní organizační strukturu.

10.1.1 Majetková a kapitálová výstavba podniku

Majetek podniku je souborem hmotných, nehmotných a finančních hodnot, které patří podniku a slouží k podnikání. Tento majetek byl pořízen ze zdrojů, které podnikatel (nebo společníci) do firmy vložil (vklady), nebo které získal formou závazku (půjčky).

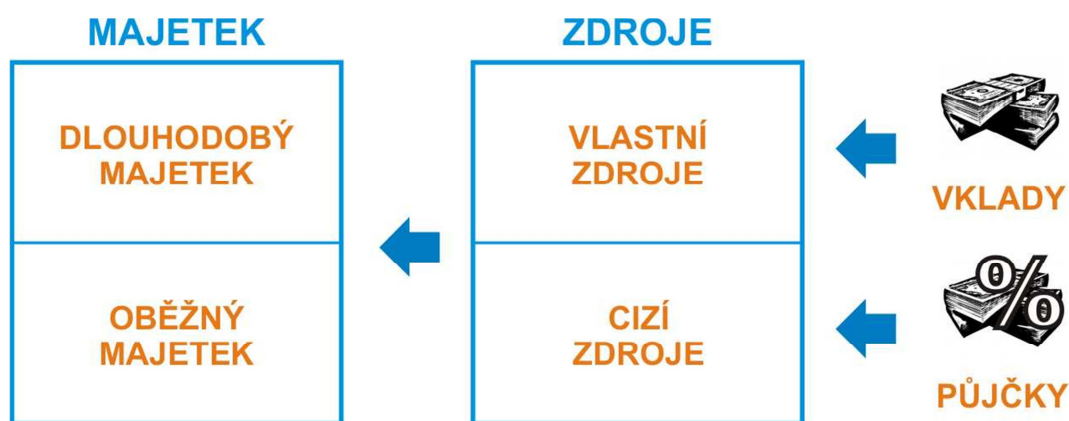
- **Majetek** (od slova "míti", přechodník "maje") je to, co firma (nebo člověk) má čili vlastní. Majetek je souhrn všech statků, se kterými daná firma (fyzická nebo právnická osoba) může volně nakládat a kterými ručí za své závazky.

Pokud podniku slouží dlouhou dobu (obvykle nad jeden rok) a tvoří jeho majetkovou podstatu, jedná se o *dlouhodobý majetek* (stálý, zřizovací, fixní).

Pokud neustále mění svou podobu (v čase kratším než jeden rok), nazývá se *oběžný majetek* (peníze – materiál – rozpracovaná výroba – hotové výrobky – pohledávka – peníze).

- **Zdroje** – obecně zdrojem označuje něco, co je počátkem, původcem, nebo také to z čeho lze něco získat. V majetkové struktuře firmy je zdrojem kapitál (hodnota), který firma získala jako vklad od svých zakladatelů nebo který získala jako půjčku.

Podle toho pak odlišujeme *vlastní zdroje* (ty firmě patří) a *cizí zdroje*, které má jen na určitou dobu a pak je bude muset věřiteli vrátit.



Obr. 49 – Majetková a kapitálová výstavba firmy

To co podnik má (tedy majetek z hlediska druhu), a to zač tento majetek nakoupil (tedy majetek z hlediska zdrojů), se musí rovnat. Je to totiž jen dvojí pohled na jednu a tutéž věc - pohled ze dvou úhlů.

10.1.2 Organizační výstavba podniku

Firma, která má více než jeden článek (jednotku, pracovníka), by měla vytvořit organizační strukturu. Jedině tak zabrání nejasnostem, chaosu a nesystémovosti své činnosti, a tedy i neefektivnosti svého fungování.

Dělbba práce

Systém vnitřní organizace firmy vychází z dělby práce – tedy poznatku, že každá déle trvající práce se dá rozdělit na určité části, které pak mohou vykonávat specializovaní pracovníci.

Dělbu práce lze rozdělit do tří typů:

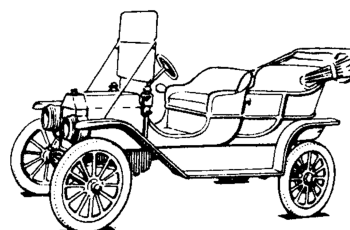
- **Podle druhu výrobků** – z tohoto pohledu se dělí produkce celého národního hospodářství (odvětví, obory apod.). V podniku je pak základem pro účelnou vnitřní organizační strukturu.
- **Podle druhu práce** – týká se rozpisu úkolů na jednotlivé pracovníky (někdo se zabývá ekonomikou podniku, někdo obráběním, montážními pracemi apod.)
- **Podle nároků na kvalifikaci** – jedná se o zpodobnění (zjemnění) dělby podle druhu práce. Podle kvalifikace dělíme např. ekonomické činnosti na plánování, účtování, financování, nebo obráběcí činnosti na seřizování strojů, údržbu, manipulaci s výrobky, úklid a odvoz špon apod.

Výsledkem pak je:

- o zavedení pořádku a řádu do složitější práce
- o zkvalitnění a zlevnění práce
- o zvýšení produktivity práce – efektivnosti použitých vstupů (zdrojů) ve vztahu k výstupům z činnosti (např. počtu výrobků)

Důkazem obrovského významu dělby práce je tzv. **pásová výroba**. Ta představuje rozdělení práce do velkých detailů, kdy každý vykonává jen jednu operaci a dosahuje v ní maximální zručnosti. Dnes je uplatňována všude v tzv. hromadné výrobě.

Pásovou výrobu poprvé ve velkém rozsahu zavedl do praxe v roce 1913 **Henry Ford** (americký výrobce automobilů). Čas výroby jednoho automobilu modelu „T“ tak dokázal snížit z 12,5 hodin (na tu dobu rekordních) na 6 hodin (tedy polovinu), a cenu snížil z 850 na 300 dolarů.

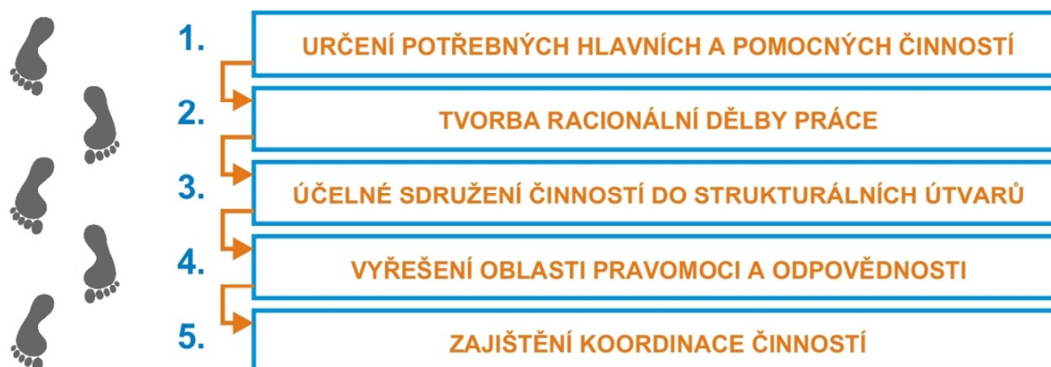


Henry Ford však nebyl objevitelem pásové výroby – tímto způsobem vyráběli bojové vozy už egyptští řemeslníci v roce 1435 před n. l.

Tvorba vnitřní organizační struktury

Historie prokázala, že firmu nelze řídit jinak než podle vztahu nadřízenosti a podřízenosti (např. demokratický princip v ní není uplatnitelný).

Samotný postup tvorby optimální vnitřní organizační struktury lze rozdělit do pěti kroků:

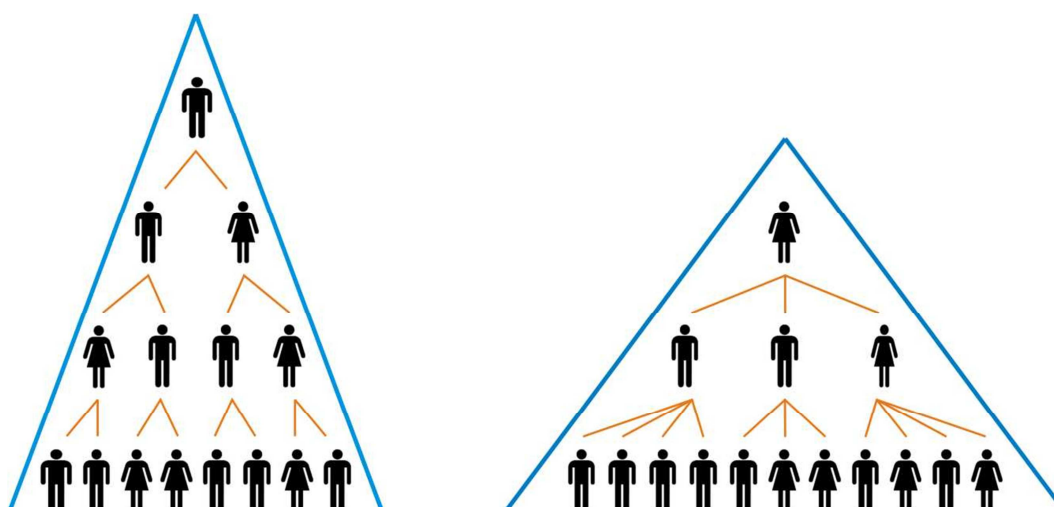


Obr. 50 – Postup tvorby organizační struktury

- **určení potřebných činností** – hlavních (např. výroba, zásobování, prodej) a pomocných (např. personální, investiční, finanční, marketingová funkce)
- **tvorba racionální dělby práce** – s ohledem na rozsah zvládnutelný pracovníkem (vč. požadavků na kvalifikaci, tedy vzdělání a praxi)
- **sružení činností do strukturálních útvarů** – s ohledem na stejnorodost (činnosti technické, ekonomické, personální apod.)
- **vyřešení oblasti pravomocí a kompetencí** – odpovědnost musí být vyvážená s dispozičními právy a možnostmi (např. pro daný úkol odpovídající počet pracovníků). Tvorba systému organizační struktury.
- **zajištění koordinace činností** – komunikace a spolupráce pro sjednocení cíle a postupu, a pro zabránění dvojkolejnosti

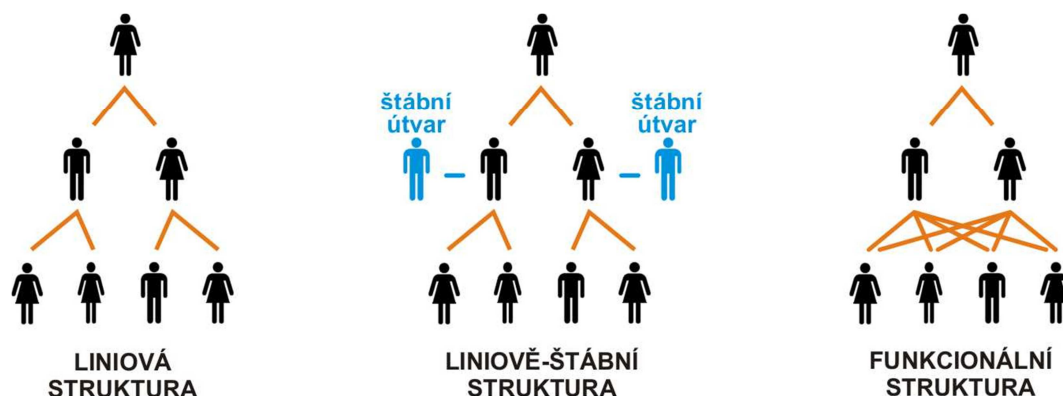
Vnitřní organizační struktura

Organizace může být strmá (vysoká) či plochá (široká), to podle toho zda z daného počtu jednotek vytvoříme více řídicích stupňů, nebo jednomu vedoucímu přidělíme více podřízených.



Obr. 51 – Strmá a plochá organizační struktura

Z hlediska rozhodovacích pravomocí a zodpovědnosti lze vybrat některý z modelových typů organizačních struktur. Nejčastěji jsou voleny struktury typu *liniová* nebo *liniově-štábní*, méně často pak *funkcionální* (obr. 45). Někdy zase může být, vzhledem k činnosti a charakteru výroby, vhodná organizace *maticová* (obr. 46). Modelové organizační struktury lze i navzájem spojit a kombinovat.



Obr. 52 – Vnitřních organizační struktura – liniová, liniově-štábní a funkcionální

• Liniová organizační struktura

Organizační jednotky mají přímou rozhodovací (příkazovací) pravomoc, jsou zodpovědné za předem vymezené cíle a úkoly (včetně všech jim podřízených útvarů). Příkazy jsou vydávány u nejvyššího článku a postupně jsou předávány (delegovány a konkretizovány) směrem dolů.

Výhody	Nevýhody
- Jednoznačné kompetence - Jasně uspořádání vztahů nadřízenosti a podřízenosti (každý má jediného vedoucího) - Snadná kontrola	- Vysoké nároky na kompetence vyšších řídicích článků - Dlouhá příkazovací cesta mezi nejvyššími a nejnižšími články - Zhoršená komunikace - Pomalá reakce na změny v prostředí

• Liniově-štábní organizační struktura

Štábní útvary plní poradní funkci a usnadňují rozhodování liniových jednotek. V těchto útvarech pracují odborníci specializovaní na určitou oblast (např. na právo, marketing, ekologii).

Výhody	Nevýhody
- Zachování jednoznačnosti vztahů (princip jednoho nadřízeného) - Usnadnění rozhodovací činnosti liniových vedoucích	- Tendence rozšiřování štábních útvarů nad rámec potřeby - Přetížení liniových vedoucích přemírou informací

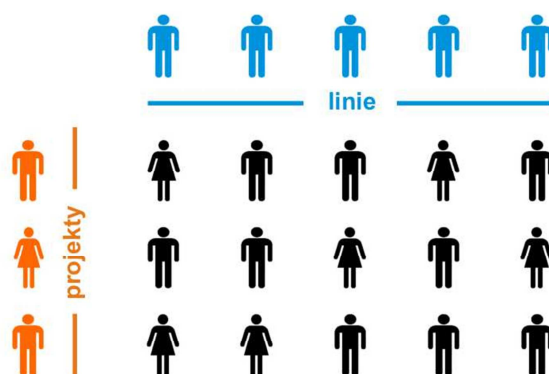
• Funkcionální organizační struktura

Funkcionální struktura se vyznačuje funkčně specializovanými vedoucími, mnohostrannými vazbami a specializovanou pravomocí a odpovědností. Pracovník má tedy různé vedoucí pro jednotlivé oblasti řízení firmy (výrobu, nákup, prodej, finance, technický rozvoj apod.).

Výhody	Nevýhody
• růst kvality řízení v jednotlivých řídicích oblastech • zúžení oblasti řízení a tím prohloubení odbornosti vedoucího	• zátěž podřízených přemírou příkazů, které někdy nejsou koordinované a mohou být v rozporu

• Maticová organizační struktura

Spojuje prvky funkcionální a projektové. Každý pracovník má dva nadřízené – jednak odborného vedoucího (podobně jako u funkcionální struktury) a jednak týmového vedoucího (který řídí projekt, např. produkci určitého výrobku). Projektový tým (mající vlastního vedoucího) je pak tvořen specializovanými pracovníky odborných útvarů.

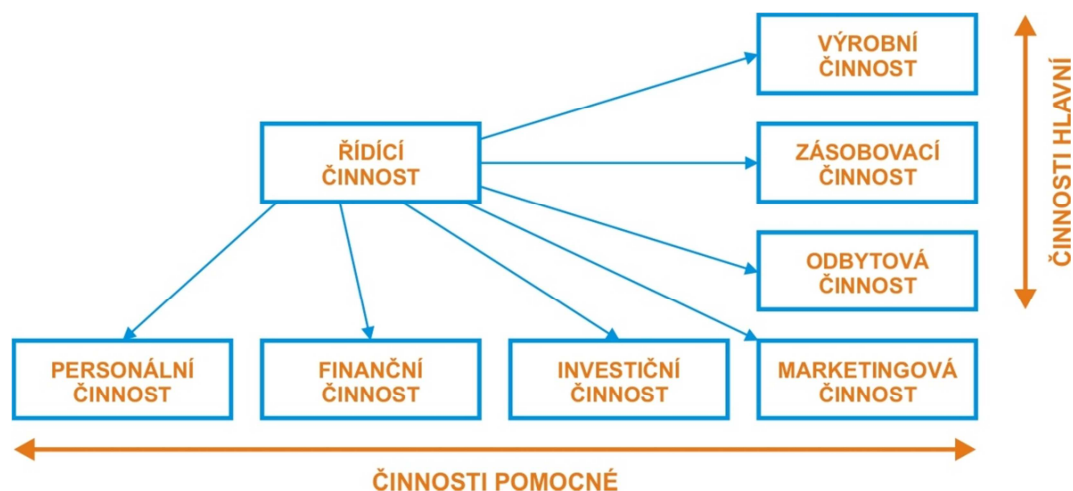


MATICOVÁ STRUKTURA

Obr. 53 – Vnitřní organizační struktura - maticová

Výhody	Nevýhody
• velká pružnost • vyšší podněty k inovacím a vazba na firmu • možnost osobního růstu a využití lidských zdrojů prací v týmech • vysoký stupeň kooperace (mnoho vazeb) • prováděcí plán nahrazen časovým rozpisem a operativní činnost je řešena týmem	• možnost vzniku nejasností v pravomocech a kompetencích • možné problémy ve skupinách a nadbytečné diskuse • je nákladná (mnoho manažerů různého stupně)

10.2 Podnikové činnosti



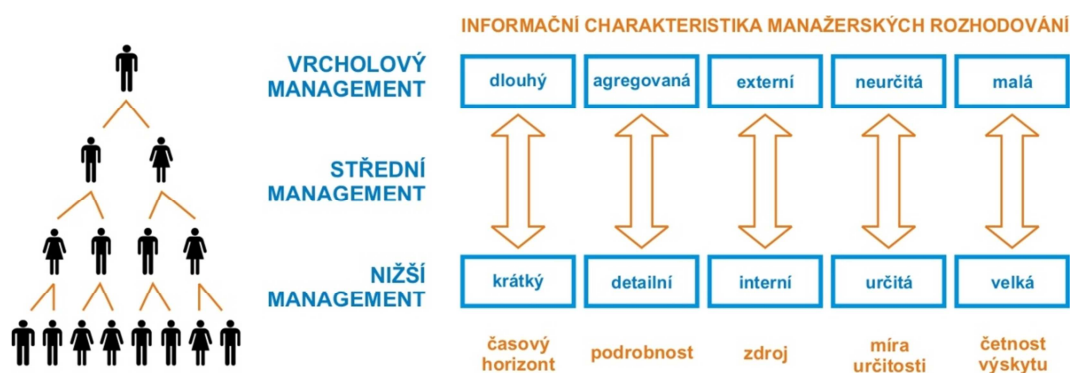
Obr. 54 – Struktura podnikových činností

10.2.1 Řídící činnost

Řízení je proces koordinace, propojení, synchronizace, motivace a kontroly všech dalších podnikových činností.

V malých firmách bývá řízení spojeno s vlastnictvím (vlastník sám řídí), zatímco ve velkých firmách (např. akciových společnostech) řízením firmy pověřují vlastníci (akcionáři) odborné manažery.

Řízení se dělí do tří úrovní – strategické, taktické a operativní. Toto členění má vazbu na organizační hierarchii – tedy míru kompetencí, odpovědnosti, stanovení cílů, úkolů a jejich realizaci.



Obr. 55 – Informace a rozhodování dle stupňů řízení

- **Strategické řízení** – týká se nejvyššího článku řízení – top managementu. Orientuje se komplexně na dlouhodobé plánování a směřování firmy. Slouží k přenášení požadavků vlastníků na management a k uspořádání, sjednocení a usměrnění všech částí organizace.
- **Taktické řízení** – probíhá především na střední úrovni managementu. Má za úkol konkretizovat strategické cíle, stanovit a řídit postupy a prostředky vedoucí k efektivní realizaci strategie firmy.

- **Operativní řízení** – týká se nejnižších článků řízení. Jde o konkrétní a podrobné řízení v krátkém časovém horizontu (čtvrtletí, měsíc, dekáda).

10.2.2 Výrobní činnost

Výrobní činností máme na mysli předvýrobní etapu a výrobní proces - přeměnu výrobních faktorů (vstupů, inputů) ve statky, tedy hmotné výrobky (jsou vyrobeny dříve než spotřebovány) a služby (jsou uskutečňovány současně se spotřebou).



Obr. 56 – Výrobní činnost

- **Předvýrobní etapa** – tato fáze předchází výrobnímu procesu zejména v průmyslových odvětvích
- **Výrobní proces** – přeměna surovin ve výrobky
 - o Pracovní proces – přímá účast člověka
 - o Automatický proces – bez přímé účasti člověka
 - o Přírodní proces – působení přírodních sil (kvašení, zrání apod.)

10.2.3 Zásobovací činnost

Úkolem zásobovací činnosti podniku je zabezpečení vstupů v požadovaném množství, druhu, kvalitě, ceně a čase, a to zejména pro výrobní činnost.

Zásobovací činnost se (na rozdíl od investiční činnosti) dotýká oběžného majetku a probíhá v několika fázích:



Obr. 57 – Zásobovací činnost

- **Volba strategie zásobování**– tvorba materiálové koncepce, dále cenové, dodavatelské a dopravní koncepce koncepce zásob
- **Tvorba plánu zásobování**– vychází z předpokládaného objemu výroby, norem spotřeby materiálu, z požadavků vnitropodnikových útvarů, norem zásob apod.
- **Výběr dodavatele** – spolehlivost, dobré jméno, cena, kvalita, plnění smluvních podmínek, vzdálenost, doprava, způsob platby apod.
- **Nákupní činnost** – uzavření kupních smluv a jejich realizace

- **Skladování** – zahrnuje převzetí na sklad a vlastní skladování (dodržování skladovacích podmínek a inventarizace)
- **Výdej zásob do výroby** – podle požadavků výrobních útvarů (kontrola množství a kvality)

10.2.4 Odbytová činnost

Soubor činností spojených s prodejem (umístěním) a uplatněním (úspěšností) produktů na trhu.



Obr. 58 – Odbytová činnost

- **Plánování odbytu** – tvorba plánu prodeje, množství a segmentu odběratelů
- **Operativní odbytové činnosti** – vyhledání odběratelů a uzavírání prodejních dohod, příp. vyřizování reklamací
- **Skladování výrobků** – skladování v požadovaném objemu zásob a sortimentní struktuře
- **Expedice a fakturace** – příprava výrobků na prodej (kompletace, balení), vystavení dodacího listu (dokladu o fyzickém převzetí), vystavení a odeslání faktury (dokladu o pohledávce a podkladu pro inkaso)
- **Obchodně technické služby** – např. poradenské služby, montáž, servis, dodávky náhradních dílů
- **Evidence a analýza odbytu** – záznam prodeje, zpracování statistik, tvorba podkladů pro další rozhodování a řízení

10.2.5 Personální činnost

Personální činnost je zaměřena na vše, co se týká člověka v pracovním procesu – od jeho získání (z hlediska kvantitativního a kvalitativního), přes péči o něj (sociální zabezpečení) a zajištění jeho výkonu (motivace), až po jeho vyřazení (odchod do důchodu). A to vše v souladu s podnikovými cíli.



Obr. 59 – Personální činnost

- **Personální zabezpečení**

- o Plánování pracovníků – plánování potřeby pracovníků, jejich počtů, profesí, kvalifikace
- o Získávání a výběr pracovníků – způsob a metody zabezpečení z vnějších a vnitřních zdrojů
- o Rozmísťování pracovníků - zařazení, přesuny, ukončení pracovního poměru

- **Motivace zaměstnanců**

- o Hodnocení pracovníků – předpoklady k výkonu činností, osobní rozvoj, hodnocení výkonu a chování
- o Hodnocení práce a popis pracovních činností – hodnocení nároků na jednotlivé práce a funkce, tarifní systémy
- o Odměňování – systémy motivace, mezd a zainteresování na podnikovém výsledku

- **Péče o zaměstnance**

- o Systém vzdělávání – analýza potřeb, tvorba plánů, organizace a vyhodnocení vzdělávání a rekvalifikace
- o Kolektivní vyjednávání – jednání mezi zaměstnavatelem a odbory na uzavření kolektivní smlouvy
- o Sociální péče –systém sociálních služeb pro zaměstnance, bezpečnost a ochrana zdraví, zdravotní péče, pracovní podmínky

- **Personální administrativa**

- o Personální informační systém – vnitropodnikové i mimopodnikové informace pro potřeby vlastní či vnějších institucí

10.2.6 Finanční činnost

Finanční činnost podniku je zaměřena na zabezpečení finančních zdrojů, jejich použití a péči o zdravou finanční strukturu.



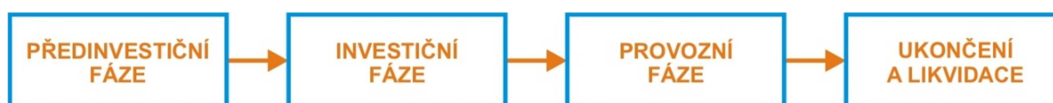
Obr. 60 – Finanční činnost

- **Zabezpečení finančních zdrojů** – při zahájení činnosti firmy nebo v průběhu jejího fungování a zdrojů vlastních nebo cizích
- **Alokace finančních zdrojů** – rozhodování o tom, jaký druh majetku (např. dlouhodobý nebo oběžný) bude financován jakými zdroji (vlastními či cizími, a to dlouhodobými či krátkodobými)
- **Rozdělení zisku** – kdy (ihned po účetní závěrce nebo i několik let později) a jak bude rozdělen (do základního jmění, mezi společníky) dosažený hospodářský výsledek (zisk)
- **Finanční analýza** – hodnotí ekonomické zdraví podniku a vychází z účetních výkazů a manažerského účetnictví. Skládá se z analýzy absolutních (srovnání vývoje v čase), rozdílových (např. čistý pracovní kapitál) a poměrových ukazatelů (např. ukazatele likvidity, rentability, zadluženosti, aktivity).

10.2.7 Investiční činnost

Investiční činnost je samostatná činnost, vyčleněná z finančních činností. Má pro podnik značný význam i riziko. Dotýká se dlouhodobého majetku (hmotného, nehmotného i finančního) a zdrojů.

Investice znamená vynaložení zdrojů za účelem získání užitků v dlouhém budoucím období. Za dobu své životnosti by měla investice přinést větší výnos, než kolik sama stála.

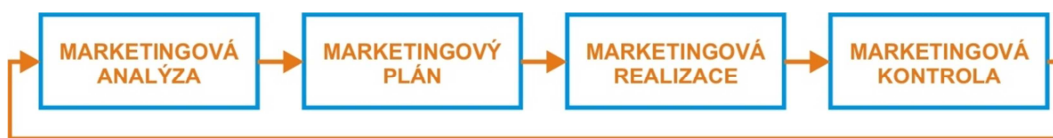


Obr. 61 – Investiční činnost

- **Předinvestiční fáze** – představuje identifikaci podnikatelských příležitostí a technicko-ekonomické studie
- **Investiční fáze** – zahrnuje zpracování projektové dokumentace, zadání projektu (např. stavby, vývoje software, nákupu cenných papírů), realizaci investice, zkušební provoz a uvedení do stálého provozu.
- **Provozní fáze** – provoz investice, v průběhu kterého se vložené zdroje postupně navrací (např. odpis a zisk, dividendy a růst hodnoty akcie, úrok a návrat jistiny apod.)
- **Ukončení a likvidace** – likvidace zařízení, prodej cenného papíru apod.

10.2.8 Marketingová činnost

Marketingová činnost spočívá ve čtyřech fázích směřujících k uspokojení potřeb zákazníka a tím k dosažení vlastního cíle firmy. Cyklus marketingových činností začíná marketingovým průzkumem, tvorbou marketingového plánu, realizací marketingového záměru na trhu a končí vyhodnocením a kontrolou dosazeného výsledku. Tyto cykly se modifikovaně opakují.



Obr. 62 – Marketingová činnost

- **Marketingová analýza**
 - o Analýza prvků marketingového makroprostředí a mikroprostředí
 - o Marketingový výzkum trhu – z hlediska objektů (výrobků, služeb), a z hlediska subjektů (konkurenti a zákazníci)
- **Marketingový plán** – tvorba optimální kombinace marketingových nástrojů (výrobek, cena, distribuce a komunikace).
- **Marketingová realizace** – prodej produktů a uspokojení potřeb zákazníků.
- **Marketingová kontrola** – tedy srovnání záměru a dosažených cílů. Tato zpětná vazba je významným zdrojem informací pro realizaci dalších cyklů a nových úkolů marketingu.



Shrnutí kapitoly

Majetek • kapitál • zdroje • dělba práce • pásová výroba • strmá a plochá organizace • liniová struktura • liniově-štabní struktura • funkcionální struktura • maticová struktura • řídicí činnost • výrobní činnost • zásobovací činnost • odbytová činnost • personální činnost • finanční činnost • investiční činnost • marketingová činnost



Kontrolní otázky

- ⊙ Popište fáze životního cyklu firmy.
- ⊙ Charakterizujte majetkovou a kapitálovou výstavbu podniku.
- ⊙ Co označujeme pojmem dělba práce, a jak souvisí s tvorbou vnitřní organizační struktury podniku?
- ⊙ Charakterizujte organizační strukturu strmou a plochou.
- ⊙ Charakterizujte organizační strukturu liniovou a liniově štabní.
- ⊙ Charakterizujte organizační strukturu funkcionální a maticovou.
- ⊙ Jak dělíme podnikové činnosti?
- ⊙ Charakterizujte hlavní podnikové činnosti.
- ⊙ Charakterizujte pomocné podnikové činnosti



Úkoly k řešení

❖ Příklad 10-1:

V rámci úkolů řešených v předešlé kapitole jste charakterizovali firmu, kterou byste chtěli založit. Nyní navrhnete její majetkovou a kapitálovou výstavbu.

❖ Příklad 10-2:

Předpokládejte, že se vámi navržená firma bude rozrůstat, a vyvine se do firmy středně velké. Jakou zvolíte vnitřní organizační strukturu? Popište ji a odůvodněte svůj návrh. Pamatujte na zabezpečení všech činností, které musí být ve firmě zabezpečeny.

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1 Řazení cílů vzdělávání
- Obr. 2 Tvorba obsahové propojenosti
- Obr. 3 Schéma specifických hledisek
- Obr. 4 Příklad lineárního řazení předmětů
- Obr. 5 Příklad koncentrického řazení předmětů
- Obr. 6 Schéma pokrytí vědní disciplíny strukturou předmětů
- Obr. 7 Chronologická posloupnost výuky předmětů
- Obr. 8 Systém vědních disciplín
- Obr. 9 Zjednodušená struktura ekonomie
- Obr. 10 Makroekonomický koloběh
- Obr. 11 Rovnost úspor a investic
- Obr. 12 Dělení produktu ekonomiky
- Obr. 13 Dělení obyvatel z pohledu zaměstnanosti
- Obr. 14 Makroekonomické nástroje
- Obr. 15 Vliv monetární politiky na makroekonomické ukazatele
- Obr. 16 Vliv monetární politiky na grafu tržní rovnováhy
- Obr. 17 Typy fiskální politiky
- Obr. 18 Vliv fiskální politiky na makroekonomické ukazatele
- Obr. 19 Nástroje zahraničně obchodní politiky
- Obr. 20 Formy zahraničního obchodu
- Obr. 21 Nástroje důchodové politiky
- Obr. 22 Vývoj ekonomických teorií
- Obr. 23 Srovnání neoklasické a keynesiánské ekonomie

- Obr. 24 Typy státu podle hlavních hledisek
- Obr. 25 Nejvyšší státní instituce ČR
- Obr. 26 Úkoly státu v ekonomické oblasti
- Obr. 27 Fáze hospodářského procesu
- Obr. 28 Hranice produkčních možností
- Obr. 29 Okolí podniku
- Obr. 30 Vztah podniku k dodavatelům a odběratelům
- Obr. 31 Vztah podniku k finančním institucím
- Obr. 32 Vztah podniku k zaměstnancům
- Obr. 33 Hlediska dělení podniků
- Obr. 34 Dělení podniků z hlediska národohospodářského
- Obr. 35 Dělení podniků z hlediska vlastnictví
- Obr. 36 Dělení podniků z hlediska zisku
- Obr. 37 Dělení podniků z právních norem
- Obr. 38 Dělení podniků z hlediska rozsahu působnosti
- Obr. 39 Dělení podniků z velikosti
- Obr. 40 Definice MSP
- Obr. 41 Podíl MSP
- Obr. 42 Činnosti předcházející založení firmy
- Obr. 43 Kritéria volby právní formy podnikání
- Obr. 44 Charakteristika právních forem podnikání
- Obr. 45 Právní normy pro založení podniků
- Obr. 46 Založení živnosti OSVČ
- Obr. 47 Vznik obchodní společnosti
- Obr. 48 Výstavba a činnost firmy
- Obr. 49 Majetková a kapitálová výstavba firmy
- Obr. 50 Postup tvorby organizační struktury

- Obr. 51 Strmá a plochá organizační struktura
- Obr. 52 Vnitřní organizační struktura – liniová, liniově-štabní a funkcionální
- Obr. 53 Vnitřní organizační struktura - maticová
- Obr. 54 Struktura podnikových činností
- Obr. 55 Informace a rozhodování dle stupňů řízení
- Obr. 56 Výrobní činnost
- Obr. 57 Zásobovací činnost
- Obr. 58 Odbytová činnost
- Obr. 59 Personální činnost
- Obr. 60 Finanční činnost
- Obr. 61 Investiční činnost
- Obr. 62 Marketingová činnost

LITERATURA

- [1] ADOLF, Melezinek. *Inženýrská pedagogika*. Vyd. 2. Praha: ČVUT, 1994, 179 s. ISBN 80-010-1214-X.
- [2] NEČAS, Libor. *Metody i Techniki zarzadzania w Inżynierii Produkcji: Ekonomické vzdělávání posluchačů technických oborů vysokých škol plynoucí ze zkušeností na fakultě strojní, VŠB-TU Ostrava*. 1. vydání. Bielsko-Biala: Wydawnictwo Akademii Techniczno-Humanistycznej, 2009, s. 286-290. ISBN 978-83-60714-64-5.
- [3] SYNEK, Miloslav a Eva KISLINGEROVÁ. *Podniková ekonomika*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xxv, 445 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-336-3.
- [4] HOLMAN, Robert. *Vývoj ekonomického myšlení*. 1. vyd. Praha: Liberální institut, 1994, 56 s. ISBN 80-857-8755-5.
- [5] SYNEK, Miloslav a Eva KISLINGEROVÁ. *Manažerská ekonomika*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2003, 466 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-247-0515-X.
- [6] ŽÁK, Milan. *Velká ekonomická encyklopedie*. 2. rozš. vyd. Praha: Linde, 2002, 887 s. ISBN 80-720-1381-5.
- [7] VYSUŠIL, Jiří. *Základy managementu*. Vyd. 1. Praha: HZ Praha, 1996, 296 s. ISBN 80-860-0900-9.
- [8] ZAMAZALOVÁ, Marcela. *Marketing*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, xxiv, 499 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-115-4.
- [9] PELC, Vladimír. *Encyklopedický slovník podnikatele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1995, 332 s. ISBN 80-716-9209-3.

TÉMATICKÉ OKRUHY PRO PŘÍPRAVU KE ZKOUŠCE

1. **Pojem ekonomie a ekonomie v systému vědních disciplín**
2. **Dělení ekonomie a ekonomický systém, ekonomie a ekonomika**
3. **Produkt ekonomiky** – typy, výpočet, vyjádření a zkreslení ekonomického produktu
4. **Růst cenové hladiny / inflace** – výpočet míry inflace, příčiny vzniku inflace a typy inflace
5. **Zaměstnanost a nezaměstnanost** – ekonomicky aktivní a neaktivní obyvatelstvo, výpočet míry nezaměstnanosti, typy nezaměstnanosti a příčiny vzniku nezaměstnanosti
6. **Zahraničně obchodní balance** – obchodní balance a platební balance, běžný účet a finanční účet
7. **Monetární politika** – její nástroje, typy a vliv na makroekonomické ukazatele
8. **Fiskální politika** – její nástroje, typy a vliv na makroekonomické ukazatele
9. **Zahraničně obchodní politika** – její typy a nástroje, formy a zvláštnosti zahraničního obchodu
10. **Důchodová politika** – její nástroje, klady a zápory uplatňování důchodové politiky
11. **Teoretické proudy makroekonomie** – historický vývoj, neoklasická a keynesiánská ekonomie, srovnání současných teorií hlavního proudu
12. **Charakteristika státu a úloha státu v ekonomice**
13. **Ochrana hospodářské soutěže** – definice pojmu, normy proti nekalé soutěži a normy proti omezování hospodářské soutěže
14. **Podnik jako součást národního hospodářství** – fáze hospodářského procesu a jejich definování
15. **Podnik a jeho okolí** – prvky v okolí podniku a vztah podniku k prvkům okolí
16. **Dělení organizací a podniků** – popis hledisek a struktura dělení podniků
17. **Malé a střední podniky, podniky velké** – definice, význam, problémy, příležitosti a hrozby, způsob a důvody vzniku velkých podniků
18. **Činnosti předcházející založení firmy**
19. **Volba právní formy podnikání** – obecně kritéria volby právní formy

- 20. **Charakteristika právních forem podnikání** – definice vybrané formy podnikání
- 21. **Výhody a nevýhody právních forem podnikání**
- 22. **Podnikání podle Živnostenského zákona** – všeobecné podmínky, zvláštní podmínky, osoby vyloučené z podnikání, výkon živnostenského oprávnění, typy živností, postup založení živnosti
- 23. **Podnikání podle Obchodního zákoníku** – podnikatel, obchodní rejstřík, vznik a založení obchodní společnosti, proces vzniku obchodní společnosti
- 24. **Podnikání a Občanský zákoník, a Zákon o státním podniku**
- 25. **Majetková a organizační výstavba podniku** – majetek, zdroje krytí majetku, dělba práce, tvorba organizační struktury a základní typy vnitřní organizační struktury
- 26. **Podnikové činnosti** – řídicí, hlavní a pomocné činnosti a jejich charakteristika